

který se stal králem po Nebúkadnesarově smrti, byl sice panovník méně schopný než jeho otec, ale také mírnější. Judského krále Jójakína, žijícího dosud v internaci, která se biblickému pisateli jeví jako žalář, zprostil potupného postavení. Přijal ho za stálého hosta svého dvora a dal mu dokonce čestné místo mezi jinými.

Zda a jak dalece ulehčil Evíl-merodak i zajatému lidu, není známo. Stejně nám chybějí doklady, zda a jak dalece mohl Jójakín ve svém novém postavení zasahovat ve prospěch svého lidu. Zdá se však, že určitá úleva nastala. Judejci zřejmě mohli zastávat místa i v obchodním životě a u královského dvora. Z náznaků v Ezd a Neh i z různých mimobiblických dobových záznamů poznáváme, že se čile zapojili a že dosáhli i význačných míst.

Ale už sám fakt Jójakínova povýšení byl pro lid dokladem, že jeho věc není ztracena, že i na babylónském dvoře se s Judou počítá. A nejen na babylónském dvoře: Bůh neopustil svůj lid. Má s ním ještě své plány. Zajatce zase vyvede na svobodu, jak to zaslíbil (Iz 40—55).

Zajetím končí jedna velká epocha dějin Božího lidu. Královské zřízení, do něhož zpočátku vkládal Izrael i Juda tolik nadějí, selhalo. S ním padla i kněžská instituce. Chrám byl vypleněn a zbořen, v pohanské zemi není možné Bohu obětovat. A ti, co zůstali doma, jen živořili bez duchovních vůdců. Po lidsku viděno to vše mohlo znamenat jen konec judského lidu. Jestliže přece nezanikl, ale naopak zkouškami protřiben byl schopen po několika desetiletích znovu budovat Jeruzalém, chrám a novou pospolitost, pak to je nejpodivuhodnější projev Boží moci a prozíravosti, jaký kdy dějiny zaznamenaly. Právě v exilu se ze zuboženého a poraženého lidu stává lid Slova, které jej sráží na kolena i pozvedá k nové naději. Právě v exilu začíná lid opět počítat s Bohem nekonečných možností, právě zde se rodí Boží církve.

DRUHÁ LETOPISŮ čili Druhá Paralipomenon

ÚVOD

DRUHÁ PARALIPOMENON přináší, jak již naznačuje tímto svým řeckým označením, především dodatky ke Kniham královským a v důsledku toho nejednou i odlišný pohled na některého z davidovských králů. O králich severoizraelských se zmiňuje jen výjimečně, a to vždy v souvislosti s poměry v judsku.

Základním pramenem, z něhož autor (nebo autoři) vychází, jsou Knihy královské. Navíc však uvádí různé další, nám neznámé spisy, o jejichž existenci někteří badatelé pochybují, ale patrně neprávem. Jde v podstatě o dva druhy pramenů. První jsou spisy anonymní, pojednávající o králich. Je jmenována Kniha o králich izraelských a judských (2Pa 27,7 35,27 36,8) nebo Kniha o králich judských a izraelských (16,11 25,26 28,26 32,32) nebo jen Kniha o králich izraelských (20,34), sr Slova o králich izraelských (33,18) a Výklad Knihy o králich (24,27). Není vyloučeno, že všemi těmito názvy je míněn jediný doklad. Druhou skupinu pramenů tvoří různá slova či vidění připisovaná určitým prorokům (9,29 12,15 20,34 33,19; 9,29 32,32; 13,22). Je ovšem pravděpodobné, že tyto prorocké výroky netvořily samostatné spisy, nýbrž byly pojaty do výše zmíněných knih o králich; zvláště by to mohlo platit o onom 'Výkladu', byl-li samostatným spisem.

Na knihy Letopisů navazují knihy Ezdrášova a Nehemjášova.

I. ŠALOMOUN

1. BOŽÍ ZJEVENÍ V GIBEÓNU

a) Šalomounova moudrost

1,1—13

Na Boží dotaz, co by si přál, prosí Šalomoun o moudrost při svých vladařských povinnostech.

I ¹Šalomoun, syn Davidův, pevně vládl svému království a Hospodin, jeho Bůh, byl s ním a nesmírně jej vyvýšil. ²Šalomoun vydal rozkaz celému Izraeli, velitelům pluků i setnin, soudcům a všem předákům z celého Izraele, totiž představitelům rodů, ³a ubírali se, Šalomoun s celým shromážděním, na posvátné návrší v Gibeónu; tam byl Boží ^a stan setkávání, který na poušti zhotovil Mojžíš, služebník Hospodinův. ⁴Boží schránu dal ovšem David přenést z Kirjat-jearímu na místo, ^bkteré pro ni připravil ^b v Jeruzalémě, kde pro ni postavil stan. ⁵Avšak bronzový oltář, který zhotovil Besaleel, syn Uriho, syna Chúrova, umístil před Hospodinovým příbytkem a tam se ho Šalomoun se shromážděním dotazoval. ⁶Šalomoun tam před Hospodinem obětoval na bronzovém oltáři, který byl u stanu setkávání, obětoval na něm tisíc zápalných obětí. ⁷Té noci se Šalomounovi ukázal Bůh a řekl mu: „Žádej, co ti mám dát.“ ⁸Šalomoun Bohu odpověděl: „Ty jsi prokazoval velké milosrdenství mému otci Davidovi a mne jsi po něm ustanovil za krále. ⁹Nyní, Hospodine Bože ^c, nechť se prokáže spolehlivost tvého slova ^d daného mému otci Davidovi. Ty jsi mě přece ustanovil za krále nad lidem tak početným, jako je prach země. ¹⁰Dej mi tedy moudrost a umění, abych dovedl před tímto lidem vycházet a vcházet. Vždyť kdo by mohl soudit tento tvůj lid, jenž je tak četný?“

¹¹Bůh Šalomounovi řekl: „Protože máš na srdci toto a nezádal jsi bohatství ^e, skvosty ani slávu, ani bezživotí těch, kdo tě nenávidí, ba nezádal jsi ani dlouhý věk, ale požádal jsi pro sebe o moudrost a umění, jak soudit můj lid, nad nímž jsem tě ustanovil za krále, ^{12 f} budou ti dány ^f moudrost a umění, ale

dám ti i bohatství, skvosty a slávu, takže se ti nevyrovná žádný z králů, kteří byli před tebou, ani z těch, co přijdou po tobě.“ ¹³Od stanu setkávání na posvátném návrší, které je v Gibeónu, přišel Šalomoun do Jeruzaléma a ujal se království nad Izraelem.

^a Hospodinův, P. — ^{b-b} × O'B. — ^c + můj, 1Kr 3,7. — ^d :: jména, O'. — ^e × P. — ^{f-f} dávám ti, O'.

(1) 1Kr 2,12.46 (3—13) // 1Kr 3,4—15 (3) 1Pa 16,39 (4) 1Pa 13,6 .15,3.28 16,1 (5) Ex 38,1—8

^{1—13} Šalomounova říše se v posledních letech života velkého krále otrásla vnitřními spory o trůn a separatistickými snahami severních kmenů (2S 13—20 1Kr 1n). Zprávy o těchto zmatcích však 2Pa vynechává (sr 1Pa 29,23n) a jen slova, že Šalomoun pevně vládl, dávají tušit neklid, který předcházel.

Šalomoun předčil všechny krále jak předchozí (1Pa 29, 25), tak pozdější (2Pa 1,12). Jeho autorita se projevovala a prosazovala i ve vojsku, v němž početné skupiny byly cizího, neizraelského původu (2S 15,18), i mezi představiteli izraelských rodů; poslouchal ho celý Izrael (důraz je na slůvku 'celý': nejen Juda, nýbrž i severní pokolení). Ani existence posvátných návrší (sr 1Kr 3,3), později odmítaných jako místa modloslužby, nesnižuje jeho důstojnost. Vždyť ještě nestál chrám; Hospodin byl uctíván na posvátných místech země.

Kultiště v Gibeónu bylo všeobecně uznáváno za řádné místo k vyhledávání Hospodina (1Kr 3,4 2Pa 1,3; sr Joz 9,3.27). Byl tam stan setkávání a bronzový oltář, předměty z doby putování (sr Ex 26n); legalita tohoto místa je tedy podepřena samotným Mojžíšem. Schrána Hospodinovy smlouvy je však už v Jeruzalémě pod stanem (2S 6). Dva Hospodinovi služebníci, Mojžíš a David, jako by dodávali oprávněnosti a posvěcení těmto místům i krokům krále Šalomouna (1Kr 3,6n 8,26).

Shromáždění doprovázející krále dává cestě do Gibeónu ráz *bohoslužebného procesí* a Šalomounovým obětem charakter aktu životně důležitého pro celý Izrael. Není řečeno, jak se Bůh Šalomounovi zjevil (sr ve snu, 1Kr 3,5). Oslovuje krále a nabízí mu, aby si vybral z darů potřebných ke kralování. Šalomoun na rozdíl od králů předešlých i budoucích nechce být tím, po čem králové obvykle touží (bojovníkem, vůdcem, slav-

ným bohatýrem, boháčem), ale žádá o 'moudrost a umění' (o srdce vnímavé, dar odlišovat dobro od zla, 1Kr 3,9). Dar moudrosti vyúsťuje konkrétně v soudním rozhodování (1Kr 3,16nn; tento příběh není v 2Pa uveden).

Šalomoun chce umět *řádně spravovat svůj* lid ('lid, jemuž je tak těžko vládnout', 1Kr 3,9). Moudrost, o kterou žádá, není filosofií, nýbrž poznáním Boží vůle, již se má řídit král a které má podřizovat lid. Pro tuto moudrost je Šalomoun pokládán za jedinečného panovníka a jeho vláda za ideální dobu izraelských dějin.

Po návratu do Jeruzaléma od posvátného návrší v Gibeónu se Šalomoun ujímá království jako vladař Hospodinem pomazaný a řádně pověřený správou celého Izraele. Od Hospodina dostává dary *k moudré a pokojné vládě*, takže skrze něho vládne vposledu sám Hospodin.

b) Šalomounovo bohatství

1,14—17

K moudrosti přidává Hospodin Šalomounovi i nezměrné bohatství.

¹⁴ Šalomoun nashromáždil vozy a jezdecké koně; měl tisíc čtyři sta vozů a dvanáct tisíc jezdeckých koní. Rozmístil je ve městech pro vozbu a u sebe v Jeruzalémě. ¹⁵ Král měl v Jeruzalémě stříbra a zlata ^g jako kamení a cedrů jako planých fiků, jakých roste mnoho v Přímořské nížině. ¹⁶ Koně, které měl Šalomoun, přicházeli z Egypta. Karavany ^h králových překupníků kupovaly stáda koní za pevnou cenu. ¹⁷ Při návratu přiváželi z Egypta vůz za šest set šekelů stříbra a koně za sto padesát. Jejich prostřednictvím se tak vyváželi i všem králům chetejským a aramejským.

^g × P a 1Kr 10,27. — ^h a z Coy, V (< *úmiqó'* místo *úmiqvé'*, H.).

(14—17) // 1Kr 10,26—29 : 2Pa 9,25—28

^{14—17} Zpráva o Šalomounově *bohatství*, téměř doslova převzatá z 1Kr 10,26—29, je zařazena zde hned za zprávu o Hos-

podinově zjevení v Gibeónu na doklad toho, že Hospodin Šalomounovi k moudrosti přidal i bohatství podle svého zaslíbení. Šalomounovy obchodní styky s okolním světem jsou tedy plodem jeho moudrosti. Tzv. královský zákon (Dt 17,16n) žádají, aby izraelský král neměl mnoho koní, ani žen, ani stříbra a zlata, bezpochyby míří proti typu království představovaného především Šalomounem (sr vk 1Kr 11,1—10), ale v době Šalomounově se ještě neuplatňoval.

2. CHRÁM HOSPODINŮV

a) Úmluva s králem Chúramem

1,18—2,17 (= 2,1—18 K)

Šalomoun uzavírá s foinickým králem dohodu o dělnících a potřebách k stavbě chrámu.

^{1,18 [2,1]} Šalomoun se rozhodl vybudovat dům Hospodinovu jménu a sobě dům královský. **2**

^{1 [2]} Šalomoun ^a stanovil počet ^a sedmdesáti tisíc nosičů břemen, osmdesáti tisíc kameníků v horách a nad nimi tři tisíce šest set dozorců.

^{2 [3]} Šalomoun poslal Chúramovi ^b, králi týrskému, vzkaz: „Jako jsi jednal s mým otcem Davidem a posílal mu cedry, aby si vybuďoval pro sebe dům k bydlení, tak jednej i se mnou. ^{3 [4]} Hle ^c, buduji dům jménu Hospodina, svého Boha. Chci mu jej oddělit jako svatý, aby se tam před ním pátilo kadidlo z vonných látek, pravidelně se rovnaly chleby a ráno i večer, též o sobotách, novoluních a při slavnostech Hospodina, našeho Boha, aby se přinášely ^d zápalné oběti za Izraele navěky. ^{4 [5]} Dům, který buduji, bude veliký, neboť náš Bůh je větší než všichni bohové. ^{5 [6]} Kdo však má tolik síly, aby jemu mohl vybudovat dům? Vždyť jej ^e nemohou pojmout nebesa, ani nebesa nebes. A kdo jsem já, abych mu buďoval dům? Leda abych před ním pátil kadidlo. ^{6 [7]} Nyní mi pošli odborníka ^f, který by uměl pracovat se zlatem, stříbrem, mědí a železem, s látkou nachovou, karmínovou a purpurově fialovou a uměl by vy-

řezávat řezby, aby pracoval s odborníky, kteří jsou u mne v Judsku a v Jeruzalémě, které zjednal můj otec David. ^{7 [8]} Pošli mi též z Libanónu dřevo cedrové, cypřišové a algumimové. Víš totiž, že tvoji služebníci dovedou kácet libanónské stromy. Moji služebníci tam budou spolu s tvými služebníky ^{8 [9]} a připraví mi dosti dřeva, neboť dům, který buduji, má být veliký a nádherný. ^{9 [10]} Hle, pro drvoštěpy kácející stromy, pro tvé služebníky, budu dodávat dvacet tisíc kórů drcené ⁸ pšenice, dvacet tisíc kórů ječmene, dvacet tisíc batů vína a dvacet tisíc batů oleje.“

^{10 [11]} Chúram, král týrský, poslal Šalomounovi písemnou odpověď: „Protože Hospodin miluje svůj lid, dal mu za krále tebe“. ^{11 [12]} Chúram řekl dále: „Požehnán buď Hospodin, Bůh Izraele, on učinil nebesa i zemi, on dal králi Davidovi syna moudrého, prozíravého a důvtipného, který vybuduje dům Hospodinu a sobě dům královský. ^{12 [13]} Nyní ti ^h tedy posílám důvtipného odborníka Chúrama ⁱ, ^{13 [14]} i syna jedné ^k ženy ⁱ z dcer danských ^k, jehož otec byl Týřan; ten umí pracovat se zlatem a stříbrem, s mědí, železem, kamenem a dřevem, ¹ s látkami nachovými, purpurově fialovými, s bělostným plátnem a látkami karmínovými, dovede vyřezávat všelijaké řezby a vše dovedně vyřešit. Ať je mu dovoleno pracovat s tvými odborníky i s odborníky mého pána, tvého otce Davida. ^{14 [15]} Nyní ať jen posílá můj pán svým služebníkům, jak řekl, pšenici a ječmen, olej a víno. ^{15 [16]} My budeme na Libanónu kácet stromy podle veškeré tvé potřeby a budeme ti je dovážet po moři jako vory do Jafy; odtud si je pak dopravíš do Jeruzaléma.“

^{16 [17]} Šalomoun po sčítání, které provedl jeho otec David, spočítal ^m všechny muže, kteří pobývali v izraelské zemi jako hosté; bylo jich sto padesát tři tisíce šest set. ^{17 [18]} Z nich udělal sedmdesát tisíc nosičů břemen, osmdesát tisíc kameníků v horách a tři tisíce šest set dozorců, aby přidržovali lid k práci.

a-a shromáždil, O' (< va-je'sóš místo va-jispór, H.). — b:: Chíram, 1Pa 14,1 1Kr O' P V (i v dalších vv.). — c [já] + jeho syn, O'. — d + pravidelně, O'. — e jeho slávu, O'. — f dosl. muže moudrého; + zkušeného, O'. — g:: k jídlu, 1Kr 5,25 i P V T ∞ O' (< makkolet = ma'kolét místo makkót, 2Pa). — h tak O' P V; X H. — i tak 1Kr 7,13.40 (Chírama) a P; H. + 'ábi > mého otce, O' V. — j jeho matka (je), O'. — k-k vdovy z pokolení Neftalí, 1Kr 7,14. — l + a tkát, O'. — m shromáždil, O' P (sr a-a).

(1—17) // 1Kr 5,15—32 (2) : 1Pa 14,1 (4) Ž 86,8 (5) 2Pa 6,18 1Kr 8,27 (12) : 1Kr 7,13 (13) : Ex 31,2—6 (16n) : 1Pa 22,2

^{18-2,1} Šalomoun připravuje *stavbu chrámu* a královského paláce. K tomu potřebuje množství dělníků; vybírá je z lidu neizraelského původu [2,16n [= 17n K]]. Robotu nezasahuje Izraelce (:: 1Kr 5,27n [= 13n K]). Součty dělníků souhlasí s 1Kr 5,29 (= 15 K), dozorců je o 300 víc.

²⁻⁹ Při *jednání s Chúramem* (:: Chíram, 1Kr) se Šalomoun odvolává na dávné přátelství týrského krále s Davidem a rozvádí a zdůvodňuje smysl stavby. Hospodin je nade všechna božstva, proto mu má být vystavěn chrám mimořádných rozměrů pečlivě, umělecky a účelně, a to zručnými řemeslníky a umělci. Spojení tvrdého dřeva s kamenem a kovem (sr vk 1Kr 6) dodá chrámové stavbě krásy a trvanlivosti (sr 'navěky'). Znovu (sr vk 1Pa 28n) je připomenuto, že Hospodin není božstvo svázané s chrámovým prostorem nebo posvátným objektem, že jeho moc není omezena časem ani místem. Dům budovaný k jeho cti je dán lidu jako možnost žít ve styku s Nejvyšším prostřednictvím obřadů a obětí. Zmínka o materiálech, připomínajících stan setkávání a inventář této přenosné svatyně (Ex 26nn), staví obě stavby vedle sebe jako místa, kde se Hospodin chce s člověkem stýkat.

¹⁰⁻¹⁵ Chúram se sklání před Bohem Izraele i před moudrým panovníkem izraelským a *vyhovuje jeho žádosti*, posílá zručného řemeslníka, jehož matka z pokolení Danova (či Neftalíova, 1Kr 7,14) je dobrým doporučením; tato zmínka zároveň svědčí o stycích kmene Dan s přímořskými městy. Jméno umělce, shodné s jménem královým, je stejně sporné jako v 1Kr 7,13.

Písemná smlouva zavazuje izraelského krále k *dodávkám potravy* pro všechny dělníky (sr 1Kr 5,25 [= 11 K]). Celý náklad stavby přejímá Šalomoun. Chúram je pouhým dodavatelem. Budování chrámu se tak stává výlučnou záležitostí izraelského krále, a tím i izraelského lidu.

^{16 n} Závěr se *součty dělníků* vrací k začátku kapitoly. Úkolem dozorců bylo přidržovat lid k práci. Šalomounova stavební horlivost se neobešla bez použití metod obvyklých mezi těmi národy, od nichž se Izrael učit neměl.

b) Stavba chrámu

3,1—17

Popis chrámu a jeho částí.

3 ¹Šalomoun začal budovat v Jeruzalémě Hospodinův dům na hoře Mórija, ^a kde se Hospodin ^b ukázal jeho otci Davidovi ^a, ^c na místě, které připravil David ^c, na humně Ornána Jebúsejského. ²S budováním začal ^d druhého dne ^d druhého měsíce ve čtvrtém roce svého kralování. ^{3e}Šalomounem byly stanoveny pro stavbu Božího domu tyto rozměry základů ^e: délka v loktech podle staré míry byla šedesát loket ^f, šířka dvacet loket. ⁴Předsíň, která byla vpředu po celé šíři domu, byla dlouhá dvacet loket a vysoká sto dvacet loket; uvnitř ji obložili čistým zlatem. ⁵Velkou síň obložil cypřišovým dřevem a to pokryl výborným ^g zlatem, na němž dal zhotovit palmy a řetízkové ozdoby. ⁶Pro zvýšení lesku obložil síň drahokamy; zlato bylo zlato parvajimské. ⁷Zlatem pokryl síň, trámy, prahy, stěny a dveře a do stěn vyrýl cheruby.

⁸Pak udělal síň velesvatyně; vpředu byla po celé šíři domu, dlouhá byla dvacet loket a široká též dvacet loket. Pokryl ji šesti sty talenty výborného ^g zlata. ⁹Váha hřebů činila ^h padesát šekelů zlata; též vrchní pokojíky pokryl zlatem. ¹⁰Pro síň velesvatyně dal umně ⁱ zhotovit dva cheruby a dal je pozlatit. ¹¹Délka křídel těch cherubů byla celkem dvacet loket; jedno křídlo dlouhé pět loket se dotýkalo stěny síně a druhé křídlo dlouhé pět loket se dotýkalo křídla druhého cheruba. ^{12j}Křídlo jednoho ^k cheruba dlouhé pět loket se dotýkalo stěny síně, kdežto druhé křídlo dlouhé pět loket bylo spojeno s křídlem cheruba druhého ^l. ¹³Roztažená křídla těchto cherubů byla dvacet loket dlouhá; stáli na nohou tváří k síni. ¹⁴Zhotovil také oponu z látky purpurově fialové, nachové a karmínové a z bělostného plátna a na ni dal udělat cheruby.

¹⁵Před domem udělal dva sloupy vysoké ^l třicet pět ^m loket, ⁿ hlavice na vrcholu ⁿ byla vysoká pět loket. ¹⁶Zhotovil i řetízkové ozdoby ^o jako pro svatostánek ^o a dal je na hlavice sloupů; udělal též sto granátových jablek a zavěsil je na řetízkové ozdoby. ¹⁷Sloupy postavil před chrám, jeden z pravé a druhý z levé strany; pravý pojmenoval jakín a levý pojmenoval Bóaz.

a-a dosl.: která byla ukázána jeho otci D., H. = V; X/P. — b podle O'; X H. — c-c tak O' P V. — d-d X O' P V. — e-e Takto začal Šalomoun stavět Boží dům, O'. — f + výška třicet loket, P a 1Kr 6,2. — g čistým, O'; lístkovým, V (vv. 5.8). — h + (u) každého, O'. — i ze dřeva, O'; dílem sochařským, V. — j-j X O'^B. — k druhého, P V [dosl. jiného < hř'achér místo hř'echád, H.]. — l tak O' V; dosl. dlouhé, H. — m :: 18, P sr 1Kr 7,15. — n-n jejich hlavice, O' V. — o-o X P.

(1—14) // 1Kr 6 (1) Gn 22,2; 2S 24,16—25 1Pa 21,18—26 (14) : Ex 26,31 Mt 27,51 (15—17) // 1Kr 7,15—22

¹⁻¹⁷ Na rozdíl od 1Kr 6 se uvádí vedle dne, kdy byla stavba Božího domu zahájena ('druhý den druhého měsíce'), i *místo určené pro chrám*. Šalomoun nevybírám toto místo sám, bylo ve zjevení ukázáno Davidovi (2S 24,16—25). Název hory Mórija ukazuje až k Abrahamovi (Gn 22,2). Ve stavbě chrámu vrcholí staré i nové tradice (od Abrahama po Davida) a vytváří se střed náboženského života Izraele (jeden Bůh — jeden chrám).

Rozměry chrámu byly určeny Šalomounem (:: Gn 6,14n): 60 a 30 loket; výška se zde neuvádí (:: 30 loket, 1Kr 6,2). Předsíň měla být vysoká 120 loket (asi 60 m; v. 4), což je nepravděpodobné. Jde patrně o zidealizovaný pohled poexilní doby na Šalomounův chrám.

Obložení celého domu a všech jeho částí zlatým plechem (sr 1Kr 6,14—22) je víc než pouhá ozdoba svatyně, je to především doklad toho, že jde o *mimořádný objekt*, který nemá obdoby. Vyznačuje se tím také účel svatyně; je středem života Božího lidu a její kult je cestou k životu. Z drahého kovu se tak stává kov symbolizující život z Boha (podobně jako světlo svícnu). Hospodin je jedinečný Bůh, proto i bohoslužba má být v mimořádném prostoru. Hospodin je Bůh slavný a mocný, dárce života, proto i jeho chrám má být odleskem jeho moci, štědrosti a slávy.

Prostor *velesvatyně* vyplňují cherubové (1Kr 6,23—28). Navzájem jsou spojeni a dotýkají se stěn velesvatyně. Tvoří součást nejsvětějšího chrámového prostoru, chrání trůn neviditelného Boha (2Kr 19,15 sr Ž 18,11).

Sloupy, vysoké 35 loket (podle 1Kr 7,15—22 18 loket), ozdobené a pojmenované, stály před vchodem chrámovým pravděpodobně jako symboly dvou vrcholů světové hory, mezi nimiž slunce každodenně vycházelo. Mezi oběma sloupy prů pronikaly o rovnodennosti paprsky vycházejícího slunce až do

velesvatyně a ohlašovaly tak začátek nového roku, kdy se Hospodin každoročně slavně ujímal znovu vlády jako Král. Podle jiného výkladu oba sloupy připomínaly sloup ohnivý a oblakový (Ex 13,21), na doklad stálé péče Hospodinovy o lid žijící v ustavičném ohrožení.

c) Oltář a chrámové příslušenství

4,1—5,1

Oltář, moře, nádrže, svícen, sloupy a různé nádoby a nářadí.

4 ¹ Dále zhotovil bronzový oltář dvacet^a loket dlouhý, dvacet^a loket široký a deset loket vysoký.

² Odlil též moře o průměru deseti loket, okrouhlé, pět loket vysoké; dalo se obepnout měřicí šňůrou dlouhou třicet loket. ^{3b} Pod okrajem je dokola vroubily ^c ozdoby v podobě býků^c, deset na jeden loket; lemovaly moře dokola. Dvě řady býků byly odlity spolu s mořem^b. ⁴ Moře spočívalo na dvanácti býcích; tři byli obráceni na sever, tři na západ, tři na jih a tři na východ. Na nich bylo moře položeno a zadky všech byly obráceny dovnitř. ⁵ Bylo na dlaň silné a jeho okraj byl udělán jako okraj poháru nebo rozkvetlé lilie. Pojalo ^d tři tisíce^d batů^e. ⁶ Udělal též deset nádrží, pět jich dal napravo, pět nalevo; byly určeny k omývání. Oplachovali v nich to, co patřilo k zápalným obětem. Moře bylo určeno k umývání kněží.

⁷ Udělal též deset zlatých sviců podle předpisu a dal je do chrámu, pět napravo a pět nalevo.

⁸ Udělal též deset stolů a postavil je do chrámu, pět napravo a pět nalevo; udělal též sto zlatých kropenek.

⁹ Udělal též nádvoří pro kněze a veliký dvůr, též dveře do dvora; jejich křídla obložil bronzem. ^{10f} Moře postavil po pravé straně domu k jihovýchodu^g.

¹¹ Chúram udělal též hrnce, lopaty a kropenky. Tak dokončil Chúram^h práci, kterou dělal králi Šalomounovi pro Boží dům: ¹² dva sloupy a kulovité hlavice na vrcholu obou sloupů, dvoje mřížování, aby obě kulovité hlavice na vrcholu sloupů příkrývalo; ¹³ čtyři staⁱ granátových jablekⁱ k obojímu

mřížování, po dvou řadách granátových jablek na jedno mřížování, aby obě kulovité hlavice na sloupech příkrývalo; ¹⁴ dále udělalⁱ stojany a na stojany udělalⁱ nádrže, ¹⁵ jedno moře a pod ně dvanáct býků jako podstavce, ¹⁶ i hrnce, lopaty, vidlice^k a všechny příslušné^l předměty udělal Chúram^m králi Šalomounovi pro Hospodinův dům; byly z leštěného bronzu.

¹⁷ Král je dal odlévat v jordánském okrsku mezi Sukótem a Seredouⁿ do forem v zemi. ¹⁸ Šalomoun udělal všech těchto předmětů preveliké množství; na váhu mědi se nehledělo. ^{19o} Šalomoun také udělal všechny předměty, které byly pro Boží^p dům: zlatý oltář a stoly pro předkladné chleby, ²⁰ svícny a jejich kahánky potažené lístkovým zlatem, aby hořely před svatostánkem podle předpisu, ²¹ dále květ, kahánky a kleště na knoty ze zlata; ^q bylo to nejlepší zlato^q; ²² též^r nože, kropenky, číše a pánve potažené lístkovým zlatem. Udělal i vchod do domu; vnitřní dveře do velesvatyně a dveře hlavní lodi chrámové byly ze zlata.

5 ¹ Tak byla ukončena všechna práce, kterou vykonal^a Šalomoun pro Hospodinův dům. Šalomoun tam pak vnesl svaté dary svého otce Davida; stříbrné a zlaté i ostatní^b předměty uložil mezi poklady Božího^c domu.

a,a :: 10, P {2×}. — b-b × P_a — c-c :: věncoví, 1Kr 7,24 (< p^eq^dřim místo b^eq^dřim, 2Pa). — d-d :: 2000, 1Kr 7,26. — e1 bat = 36 l. — f vv. 10—17 × P. — g podle 1Kr 7,39, sr O'. — h + veškerou, O' V i 1Kr 7,40. — i-i zlatých zvonků, O'. — j-j :: deset, 1Kr 7,43; + 10 (1°), O' (< 'ešer místo 'ášá, H.). — k :: kropenky, 1Kr 7,45 (< ha-mizlágót místo ha-mizráqót, 1Kr; sr 2Pa 4,11). — l × V a 1Kr 7,15. — m tak i 1Kr 7,45 (Chúram); H. + 'abiv > jeho otec, V (× O'). — n Saretanem, 1Kr 7,46. — o vv. 19—22 × P. — p Hospodinův, 1Kr 7,48 i O'. — q^q × 1Kr 7,49. — r + misky, 1Kr 7,50. — a + král, 1Kr 7,51. — b dosl. všechny. — c Hospodinova, 1Kr 7,51 i O'.

{1—5,1} // 1Kr 7,23—51 {1} 2Pa 7,7 {6} 1Kr 7,38 {7} : Ex 37, 17—24 {10} 1Kr 7,39 {12} 1Kr 7,41 {16} 2Pa 2,12
{1} 1Pa 29,2n : 18,11

^{1—10} Šalomoun, jenž připravil prostor pro bohoslužbu, dává také zhotovit předměty potřebné pro kult a zvláště k obětem stojícím ve středu bohoslužebného dění. Pořizuje oltář (sr 1Kr 8,64 2Pa 7,7), čtverhranný, velký 20 × 20 × 10 loket (:: 5 × 5 loket, Ex 27,1); nahoru vedly jistě schody (Ez 43,17 :: Ex 20,26). Dále zřizuje obrovskou nádrž na vodu o ob-

sahu tři tisíce batů, tj. asi 1.080 hl; podle 1Kr 7,26 se do ní vešlo jen dva tisíce batů (= 720 hl). Místo 'věncoví', tj. kolokvintových ozdob (1Kr 7,24), jsou zde zmiňovány ozdoby v podobě býků (překladatelé proto upravují výraz pro býky — *b^eqārīm* na *p^eqārīm* = 'věncoví', kolokvintové ozdoby; je to ovšem svévolný zásah do textu).

K bohoslužbě dále nezbytně patří nádrže pro omývání částí zvířat určených k obětem, svícný pro osvětlování chrámového prostoru, stoly, kropáče a nádvoří pro kněze i pro nekneze (1Kr 6,36). Iniciátorem všech těchto prací je Šalomoun (podobně jako Mojžíš v Ex), jenž nejen staví chrám, ale zároveň připravuje vše pro bohoslužbu. Nyní se uskutečňuje to, co bylo Božím lidu přislíbeno: zaslíbenou zemi dostávají do trvalého dědictví. Chránová budova bude viditelným znamením a zárukou Boží přítomnosti.

^{11-5,1} Závěrečnému shrnutí vykonaných prací odpovídá oddíl 1Kr 7,40—51. Rozdíly jsou nepatrné; mohly vzniknout při opisování aktualizací, některé snad i z neporozumění. Tyto rozdíly zároveň svědčí o tom, že biblický text nebyl v době vzniku 2Pa ještě ustálen.

d) Vnesení schrány

5,2—14

Za přítomnosti zástupců všech izraelských pokolení je Hospodinova schrána vnesena do chrámu.

² Tehdy Šalomoun svolal^d do Jeruzaléma shromáždění^e izraelských starších, všechny představitele dvanácti pokolení a předáky izraelských rodů, aby vynesli schránu Hospodinovy smlouvy z Města Davidova, totiž ze Sijónu^f. ³ Ke králi^g se shromáždili všichni izraelští muži ve svátek^h, to je v sedmém měsíci. ⁴ Když všichni izraelští starší přišli, zvedli lévijciⁱ schránu^{5j} a vynesli nahoru schránu^j a stan setkávání i všechny svaté předměty, které byly ve stanu; to vše vynesli^k lévijští kněží^k. ⁶ Král Šalomoun a celá izraelská pospolitost^l, která se kolem něho před schránou sešla, obětovali tolik bravu

a skotu, že nemohl být pro množství spočítán ani sečten. ⁷ Kněží vnesli schránu Hospodinovy smlouvy na její místo do svatostánku domu, do velesvatyně, pod křídla cherubů. ⁸ Cherubové rozprostírali křídla nad místem, kde byla schrána, takže cherubové zakrývali shora schránu i její tyče. ⁹ Tyče však byly tak dlouhé, že jejich konce bylo vidět u schrány^m před svatostánkem, avšak zvenčí viditelné nebyly; je to tam až do dnes. ¹⁰ Ve schráně nebylo nic než dvě deskyⁿ, které tam dal Mojžíš na Chorébu, kde Hospodin uzavřel smlouvu s Izraelci, když vyšli z Egypta^o.

¹¹ Když kněží vycházeli ze svatyně, všichni přítomní kněží se posvětili bez ohledu na svou třídu. ^{12p} Všichni lévijští zpěváci, patřící k Asafovi, Hémanovi a Jedútúnovi, se syny a bratry, oblečení v roucho z bělostného plátna, stáli s cymbály, harfami a citarami na východ^q od oltáře a s nimi bylo sto dvacet kněží troubících na pozouny. ¹³ Trubači a zpěváci hráli a zpívali zároveň, aby Hospodinova chvála a oslava zněla jednohlasně; když se začalo hrát na pozouny a cymbály a jiné hudební nástroje, chválili Hospodina, protože je dobrý a že jeho milosrdenství je věčné. I naplnil oblak ten dům, ^r dům Hospodinův^r, ¹⁴ takže kněží kvůli tomu oblaku nemohli konat službu, neboť Boží dům naplnila Hospodinova sláva.

d + k sobě (dosl. ke králi Šalomounovi), 1Kr 8,1. — e + všech, P. — f Chebrónu, P. — g + Šalomounovi, 1Kr 8,2. — h + v měsíci ábu, P; + v měsíci etanímu, 1Kr 8,2. — i + všichni, O'; kněží, P a 1Kr 8,3. — j × O^B; + Hospodinovu, 1Kr 8,4. — k-k kněží a lévijci, 1Kr 8,4 i O' P V T. — l lid, P (< 'am místo 'adat, H.); + s ním, 1Kr 8,5. — m ze svatyně, 1Kr 8,8 a O'. — n + kamenné, 1Kr 8,9. — o ze země egyptské, 1Kr 8,9. — p vv. 12n × P. — q naproti, O^{BL}. — r-r slávou Hospodinovou, O' (sr 1Kr 8,11).

(2—14) // 1Kr 8,1—11 (3) Lv 23,34 (10) Dt 10,5 Žd 9,4 (11) : 2Pa 8,14 L 1,8n (12) 1Pa 15,19 16,37.41n (13) 1Pa 16,34 Ž 106,1 (14) : 2Pa 7,1—3 Ex 40,35

²⁻¹⁴ Oddíl 2—11a je téměř doslova shodný s 1Kr 8,1 až 10a. — Podle knihy Paralipomenon měli *lévijci* velmi významné postavení; bezpochyby jich také bylo mnohem více než kněží. S tím souvisí i vsuvka 11b—13a o lévijských trubačích a zpěvácích a o kněžích troubících na pozouny (sr vk 1Pa 16 a 25).

Hospodinova schrána byla přenesena z Města Davidova, stan setkávání z Gibeónu (2Pa 1,3). Řádný kult bude nyní je-

nom v jeruzalémském chrámu. Zárukou přítomnosti Hospodiny je schrána, v níž jsou uloženy desky Zákona (Dt 10,5 sr 1Kr 8,9).

Vsuvka 11b—13a určuje, kde měli stát *kněží a zpěváci* (východně od oltáře), jak měli být oblečeni (v bělostné plátne) a jak se trubači a zpěváci měli podílet na bohoslužbě. Zpěv byl doprovázen hudbou; na recitaci přednesenou pravděpodobně jedním zpěvákem, v níž se připomínalo zvláště dílo stvořitelské, vykupitelské (vyvedení z Egypta) a uvedení do zaslíbené země, odpovídalo společně shromáždění děkovnou formulí, 'Hospodinovo milosrdenství je věčné' (Ž 136 sr 2Pa 7,3.6).

Podle 1Kr 8,10 *oblak* naplnil chrám ve chvíli, kdy kněží vycházeli ze svatyně. V 2Pa je spojeno sestoupení oblaku, milostivého zjevení Boží moci a péče, se zpěvem a troubením, tedy s oslavou Hospodina.

e) Šalomounova modlitba

6,1—42

Král prosí Boha, aby vyslyšel prosby svého lidu i cizinců pro své jméno, kterému dal spočinout v novém chrámu.

6

¹ Tehdy Šalomoun řekl:

„Hospodin praví, že bude přebývat v mrákotě.

² Vybudoval jsem ti sídlo, kde budeš přebývat, vznešené obydlí po všechny věky.“

³ Pak se král obrátil a žehnal celému shromáždění Izraele; celé shromáždění Izraele přitom stálo. ⁴ Řekl: „Požehnan buď Hospodin, Bůh Izraele, který vlastními ústy mluvil k mému otci Davidovi a vlastní rukou naplnil, co řekl: ⁵ »Ode dne, kdy jsem svůj lid vyvedl z egyptské země, nevyvolil jsem v žádném z izraelských kmenů město k vybudování domu, aby tam dlelo mé jméno, ^a ani jsem nevyvolil nikoho, aby byl vévodou nad Izraelem, mým lidem. ⁶ ^a Ale vyvolil jsem Jeruza-

lém, aby tam dlelo mé jméno ^a, a vyvolil jsem Davida, aby byl ^b nad Izraelem, mým lidem.« ⁷ Můj otec David měl v úmyslu vybudovat dům jménu Hospodina, Boha Izraele. ⁸ Hospodin však mému otci Davidovi řekl: »Máš sice dobrý úmysl vybudovat mému jménu dům, ⁹ avšak ten dům nezbuduješ ty, nýbrž tvůj syn, který vzejde z tvých beder; ten vybuduje dům mému jménu.« ¹⁰ Hospodin splnil své slovo, které vyřkl. Nastoupil jsem po svém otci Davidovi, dosedl podle Hospodinova slova na izraelský trůn a vybudoval jsem dům jménu Hospodina, Boha Izraele. ¹¹ ^c Uložil jsem tam schránu ^c, v níž je Hospodinova smlouva, kterou uzavřel ^d se syny Izraele ^d.“

¹² Pak se Šalomoun ^e v přítomnosti celého shromáždění Izraele postavil před Hospodinův oltář a rozprostřel dlaně ^f. ¹³ ^g Šalomoun totiž udělal bronzový stupeň a dal jej doprostřed nádvoří ^h; byl pět loket dlouhý, pět loket široký a tři lokte vysoký. Postavil se na něj před celým shromážděním Izraele, poklekl na kolena, dlaně rozprostřel k nebi ^g ¹⁴ a řekl: „Hospodine, Bože Izraele, není Boha tobě podobného na nebi ani na zemi. Ty zachováváš smlouvu a milosrdenství svým služebníkům, kteří chodí před tebou celým srdcem. ¹⁵ Ty jsi zachoval svému služebníkovi, mému otci Davidovi, to, co jsi mu přislíbil. Vlastními ústy jsi přislíbil a vlastní rukou jsi to naplnil, jak je dnes zřejmé. ¹⁶ Nyní, Hospodine, Bože Izraele, zachovej svému služebníkovi, mému otci Davidovi, to, co jsi mu přislíbil slovy: »Nebude přede mnou vyhlazen následník z tvého rodu, jenž bude sedět na izraelském trůnu, budou-li ovšem tvoji synové dbát na svou cestu a řídit se mým zákonem, jako ses jím řídit přede mnou ty.« ¹⁷ Nyní tedy, Hospodine, Bože Izraele, nechť se prokáže spolehlivost tvého slova, které jsi promluvil ke svému služebníkovi Davidovi.

¹⁸ Ale může Bůh opravdu sídlit s člověkem ⁱ na zemi, když nebesa, ba ani nebesa nebes tě nemohou pojmout, natož tento dům, který jsem vybudoval? ¹⁹ Hospodine, můj Bože, skloň se k modlitbě svého služebníka a k jeho prosbě o smilování a vyslyš lkání a modlitbu, kterou se tvůj služebník před tebou ^j modlí. ²⁰ Ať jsou tvé oči upřeny na tento dům ve dne i v noci, na místo, o kterém jsi řekl, že tam ^k dáš spočinout svému jménu ^k. Vyslychej modlitbu, kterou se tvůj služebník bude modlit obrácen k tomuto místu. ²¹ Vyslychej prosby svého služebníka i Izraele, svého lidu, které se budou modlit obrácení k tomuto

místu, vyslyšej z¹ místa svého přebývání, z¹ nebes, vyslyšej a odpouštěj.

²² Jestliže se někdo prohřeší proti svému bližnímu a ten by mu uložil, aby se zaklínal přísahou, a on by přísahu složil před tvým oltářem v tomto domě, ²³ ty sám vyslyš z nebes, zasáhni a rozsud' své služebníky; odplat' svévolníkovi, uval na jeho hlavu, čeho se dopustil, a prohláš spravedlivého za spravedlivého a odměň jej podle jeho spravedlnosti.

²⁴ Bude-li poražen Izrael, tvůj lid, od nepřítele pro hřích proti tobě, ale navrátí se^m, vzdají chválu tvému jménu a budou se modlit a prosit o smilováníⁿ před tebouⁿ v tomto domě, ²⁵ vyslyš z nebes a odpusť Izraeli, svému lidu, hřích a uveď je zpět do země, kterou jsi dal jim a jejich otcům.

²⁶ Uzavřou-li se nebesa a nebude déšť pro hřích proti tobě, a budou-li se modlit obrácení k tomuto místu a vzdávat chválu tvému jménu a odvrátí se od svých hříchů, protože jsi je pokoril, ²⁷ vyslyš z nebe a odpusť svým služebníkům a Izraeli, svému lidu, hřích, vždyť je vyučuješ dobré cestě, po níž by měli chodit, a dej déšť své zemi, kterou jsi dal svému lidu do dědictví.

²⁸ Bude-li v zemi hlad, bude-li mor, obilná rez či sněť, kobylky nebo jiná havěť, budou^o-li ho v zemi jeho bran sužovat nepřátelé^o či jakákoli rána a jakákoli nemoc, ²⁹ vyslyš každou modlitbu, každou prosbu, kterou bude mít kterýkoli člověk ze všeho tvého izraelského lidu, každý, kdo pozná^p svou ránu a svou bolest^p a rozprostře své dlaně k tomuto domu. ³⁰ Vyslyš z nebes, ze sídla, kde přebýváš, a odpusť^q, odplat' každému podle všech jeho cest, neboť znáš jeho srdce — vždyť ty sám jediný znáš srdce^r lidských synů —, ³¹ aby se tě báli, ^s aby chodili po tvých cestách^s po všechny dny, kdy budou žít na půdě, kterou jsi dal našim otcům.

³² Také přijde-li cizinec, který není z Izraele, tvého lidu, ze vzdálené země kvůli tvému velikému jménu, tvé mocné ruce a tvé vztažené paži, přijdou^t-li a budou^t se modlit obrácení k tomuto domu, ³³ vyslyš z nebes, ze sídla, kde přebýváš, a učiň vše, oč k tobě ten cizinec bude volat, aby poznaly tvé jméno všechny národy země a bály se tě jako Izrael, tvůj lid, aby poznaly, že se tento dům, který jsem vybudoval, nazývá tvým jménem.

³⁴ Vytáhne-li tvůj lid do boje proti nepřítelům po cestě, kterou jej pošleš, a budou-li se k tobě^u modlit směrem k to-

muto městu, které jsi vyvolil, a k domu, který jsem vybudoval tvému jménu, ³⁵ vyslyš z nebes jejich modlitbu a prosbu a zjednej jim právo. ³⁶ Zhřeší-li proti tobě, neboť není člověka, který by nehřešil, a ty se na ně rozhněváš a vydáš je nepříteli, aby je zajali a jaté vedli do země^v vzdálené nebo blízké, ³⁷ a oni^x si to v zemi, do níž byli jako zajatci odvedeni, vezmou k srdci^x, obrátí se a budou tě v zemi svého zajetí prosit o smilování: »Zhřešili jsme, provinili jsme se, svévolně si vedli«, ³⁸ navrátí-li se tedy k tobě celým srdcem a celou duší v zemi^y svého zajetí^y, v zemi těch, kdo je odvedli do zajetí, a budou se modlit^z směrem ke své zemi, kterou jsi dal jejich otcům, k městu, které jsi vyvolil, a k domu, který jsem vybudoval tvému jménu, ³⁹ vyslyš z nebes, ze sídla, kde přebýváš, jejich modlitbu a prosby^z a zjednej jim právo; odpusť svému lidu, čím proti tobě zhřešili. ⁴⁰ Nyní, můj Bože, necht' jsou prosím tvé oči otevřené a uši ochotné slyšet modlitbu na tomto místě.

⁴¹ Nyní tedy povstaň, Hospodine Bože, k místu svého odpočinku, ty sám i schrána tvé moci. Tvoji kněží ať obléknou spásu, Hospodine Bože, ať se tvoji věrní radují z dobrých věcí. ⁴² Hospodine Bože, neodmítej pomazaného svého, pamatuj na milosrdenství prokazované svému služebníkovi Davidovi.“

a-a × 1Kr 8,16 a P. — á-a × O'B. — b věvodou, P T. — c-c Připravil jsem ... místo pro schránu, 1Kr 8,21. — d-d s Izraelem, O'B; s našimi otci, P a 1Kr 8,21. — e podle 1Kr 8,22, též P. — f + k nebi, 1Kr 8,22 a P (ale sr v. 13). — g-g × 1Kr 8. — h + svatyně, O'. — i × 1Kr 8,27. — j + dnes, 1Kr 8,28. — k-k bude dlít tvé jméno, 1Kr 8,29; bude vzýváno ..., O' V. — l, l v (2×), 1Kr 8,30. — m + k tobě, P T a 1Kr 8,33. — n-n k tobě, 1Kr 8,33. — o, o :: sg, 1Kr 8,37. — P-P ránu svého srdce, 1Kr 8,38 a P. — q + učiň a, 1Kr 8,39. — r + všech, 1Kr 8,39 a P. — s-s × 1Kr 8,40. — t, t :: sg, 1Kr 8,42. — u k Hospodinu, 1Kr 8,44. — v + nepřátelské, O' a 1Kr 8,46. — x-x × P. — y-y svých nepřátel, 1Kr 8,48; × O'. — z + k tobě, 1Kr 8,48. — ž :: sg, 1Kr 8,49.

{1—42} // 1Kr 8,12—53 {7} 2S 7,2—13 {10} : Za 4,9 {11} Dt 9,9 10,5 {16} 2S 7,16 {18} 2Pa 2,5 {20} : Ex 20,24 {22} : Dt 27,26 {23} : Ex 22,10 {24} : Dt 28,25 {26} : Dt 28,23n {30} : Ž 139, 1—4,23n {34} : Da 6,11 {37} Da 9,5 {40} 1Kr 8,52 Neh 1,6 Ž 130,2 {41} Nu 10,35; Ž 132,8 {42} Ž 89,4n

^{1—42} Ke *králově modlitbě* sr vk 1Kr 8,12—49. Zde jen několik poznámek: Šalomoun modlitbou posvěcuje chrám. Ve své modlitbě navazuje na sínajskou tradici, že Hospodin bude přebývat v mrákotě (Ex 20,21 Dt 4,11 Ž 18,10); tímto 'temným

místem' bude nyní velesvatyně, kde Hospodin bude uprostřed svého lidu, a přece od něho oddělený a pro něj neviditelný.

Zmínka o Jeruzalému (5b—6a), jakož i o vyvolení Davida (sr v. 16), ukazuje, že *mesiášské naděje* zaměřené na Davidovce, byly v poexilní době, kdy knihy Paralipomenon vznikly, velice živé.

Doplňk o *bronzovém podiu* (v. 13 :: 1Kr) o rozměrech 2,5 m × 2,5 m × 1,5 m názorně vykresluje, odkud a jak byla modlitba přednesena: šlo o místo, které bylo zřejmě vyhrazeno jenom králi.

Závěrečná slova (v. 41 — rovněž přídavek proti 1Kr 8) o odpočinutí *Hospodinovy schrány* navazují na staré výroky pronášené při přenášení schrány smlouvy za doprovodu kněží (sr Nu 10,35n Ž 132,8n). Pro Hospodinovu schránu bylo nalezeno v Jeruzalémě pevné místo, zde je připraveno požehnání pro kněze i pro lid.

Prosba o trvalou pomoc pro *Hospodinova pomazaného* (v. 42) je modlitbou za vládnoucího krále z davidovského rodu, ale ukazuje vpřed k příchodu očekávaného Davidova syna Ježíše Nazaretského (sr Jr 23,5 Ez 37,24).

Kromě několika *přidavků* (5b—6a 13 41n) jsou změny vcelku nepatrné, což znamená, že Šalomounova modlitba už měla v době sepsání 2Pa pevnou formu liturgického textu.

O zvláštním *teologickém důrazu* 2Pa svědčí změna: 'řídít se zákonem' (6,16 :: 'chodit přede mnou', 1Kr 8,25). Zmínka o zákonu, kterým je 'zastupován' Hospodin, naznačuje, v jaké úctě byl Hospodinův zákon v době poexilní.

f) Posvěcení chrámu

7,1—11

Posvěcení chrámu vrcholí sedmidenní slavností.

7 ¹ Když Šalomoun dokončil svou modlitbu, sestoupil z nebe oheň a pohltil ^a zápalnou oběť ^a i díly obětního hodu a dům naplnila Hospodinova sláva. ² Kněží nemohli do Hospodinova domu vstoupit, neboť Hospodinova sláva naplnila Hospodinův

dům ^b. ³ A všichni Izraelci viděli sestupující oheň i Hospodinovu slávu nad domem, klesli na dlažbu tváří k zemi, klaněli se a vzdávali chválu Hospodinu, protože je dobrý a že jeho milosrdenství je věčné. ⁴ A král i všechnen lid slavili před Hospodinem obětní hod.

⁵ Král Šalomoun obětoval k obětnímu hodu dvacet dva tisíce kusů skotu ^c a sto dvacet tisíc kusů bravu ^c. Tak zasvětil král s veškerým lidem Boží dům. ⁶ Kněží stáli na svých místech, též lévijci s hudebními nástroji k oslavě Hospodina; ty dal zhotovit král David, aby jimi vzdávali Hospodinu chválu, protože jeho milosrdenství je věčné. Chválili Hospodina, jak je pověřil David. Kněží naproti nim troubili a celý Izrael stál.

⁷ Šalomoun posvětil střed nádvoří, které je před Hospodinovým domem, neboť tam přinesl zápalné oběti a tučné díly pokojných obětí, protože bronzový oltář, který dal Šalomoun zhotovit, nemohl pojmout zápalnou a přídavnou oběť a tučné díly. ⁸ V onen čas slavil Šalomoun a s ním celý Izrael slavnost po sedm dní, převeliké shromáždění od cesty do Chamátu až k Egyptskému potoku. ⁹ Osmého dne konali slavnostní shromáždění; zasvěcení oltáře slavili ^d sedm dní, též slavnost trvala sedm dní ^d. ¹⁰ Dvacátého třetího dne sedmého měsíce lid propustil; šli do svých stanů radostně a s dobrou myslí pro to ^e, co dobrého učinil Hospodin Davidovi ^f a Šalomounovi ^g i Izraeli, svému lidu. ¹¹ Tak dokončil Šalomoun zdárně dům Hospodinův i dům královský a všechno, co si předsevzal udělat v domě Hospodinově i ve svém domě.

a-a :: pl, O'. — b + toho času, O'. — c-c × O'B'. — d-d sedmidenní slavností, O'. — e + všechno, 1Kr 8,66 a P. — f + svému služebníku, 1Kr 8,66 a P. — g × 1Kr 8,66; + jeho synu, P.

{1—11} // 1Kr 8,54—66 {1} : Lv 9,24 1Kr 18,38 {3} 2Pa 5,13 Ž 106,1 {7} 2Pa 4,1

^{1—11} Po úvodních slovech, která odpovídají textu 1Kr 8,54a, přichází samostatný popis toho, co následovalo po Šalomounově modlitbě. Oheň pohlcující oběti, které Hospodin takto přijal (sr 1Pa 21,26), a *Hospodinova sláva*, blíže nepopsaný jas, viditelné znamení Boží přítomnosti, jsou zřetelné všem Izraelcům. Proto se všichni klaněli až k zemi naplnění vděčností, že je mezi nimi Nejvyšší.

Nečteme zde o *požehnání*, které podle 1Kr 8,55—61 dává

lidu Šalomoun, a to bezpochyby—proto, že podle 2Pa přísluší tato činnost výlučně kněžstvu.

K děkovné modlitbě patří *oběť* (sr 1Kr 8,62). Obětní obřady vykonávali kněží, stojící řádně na svých místech a střežící správný průběh posvátných úkonů, a lévijci, doprovázející obětování a vyznávání Hospodina na hudební nástroje.

Slavnost se konala *na podzim* (1Kr 8,2,65n, sr Lv 23, 24—36); sedm dní trvala slavnost zasvěcení oltáře, lid ovšem nebyl propuštěn domů (1Kr 8,66), ale hned na tyto slavnostní dny navázala slavnost stánků (sr Ezd 3,1—4 Neh 8,1—18).

g) Bůh se opět Šalomounovi zjevuje

7,12—22

Hospodin Šalomounovu modlitbu vyslyšel a obnovil mu své zaslíbení.

¹² Tu se v noci ukázal Šalomounovi Hospodin a řekl mu: „Vyslyšel jsem tvou modlitbu a vyvolil jsem si toto místo za dům pro oběti. ¹³ Uzavřu-li nebesa, takže nebude deště, přikážu-li kobyilkám, aby hubily zemi, pošlu-li na svůj lid mor, ¹⁴ a můj lid, který se nazývá mým jménem, se pokoří^h a bude se modlit a vyhledávat mě a odvrátí se od svých zlých cest, tehdy je vyslyším z nebes, odpustím jim jejich hříchy a uzdravím jejich zemi. ¹⁵ Mé oči budou otevřené a mé uši ochotné slyšet modlitbu na tomto místě. ¹⁶ Nyní jsem tento dům vyvolil a oddělil jako svatý, aby tam navěky dlelo mé jméno; mé oči a mé srdce tam budou po všechny dny. ¹⁷ A co se tebe týče, budeš-li chodit přede mnou, jako chodil tvůj otec David, jednat podle všeho, co jsem ti přikázal, a dodržovat má nařízení a práva, ¹⁸ upevním trůn tvého kralováníⁱ podle smlouvy uzavřené^j s tvým otcem Davidem, že z tvého rodu nebude vyhlazen vládce Izraele. ¹⁹ Jestliže se však odvrátíte^k a opustíte^l má nařízení a má přikázání, která jsem vám vydal, a půjdete sloužit jiným bohům a klanět se jim, ²⁰ vytrhnu vás^m ze svéⁿ země, kterou jsem vám^o dal, a zavrhnou od své tváře tento dům, který jsem oddělil jako svatý pro své jméno, a^p vydám jej^p za pořekadlo a předmět výsměchu mezi všemi národy.

²¹ Nad tímto domem, který^q byl nejvyšší ze všech, ustrne^r každý kolemjdoucí^q a řekne: »Proč Hospodin takto naložil s touto zemí a s tímto domem?« ²² A bude se odpovídat: »Protože opustili Hospodina, Boha^s svých otců^s, který je^t vyvedl z egyptské země, a chytili se jiných bohů, klaněli se jim a sloužili jim. Proto na ně^u uvedl všechno toto zlo.«

^h zase vzpamatuje, P. — ⁱ + navěky, P ∞ 1Kr 9,5. — ⁱ jak jsem příslibil, 1Kr 9,5; jak jsem přísahal, P. — ^k + (vy) a vaši synové ode mne, 1Kr 9,6 a P. — ^l nebudete dodržovat, 1Kr 9,6 a P. — ^m tak O' P V; :: je, H. (sr vyhladím Izraele, 1Kr 9,7). — ⁿ s povrchu, 1Kr 9,7. — ^o : jim, H. (sr 1Kr 9,7). — ^p Izrael se stane, 1Kr 9,7. — ^q bude pustý, každý kolemjdoucí potřeše hlavou a mávne rukou, P. — ^r + a usykne, 1Kr 9,8. — ^s svého, 1Kr 9,9. — ^t jejich otce, 1Kr 9,9. — ^u + Hospodin, 1Kr 9,9.

(12—22) // 1Kr 9,1—9 (12) : Dt 12,5n (15) 2Pa 6,40 (18) 2Pa 6,16 (20) : Dt 28,63n 1Kr 14,15 (21n) Dt 29,24n Jr 22,8n

^{12—22} *Novým zjevením* Hospodina (sr 1Kr 9,2) vrcholí zdárně vybudované dílo. Chrám se tu nazývá zcela neobvykle: 'dům pro oběti'; není tedy jenom 'domem modlitby' (Iz 56,7 Mk 11,17). V onom názvu lze vidět jednak poexilní protest proti přinášení obětí na jiných místech, např. od Samaritánů na Gerizimu, jednak narážku na poměry na návratu ze zajetí babylónského, kdy modlitby byly soustředěny hlavně do synagóg a chrám zůstal vyhrazen především obětem.

Nevěra lidu bude mít za následek soudy, tresty a pohromy, obrácení k Hospodinu povede k požehnání (sr 2Pa 6,26nn; sr 1Kr 9,3—9). I trvání chrámu je závislé na poslušnosti Izraele (sr Mi 4,12 Jr 22,8n).

Při *srovnání s 1Kr* je na rozdíl od Šalomounovy modlitby (2Pa 6) odchylek v textu mnohem víc. Svědčí to o tom, že literární forma a stavba popisovaného vyprávění (7,1—11) a výstrahy dané lidu při Hospodinově zjevení (7,12—22) netvořily tak pevnou a ucelenou formu jako Šalomounova modlitba či jiné výslovně liturgické látky, které se staly pevnou součástí kultu, a tím byly lépe uchovány a chráněny před změnami.

3. OSTATNÍ ČINNOST ŠALOMOUNOVA

a) Šalomoun jako stavebník

8,1—11

Šalomoun staví města skladů a vozby a podrobuje potomky domorodého obyvatelstva nuceným pracím.

8 ¹ Po uplynutí dvaceti let, během nichž Šalomoun stavěl ^a dům Hospodinův i dům svůj ^b, ² vystavěl i města, která mu dal Chúram, a usadil tam Izraelce. ³ Pak táhl Šalomoun do Chamát-sóby a zmocnil se jí. ⁴ Vybudoval též Tadmór v poušti a všechna města skladů v Chamátu. ⁵ Pak vybudoval Bét-chorón Horní a Bét-chorón Dolní, ^c opevněná města s hradbami, vraty a závorami, ⁶ i Baalat ^c a všechna města pro sklady. Ta patřila Šalomounovi, též všechna města pro vozbu a města pro koně a vše, co Šalomoun s tak velkým zaujetím budoval v Jeruzalémě i na Libanónu a v celé zemi, v níž vládl.

⁷ Všechn lid, který zbyl z Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců, kteří nebyli z Izraele, ⁸ totiž ^d z jejich synů ty ^d, kteří po nich v zemi zbyli, které Izraelci zcela nevyhubili ^e, podrobil Šalomoun ^f nuceným pracím, a tak je tomu až dodnes. ⁹ Z Izraelců však Šalomoun neudělal otroky ^g na svém díle ^g; ti byli bojovníky ^h a veliteli jeho osádek ^h, veliteli jeho vozby a jízdy. ¹⁰ Správců představených nad pracemi pro krále Šalomouna bylo ⁱ dvě stě padesát ⁱ, ti panovali nad lidem ⁱ.

¹¹ Faraónovu dceru vyvedl ^k Šalomoun z Města Davidova do domu, který jí vystavěl. ¹ Řekl si totiž: „Moje žena nemůže bydlet v domě ^m Davida, krále izraelského, neboť místa, kam vstoupila Hospodinova schrána, jsou svatá.“ ¹

^a + oba domy, 1Kr 9,10. — ^b královský, 1Kr 9,10. — ^{c-c} × P. — ^{d-d} jejich syny, 1Kr 9,21 a P. — ^e + jako klaté, 1Kr 9,21 a P. — ^f + otrockým, 1Kr 9,21. — ^{g-g} × 1Kr 9,22. — ^{h-h} 1Kr 9,22 jinak; × P. — ⁱ⁻ⁱ :: 550, 1Kr 9,23. — ^j + konajícím tu práci, 1Kr 9,23. — ^k :: odešla, 1Kr 9,24 (< *hě'elá* místo *'dletá*, 1Kr). — ^{l-l} × 1Kr 9,24. — ^m městě, O'.

(1—18) // 1Kr 9,10—28 (8) Joz 16,10 (11) 1Kr 3,1

¹⁻¹⁰ Týrský král Chúram dává Šalomounovi *foinická města*, kdežto podle 1Kr 9,11 dává Šalomoun Chíramovi galilejská města. Šalomoun po dokončení staveb chrámu a paláce v Je-

ruzalémě obrací svou pozornost i k *jiným městům*. Přestavuje především města skladů a místa pro ustájení koní. Kupodivu se neuvádí Megido, Chásor a Gezer (sr 1Kr 9,15). Zmíněný Tadmór (: Tamar, na jižním okraji Mrtvého moře, 1Kr 9,18 kt) je patrně ono významné karavanní centrum v poušti, později zvané Palmyra. Rovněž Chamát byl jakožto aramejské město značně vzdálen od vlastního izraelského území, ale bylo důležité pro jeho obchodní styky. Judská pevnost Bét-chorón leží severozápadně od Jeruzaléma. O městu Baalat není nic známo. Šalomoun tak zajišťuje svou říši po vzoru svého otce Davida uvnitř i navenek.

K *nuceným pracím* používá Šalomoun potomků domorodého obyvatelstva zaslíbené země (sr vk 1Kr 9,20n). Výslovně se uvádí, že Izraelci zotročováni nebyli, ale že se z nich stali vojáci, velitelé a dozorcí na stavbách (250 dozorců :: 550, 1Kr 9,23).

Ačkoliv je doba mírová, král Šalomoun opevňuje města a zajišťuje zemi početnou *válečnou vozbu*. Činí tak po vzoru velkých vládců Egypta a Babylónie. Knihy Paralipomenon tím nechtějí vrhnout stín na Šalomounovu vládu, nýbrž postavit moudrého vladaře a stavitele do nejideálnějšího světla jako prozíravého diplomata a odpovědného budovatele.

¹¹ Zmínka o *přestěhování egyptské princezny* z Davidova domu nesouvisí jenom s tehdejšími názorem na ženu a na její postavení v kultu: Šalomounova žena nesměla vstoupit na místa posvěcená pobytem Hospodinovy schrány, jako neměly ženy přístup do vnitřního chrámového nádvoří a později do prostoru synagogy, kde je schránka s tórou (Galling).

b) Péče o bohoslužbu

8,12—16

Šalomoun pečuje o řádný chod bohoslužeb zřízením kněžských tříd a zajištěním obětí.

¹² Tehdy začal Šalomoun obětovat Hospodinu zápalné oběti na Hospodinově oltáři, který vybudoval před ⁿ chrámovou

předsíníⁿ, ¹³ podle každodenního pořádku, podle Mojžíšova příkazu pro přinášení obětí o sobotách, novoluních^o a při slavnostech, třikrát za rok, ve svátek nekvašených chlebů, ve svátek týdnů a ve svátek stánků. ¹⁴ Podle rozhodnutí svého otce Davida postavil kněze k službě podle jejich tříd a lévijce k jejich povinnostem, aby chválili Boha a konali před kněžskými službami podle každodenního pořádku, též vrátil rozřídil do oddílů k jednotlivým branám ve smyslu příkazu Davida, muže Božího. ¹⁵ Co se týká kněží a lévijců, neuchýlili se od králova příkazu^p v žádné věci, ani ve správě pokladů. ¹⁶ Tak bylo dohotoveno celé Šalomounovo dílo, ^q ode dne^q, kdy byly položeny základy domu Hospodinova, až do jeho dokončení, ^r kdy byl Hospodinův dům dostaven^r.

ⁿ⁻ⁿ chrámem, O'. — ^o × P. — ^p :: pl, O' V ∞ P. — ^{q-q} tak O' P V T; :: do dne, H. — ^{r-r} Hospodinova domu Šalomounem, O'.

(12) 2Pa 4,1 (13) Lv 23 Nu 28 (14) 1Pa 23—28

¹²⁻¹⁶ Velikou péčí věnuje Šalomoun stanovení *pevného řádu* obětního a vymezení kněžských povinností. Nevměšuje se do oblastí vymezené kněžím (o pálení kadidla tu není řeči, :: 1Kr 9,25; ovšem už dříve je zmiňuje sám Šalomoun, 2Pa 2,5). Vše se vykonává podle Mojžíšova a Davidova příkazu a řádu. Dále 2Pa vypočítává tři výroční slavnosti a zmiňuje rozdělení kněžstva do jednotlivých tříd (sr 1Pa 23nn). Šalomoun, podepřen autoritou Mojžíše a Davida, je tedy nejen stavitelem chrámu, ale zajišťuje v něm i řádný chod bohoslužby. Vždyť jde v posledu o královskou svatyni, za kterou nese odpovědnost v prvé řadě sám král.

c) Zámořské plavby

8,17—18

V Esjón-geberu buduje Šalomoun loďstvo pro zámořské plavby.

¹⁷ Tehdy táhl Šalomoun do Esjón-geberu a k Elótu^s při mořském pobřeží v edómské zemi. ¹⁸ Chúram mu poslal po svých služebnících lodě a služebníky znalé moře. Dopluli se

Šalomounovými služebníky až do Ofíru a přivezli odtamtud králi Šalomounovi ^t čtyři sta padesát ^t talentů zlata.

^s sr 1Kr 9,26. — ^{t-t} :: 420, 1Kr 9,28; × P.

¹⁷ Úspěšné *cesty na lodích* jsou dokladem Božího požehnání (:: 2Pa 20,35—37). Zkušení mořeplavci z Týru společně se Šalomounovými služebníky zdolávají nástrahy moře i obrovské vzdálenosti a přivážejí veliké množství zlata. Hospodin splnil své slovo dané zpočátku Šalomounovi, že k moudrosti mu přidá bohatství a slávu (sr exkurs k 1Kr 9,26—28).

d) Návštěva královny ze Sáby

9,1—12

Pohanská královna se přichází poklonit Šalomounovi a vzdává chválu Hospodinu.

9 ¹ I královna ze Sáby uslyšela ^a zprávu o^a Šalomounovi a přijela do Jeruzaléma vyzkoušet ho hádankami. Přijela s velmi okázalým doprovodem, s velbloudy nesoucími balzámy, velké množství zlata a drahokamy. Přišla k Šalomounovi a mluvila s ním o všem, co měla na srdci. ² Šalomoun jí zodpověděl všechny její otázky; ani jedna otázka nebyla pro Šalomouna tak tajemná, že by ji nezodpověděl. ³ Když královna ze Sáby viděla^b Šalomounovu moudrost a dům, který vybudoval, ⁴ i jídlo na jeho stole, zasedání jeho hodnostářů, pohotovost jeho služebnictva a jejich oděvy, jeho číšníky^c a jejich oděvy^c i jeho^d vyvýšenou chodbu, kudy vcházal do^d Hospodinova domu, zůstala bez dechu. ⁵ Řekla králi: „Co jsem slyšela ve své zemi o tvém podnikání i o tvé moudrosti, je pravda. ⁶ Nevěřila jsem těm slovům, dokud jsem nepřišla a nespátrala to na vlastní oči. A to mi nebyla sdělena ani polovina^e z množství tvé moudrosti^e. Překonal jsi^f pověst, kterou jsem slyšela. ⁷ Blaze tvým mužům, blaze těmto tvým služebníkům, kteří jsou ustavičně v tvých službách a naslouchají tvé moudrosti. ⁸ Požehnan^g buď Hospodin, tvůj Bůh, který si tě oblíbil a dosadil tě na^g svůj trůn, abys byl králem před Hospodinem, svým Bohem^g.

Protože si tvůj Bůh zamiloval Izraele, ^h aby trval ^h navěky, ustanovil tě nad ním králem, abys zjednával právo a spravedlnost.“

⁹ Pak dala králi sto dvacet talentů zlata, velmi mnoho balzámů a drahokamy. Už nikdy tu nebyl takový balzám, jaký dala královna ze Sáby králi Šalomounovi.

¹⁰ Také služebníci ⁱ Chúramovi a služebníci Šalomounovi, kteří ^k dopravovali ⁱ zlato z Ofiru, přivezli ^k algumimové ^l dřevo a drahokamy. ¹¹ Z algumimového dřeva dal král udělat ochozy ^m pro dům Hospodinův i pro dům královský, i citary a harfy pro zpěváky. ⁿ Nic takového nikdo v zemi judské předtím nespátřil ⁿ.

¹² Král Šalomoun splnil královně ze Sáby každé přání, jež vyslovila; ⁿ dal jí víc, než co ona přivezla králi ⁿ. Pak se odebrala ^o i se svými služebníky ^o do své země.

a-a [o] jménu, O'. — ^b + všechnu, 1Kr 10,4. — ^{c-c} × 1Kr 10,5. — d-d :: zápalnou oběť, kterou přinášel v, 1Kr 10,5 (< va^aalijjâtó 'ašer ja^aalé místo ve^aólátó 'ašer ja^aalé, 1Kr). — ^{e-e} × 1Kr 10,7. — ^f + moudrosti a blahobytem, 1Kr 10,7. — ^{g-g} izraelský trůn, 1Kr 10,9. — h-h × 1Kr 10,9. — ⁱ lodě, 1Kr 10,11. — ^j + Šalomounovi, O'. — ^{k-k} × O' P V. — ^l velmi mnoho almugimového, 1Kr 10,11 ~ 12. — ^m zadržel, 1Kr 10,12; schody, O' V. — ⁿ⁻ⁿ 1Kr 10,12 jinak (vv. 11n). — ^{o-o} × O'.

(1—12) // 1Kr 10,1—13 (1) : Mt 12,42 (8) : 1Pa 29,23

¹⁻¹² Zpráva o návštěvě královny ze Sáby odpovídá téměř doslova oddílu 1Kr 10,1—13. Je víc než doklad, že i pohané se začali sklánět před Hospodinem. Vždyť královna přichází až kdesi od konců země, kde začíná oblast démonů a příšer. Lidové legendy palestinské o tom dochovaly výmluvné svědectví, vždyť sám Šalomoun si nebyl jist, koho přijal za hosta do svého domu (sr exkurs k 1Kr 10,1—13).

Nejen věhlas Šalomounovy moudrosti, ale i touha spatřit dům, který Šalomoun vybudoval pro sebe v blízkosti chrámu Hospodinova, přivedla královnu do Jeruzaléma. Ze svého paláce dal král postavit *spojovací chodbu*, kterou se procházelo do chrámu, odkud pak snad mohl panovník přihlížet obětem.

Podle 1Kr 10,5 královna přihlížela obětem v Hospodinově chrámě. Hebrejský text tu má jednotné číslo (*'ólátó*), staré verze četly množné (*'ólátáv*, O' P V). Místo toho uvádí 2Pa 9,4 termín 'vyvýšená chodba' (H. *'alijjâtó*), který vykladači s oblibou nahrazují 'obětí', ačkoli právě nečekaná a zarážející zmínka o chodbě může být původnější. Záměna je v hebrejštině snadná: přesmyčka *l* a *j* a záměna graficky podobného *j* za *v*.

Provoz v královském paláci spolu s celým vnitřním zařízením vzal královně dech. Skutečnost, kterou spatřila na vlastní oči, překonala vše, co dosud slyšela. Uvědomuje si, že za Šalomounem stojí velký Bůh, který mu to všechno dal. Tomuto Bohu vzdává nyní slávu i pohanská královna. Pozemští vladaři jsou pouze správci svých zemí. Moc, jíž vládnou, mají jenom propůjčenou od Boha. V tomto vyznání můžeme zaslechnout i teologické hledisko autora knih Paralipomenon. Jediným Pánem a Králem je Hospodin.

e) Šalomounovo bohatství a věhlas

9,13—28

Popis Šalomounova trůnu a zlatých štítů i různého náradí a dary králů.

¹³ Váha zlata, které bylo přiváženo Šalomounovi za jeden rok, činila šest set šedesát šest talentů ¹⁴ mimo ^p zlato, jež přinášeli kupci a obchodníci ^p; i všichni arabští ^q králové a místodržitelé země ^r přinášeli Šalomounovi zlato a stříbro ^r. ¹⁵ Král Šalomoun dal udělat dvě stě pavéz z tepaného zlata; na jednu pavézu vynaložil šest set šekelů tepaného zlata. ¹⁶ Dále dal udělat tři sta štítů z tepaného zlata; na jeden štít vynaložil tři sta šekelů zlata. Král je pak dal uložit do domu Libanónského lesa.

¹⁷ Král dal také udělat veliký trůn ze slonoviny a obložil jej ryzím zlatem. ¹⁸ Trůn měl šest stupňů ^s a ^t podnoží ze zlata, spojené s trůnem ^t. Po obou stranách sedadla byla u trůnu opěradla a vedle opěradel stáli dva lvi. ¹⁹ Na šesti stupních tam stálo z obou stran dvanáct lvů. Nic takového nebylo zhotoveno v žádném království. ²⁰ Všechny nádoby, z kterých král Šalomoun pil, byly zlaté a všechny předměty domu Libanónského lesa byly potaženy lístkovým zlatem; nic nebylo ze stříbra; to v Šalomounově době nemělo cenu. ²¹ Král měl lodě, plující do zámoří s Chúramovými služebníky ^u. Zámořské lodě přijížděly jednou za tři roky a přivážely zlato a stříbro, slonovinu, opice a pávy ^v.

²² Král Šalomoun tak převýšil všechny krále země bohatstvím i moudrostí. ²³ Všichni králové země^w vyhledávali Šalomouna, aby slyšeli jeho moudrost, kterou mu Bůh vložil do srdce. ²⁴ Každý přinášel svůj dar: předměty stříbrné a zlaté, pláště, zbroj, balzámy, koně, mezky, a to rok co rok.

²⁵ Šalomoun měl také ustájeno čtyři tisíce koní k vozům a dvanáct tisíc jezdeckých koní. Rozmístil je ve městech pro vozbu a u sebe v Jeruzalémě. ²⁶ Tak se stal vladařem nad všemi králi od Řeky^x až k zemi pelištejské a až k hranicím Egypta. ²⁷ Král měl v Jeruzalémě^{xx} stříbra jako kamení a cedrů jako planých fiků, jakých roste mnoho v Přímořské nížině. ²⁸ Šalomounovi přiváděli koně z Egypta i z ostatních zemí.

P-P poplatky měst a ze zisku obchodníků, P. — q:: západu, 1Kr 10,15 (< ^{arab} místo *há-erēb*, 1Kr). — r-r × 1Kr 10,15. — s + potažených zlatem, O'. — t-t × O'; 1Kr 10,19 jinak. — u s loděmi, 1Kr 10,22. — v × O'. — w-w Celá země, 1Kr 10,24. — x t. Eufratu. — xx + zlata a, O'.

{13—28} // 1Kr 10,14—29 {16} 1Kr 7,2 {25—28} : 2Pa 1,14—17 1Kr 5,6

^{13—28} Také *popis výroby štítů*, zhotovení a výbava královského trůnu i příjem vzácných darů do pokladnice v podstatě odpovídá zprávě 1Kr 10,14—29. Rozdíly jsou nepatrné.

Uvádíme *několik rozdílů* mezi 2Pa 9 a 1Kr 10: arabští králové :: králové západu, 10,15; váha štítu 300 šekelů :: tři hřivny, 10,17; trůn měl podnoží ze zlata a opěradla :: byl nahoře zaoblen a měl opěradla, 10,19; s Chíramovými služebníky :: spolu s loděmi Chíramovými, 10,22; všichni králové země :: celá země, 10,24; 4.000 koní k vozům a 12.000 jezdeckých koní :: 1.400 vozů a 12.000 jezdeckých koní, 10,26.

Podle 2Pa *lesk Šalomounovy slávy* a jeho moudrosti oslnil celý tehdejší svět. Tím také zpráva vrcholí a končí. O tom, že tento král nesl na sobě i řadu stínů (sr 1Kr 11), se mlčí, případně se odkazuje na zprávy proroků (v. 29), které často obsahovaly sžíravou kritiku králů (sr např. 2S 12,7—15 aj.).

f) Šalomounova smrt a pohřeb

9,29—31

Závěr králova života a zmínka o nedochovaných písemných pramenech.

²⁹ y O ostatních příbězích Šalomounových, prvních i posledních, se píše, jak známo, v příbězích proroka Nátana, v prořectví Achijáše Síloského a v prorockých viděních vidoucího Jeeda proti Jarobeámovi, synu Nebatovu. ³⁰ Šalomoun kraloval v Jeruzalémě nad celým Izraelem čtyřicet let. ³¹ I ulehl Šalomoun^z ke svým otcům^z a pohřbili ho v městě jeho otce Davida. Po něm se stal králem jeho syn Rechabeám.

y v. 29 × P. — z-z × O'.

{29—31} 1Kr 11,41—43 {29} : 1Kr 11,29 {31} 1Kr 14,21

^{29—31} Závěrečné verše odkazují stereotypní formou na *nedochované prameny* obsahující mj. i zhodnocení Šalomounovy vlády. V případě Šalomounově překvapuje, že hned tři proroci o něm psali, jako jeho vlády nijak viditelně nevystupovali. K Šalomounově čtyřicetileté vládě sr vk 1Kr 11,42. Šalomoun, podobně jako jeho otec, byl pohřben v královském pohřebišti v Jeruzalémě. Nástupcem se stal jeho syn Rechabeám.

II. KRÁLOVÉ JUDŠTÍ

1. ROZTRŽKA ŘÍŠE

a) Rechabeáмова nemoudrost

10,1—19

Svým tvrdým postojem zavínil Rechabeám odtržení severních kmenů.

10 ¹ Rechabeám se odebral do Šekemu. Do Šekemu totiž přišel celý Izrael, aby ho ustanovil králem. ² Jarobeám, syn Nebatův, se o tom doslechl v Egyptě, kam uprchl před králem

Šalomounem^a, a vrátil se z Egypta. ³ Poslali pro něj a povolali ho zpět. Jarobeám přišel s celým Izraelem a promluvili k Rechabeámovi: ⁴ „Tvůj otec nás sevřel tvrdým jhem. Ulehči nám nyní^b tvrdou službu svého otce a těžké jho, ^c které na nás vložil^c, a my ti budeme sloužit.“ ⁵ Rechabeám jim řekl: „^d Po třech dnech se opět ke mně vraťte.“ A lid se rozešel.

⁶ Král Rechabeám^e se radil se starci^e, kteří byli v službách jeho otce Šalomouna, dokud ještě žil. Ptal se: „Jak vy radíte? Co mám tomuto lidu odpovědět?“ ⁷ Promluvili k němu takto: „Jestliže budeš^f k tomuto lidu^g dobrý a přívětivý^g, jestliže jim dáš laskavou odpověď, budou po všechny dny^h tvými služebníky.“ ⁸ On však nedbal rady starců, kterou mu dávali, a radil se s mladíky, kteří s ním vyrostli a teď byli v jeho službách. ⁹ Těch se zeptal: „Co radíte vy? Jak mámeⁱ odpovědět tomuto lidu, který mi řekl: »Ulehči nám jho, které na nás vložil tvůj otec!«?“ ¹⁰ Mladíci, kteří s ním vyrostli, k němu promluvili takto: „Toto řekni lidu, který k tobě promluvil slovy: »Tvůj otec nás obtížil jhem, ty však nám je ulehči.« Promluv k nim takto: »Můj malík je tlustší než bedra mého otce. ¹¹ Tak tedy můj otec na vás vložil těžké jho? Já k vašemu jhu ještě přidám. Můj otec vás trestal bičí, já však vás budu trestat důtkami.«“

¹² Třetího dne přišel Jarobeám a všechny lid k Rechabeámovi, jak král nařídil: „Třetího dne se ke mně navraťte.“ ¹³ Král lidu odpověděl tvrdě, král Rechabeám nedbal rady starců. ¹⁴ Promluvil k nim podle rady mladíků:

„Obtížím vás jhem
a ještě k němu přidám.
Můj otec vás trestal bičí,
já však vás budu trestat důtkami!“

¹⁵ Král lid nevyšlyšel, neboť to bylo řízení Boží^k. Hospodin tak splnil slovo, které ohlásil Jarobeámovi, synu Nebatovu, skrze Achijáše Síloského. ¹⁶ Když celý Izrael uviděl^l, že je král nevyšlyšel, dal lid králi tuto odpověď:

„Jaký podíl máme v Davidovi?
Nemáme dědictví v synu Jišajovu.
Každý^m ke svým stanům, Izraeli!
Nyní pohledⁿ na svůj dům, Davide!“

A celý Izrael se rozešel ke svým stanům.

¹⁷ Proto Rechabeám kraloval pouze nad Izraelci usedlými v judských městech. ¹⁸ Král Rechabeám vyslal Hadoráma^o, který byl nad nucenými pracemi, ale Izraelci ho ukamenovali k smrti. Král Rechabeám byl nucen skočit do vozu a utéci do Jeruzaléma. ¹⁹ Tak se vzbouřil Izrael proti domu Davidovu, a to trvá dodnes.

^a + Jarobeám se totiž usadil v Egyptě, O' a 1Kr 12,2. — ^b ty, V (< 'attā místo 'attā, H.). — ^{c-c} × P. — ^d + Rozejděte se, O' P a 1Kr 12,5. — ^{e-e} shromáždil starce, O'. — ^f + dnes, O' a 1Kr 12,7. — ^{g-g} jako služebník a posloužíš jim, 1Kr 12,7. — ^h + tvého života, P. — ⁱ :: sg, O'. — ^j + a budeme ti sloužit, P. — ^k Hospodinovo, 1Kr 12,15. — ^l sr 1Kr 12,16. — ^m × O' V a 1Kr 12,16. — ⁿ pas, V (< r'e'é místo r'e'é, H.). — ^o Adoráma, 1Kr 12,18; Adónírama, O'BL P.

{1—19} // 1Kr 12,1—19 {2} 1Kr 11,40 {15} 1Kr 11,29.31

^{1—19} Po moudrém Šalomounovi se ujal vlády *nemoudrý Rechabeám*. Oddíl 10,1—19 je téměř doslova shodný s 1Kr 12. Rádcové jeho otce doporučují, aby se snažil získat pro sebe lid tím, že bude mít porozumění pro jeho potřeby; zaváže si je tím a budou jeho služebníky. V pozadí jejich rady můžeme zachytit ohlas orientální moudrosti, že vlídná odpověď odvrací rozhořčení (Př 15,1). Rechabeám však touto moudrou radou rohrdl. Pokládal se za neomezeného a svrchovaného vládce. U zástupců severních kmenů vzbudil svou hrubou odpovědí nevoli a dochází k rozdělení říše. Jeho dráb Hadorám (:: Adorám, 1Kr 12,18) byl Izraelci ukamenován a Rechabeám byl nucen zachránit se útekem.

b) Rechabeámova vláda v Judsku

11,1—23

Na zásah proroka Šemajáše pouští Rechabeám od války proti severnímu Izraeli a zvelebují vlastní zemi.

11 ¹ Když přišel Rechabeám do Jeruzaléma, shromáždil^a dům Judův a^b Benjamínův, sto osmdesát tisíc vybraných bojovníků,

aby bojovali s Izraelem a vrátili království Rechabeámovi^c.

²I stalo se slovo Hospodinovo k Šemajášovi, ^dmuži Božímu^d: ³„Řekni judskému králi Rechabeámovi, synu Šalomounovu, a ^ecelému Izraeli na území^e Judy a Benjamína^f: ⁴Toto praví Hospodin: »Netáhněte a nebojujte ^gproti svým bratrům^g. Každý ať se vrátí do svého domu, neboť se to stalo z mé vůle.«⁴ Uposlechli tedy Hospodinových slov a vrátili se z výpravy proti Jarobeámovi zpět.

⁵Rechabeám se usídlil v Jeruzalémě a vystavěl v Judsku opevněná města. ⁶Vystavěl Betlém, Étam a Tekóu, ⁷Bét-súr, Soko a Adulám, ⁸Gat, Maréšu a Zíf, ⁹Adórajim, Lakíš a Azéku, ¹⁰Soreu, Ajalón a Chebrón; to jsou opevněná města v Judovi a Benjamínovi. ¹¹Zesílil pevnosti, dal jim vévody i zásoby potravy, oleje a vína ¹²a do každého jednotlivého města pavézy a oštěpy. Nesmírně je posílil. Patřil mu Juda a Benjamín.

¹³Kněží a lévijci z celého Izraele ze všech území se k němu přidali. ¹⁴Lévijci opustili své pastviny i své državy a odešli do Judska a do Jeruzaléma, protože je Jarobeám se svými syny vyloučil, aby nesloužili Hospodinu jako kněží. ¹⁵Sám si ustanovil kněze pro posvátná návrší, pro běsy a pro býčky, které udělal. ¹⁶Za lévijci pak odcházeli ze všech izraelských kmenů ti, kteří si předsevzali hledat Hospodina, Boha Izraele. Přicházeli do Jeruzaléma obětovat Hospodinu, Bohu svých otců. ¹⁷Posilovali judské království a po tři léta dodávali odvahu Rechabeámovi, synu Šalomounovu. Po tři léta totiž chodili^h cestou Davida a Šalomouna.

¹⁸Rechabeám si vzal za ženu Machalatu, dceruⁱ Jerímóta, syna Davidova, a Abihajilu, dceru Eliába, syna Jišajova. ¹⁹Porodila mu syny: Jeúše, Šemarjáše a Zahama. ²⁰Po ní si vzal Maaku, dceru Abšalómovu. Ta mu porodila Abijáše, Ataje, Zízu a Šelomíta. ²¹Nade všechny své ženy a ženiny miloval Rechabeám Maaku, dceru Abšalómovu. Měl osmnáct žen a šedesát ženin a zplodil dvacet osm synů a šedesát dcer. ²²Do čela postavil Rechabeám Abijáše, syna Maaky, jako vévodu mezi jeho bratry, neboť ho chtělⁱ dosadit za krále. ²³^kOstatní své syny po úvaze rozdělil^k do všech území Judy a Benjamína po všech opevněných městech a bohatě je zaopatřil. Vyžádal jim množství žen.

P. — g-g × P. — h :: sg, O' (sr 12,1). — ⁱtak qr i O' V :: *ben* = syn, ktl — ^jpodle O' V. — ^{k-k} ~ K i TOB; byl rozumnější a mocnější než všichni jeho synové, V ~ O'.

(1—4) // 1Kr 12,21—24 (14) : 2Pa 13,9 (15) 1Kr 12,31 (16) : 1Kr 12,26n (18) 1S 16,6 (23) : 2Pa 21,3

¹⁻⁴Ve snaze přimět severní kmeny k poslušnosti chystal se Rechabeám k válce, ale vlivem proroka Šemajáše od ní upustil (sr 1Kr 12,21—23).

⁵⁻¹²Místo toho začal *budovat opevněná města*, aby chránil Jeruzalém před nepřátelským vpádem. Vyjmenovaná města měla sloužit k zajištění bezpečnosti Jeruzaléma hlavně ze západu a jihu. Bránila přístupové cesty z pobřežní roviny a z Negeb, jimiž často procházela vojska egyptská. Někdejší pelištejské město Gat (město Goliášovo, 1S 17,4 sr vk 1S 21) tvořilo už nedílnou součást území Judy, stejně jako Azéka a Soko, kde stáli kdysi Pelištejci proti Saulovu vojsku (1S 17,1). Ku podivu nezajistil se Rechabeám proti případnému vpádu ze severu. Od východu mu přímé nebezpečí nehrozilo.

¹³⁻¹⁷Jarobeám ustanovil v severním Izraeli kněze, kteří nepocházeli z lévijských kruhů (1Kr 12,31n a 13,33). Tuto zprávu doplňuje 2Pa 11,14 (sr 13,9): pravověrní kněží a lévijci byli Jarobeámem zavrženi a zbaveni kněžského úřadu, proto ve své náboženské horlivosti ve službě Hospodinu opouštěli svá území v severní říši a odcházeli tam, *kde byl Hospodin náležitě uctíván*. Na severu zavedl král Jarobeám v kultu různé novoty. Dal v zemských svatyních Bét-elu a Danu postavit zlaté býčky (1Kr 12,28.32) a obětoval na posvátných návrších (1Kr 12,32), což pisatel 2Pa hodnotí jako službu bésům (sr Lv 17,7). Jarobeám, který si za svého pobytu v Egyptě (2Pa 10,2 sr 1Kr 11,40) osvojil mj. i egyptské představy o králi jako vtěleném božstvu, v těchto otázkách jednal s královskou svrchovaností bez dotazování Hospodina. V tom jej následovali také ostatní severoizraelské králové.

Příklad kněží a lévijců *rozejít se radikálně s modloslužbou* zaváděnou králem zapůsobil i na ostatní lid severní říše. Mnozí se rovněž rozhodli pro službu Hospodinu, Bohu otců v Jeruzalémě. Po tři roky trval tento příliv ze severu. Jeruzalémský chrám nejednou přitahoval zbožné poutníky ze severních oblastí (1Kr 12,27 Jr 41,5). Vždyť ještě po návratu židů z babilónského zajetí se chtěli obyvatelé samařské provincie

a + celý, 1Kr 12,21. — b + kmen, 1Kr 12,21. — c + synu Šalomounovu, 1Kr 12,21 a P. — d-d × P. — e-e × O'. — f + a zbylému lidu,

zapojit do společného budování jeruzalémského chrámu (Ezd 4,1n), ale byli odmítnuti jako úchylníci.

¹⁸⁻²³ Pro závěrečné verše 11. kapitoly nemáme oporu v Královských knihách, až na jméno Maaky, dcery Abšalómovy (:: Abišalómovy, sr vk 1Kr 15,2.10). Z *osmnácti žen Rechabeámových* jsou jménem uvedeny jen jeho sestřenice Machalat a Abíhajil. Jméno Machalatina otce Jerímóta, syna Davidova, se nevyskytuje v žádném Davidově rodokmenu. Zřejmě byl synem některé vedlejší ženy (sr 1Pa 3,9). Abíhajil byla Davidova neteř, dcera nejstaršího jeho bratra Eliába (1Pa 2,13), a tedy sestřenice Šalomounova.

Přestože Rechabeám zajistil Judsku *zďárný vývoj*, o čemž svědčí i zmínka o jeho harému a množství jeho synů a dcer (sr exkursy k 1Kr 11,1—4), 2Pa 12,14 jej hodnotí negativně.

c) Vpád Šíšakův

12,1—12

Egyptský král Šíšak vpadá do Judska a vyplní dům Hospodinův i dům královský.

12 ¹ Když se Rechabeámovo království upevnilo a utvrdilo, opustil Hospodinův zákon a celý Izrael s ním.

² V pátém roce vlády krále Rechabeáma vytáhl Šíšak ^a, král egyptský, proti Jeruzalému, ^b protože se zpronevěřili Hospodinu ^b, ³ s tisícem a dvěma sty vozů a se šedesáti tisíci jezdci. Lid, který s ním přišel z Egypta, Lúbijce, Sukejce a Kúšijce, nebylo možno spočítat. ⁴ Dobył opevněná města, která byla v Judsku, a přitáhl až k Jeruzalému.

⁵ Tu přišel prorok Šemajáš k Rechabeámovi a judským velitelům, kteří se před Šíšakem stáhli do Jeruzaléma. Řekl jim: „Toto praví Hospodin: »Vy jste opustili mne a já tedy opouštím vás a ponechám vás v moci Šíšakově.«“ ⁶ Izraelští velitelé i král se pokořili a řekli: „Hospodin je spravedlivý.“ ⁷ Když Hospodin viděl, že se pokořili, stalo se slovo Hospodinovo k Šemajášovi: „Pokořili se, neuvedu na ně zkázu, ale dám jim brzy

možnost úniku; mé rozhořčení na Jeruzalém nebude vylito skrze Šíšaka. ⁸ Stanou se však jeho otroky, aby poznali, co znamená sloužit mně a co otročit královstvím země.“

⁹ Šíšak, král egyptský, vytáhl proti Jeruzalému a pobral poklady domu Hospodinova i poklady domu královského; pobral všechno. Pobral i zlaté štíty, které pořídil Šalomoun.

¹⁰ Místo nich pořídil král Rechabeám štíty bronzové a svěřil je velitelům běžců, kteří střežili vchod do královského domu.

¹¹ Kdykoli král vcházel do Hospodinova domu, přicházeli ^c běžci a přinášeli je a zase je odnášeli do místností pro běžce.

¹² Že se tak pokořil, Hospodinův hněv se od něho odvrátil a nezničil ho úplně, neboť i v Judsku bylo leccos dobrého.

^a sr 1Kr 14,25. — ^{b-b} × 1Kr 14,25. — ^c × 1Kr 14,28.

(1—16) // 1Kr 14,21—31 (4) : 2Pa 11,5—10 (12) : 2Pa 32,26

¹⁻¹² Jádrem příběhu tvoří zpráva 1Kr 14,25—28, která se téměř doslovně opakuje ve vv. 9—12. Navíc však je zde děj dramatizován líčením nesmírného počtu *egyptských vojsk*, která spolu s Lúbijci, Kúšijci a Sukejci (Troglodytai, O' = obyvatelé jeskyní), napadla Jeruzalém a dobyla judské pevnosti. Přítomnost cizích vojáků v egyptském vojsku je doložena i egyptskými texty.

Šíšakův vpád se zdůvodňuje odvrácením Judy a Jeruzaléma od Hospodina. Proto přišel trest. Jestliže nebyl Jeruzalém výpravou faraónovou zcela zničen, bylo to díky prorockému slovu Šemajášovu. Král i velitelé se pokořili a uznali spravedlivou metlu Hospodinovu. Hospodin lidu odpustil, ale dal viníkům poznat rozdíl mezi svou vládou a vládami pozemskými (sr prosbu Davidovu, 2S 24,14).

Egyptský farao se v zemi dlouho nezdržel a *Jeruzalém nezničil*. Spokojil se zabráním chrámového a královského pokladu a zlatých štítů, které dal zhotovit Šalomoun (1Kr 14, 25—28). Tak bylo odvráceno nebezpečí, které hrozilo celému Judsku, a život v této oblasti byl opět pokojný.

d) Konec vlády Rechabeámovy

12,13—16

Rechabeám se nedržel cele Hospodina.

¹³ Král Rechabeám pevně vládl v Jeruzalémě. Bylo mu jedenačtyřicet let, když začal kralovat, a kraloval sedmáct let v Jeruzalémě, v městě, které Hospodin vyvolil ze všech Izraelských kmenů, aby tam spočinulo jeho jméno. Jeho matka se jmenovala Naama; byla to Amónka. ¹⁴ Dopouštěl se toho, co je zlé, neboť se nedotazoval Hospodina upřímným srdcem.

¹⁵ O příbězích Rechabeámových, prvních i posledních, se píše, jak známo, v příbězích proroka Semajáše a vidoucího Ida^d, ^e kde se uvádí rodokmen^e. Mezi Rechabeámem a Jarobeámem byly po všechna ta léta války. ¹⁶ I ulehl Rechabeám ke svým otcům a byl pohřben v Městě Davidově. Po něm se stal králem jeho syn Abijáš.

^d Ido (H. 'iddó) snad totožný s Jeedou (9,29 — H. jē'dō, qr; jē'dī, kt :: Jóel, O'). — ^{e-e} i jeho skutky, O'; a pečlivě vyloženy, V.

(13n) // 1Kr 14,21.29—31 (13) 2Pa 6,20 (15) 2Pa 13,22

¹³⁻¹⁶ Souhrnné zprávě o Rechabeámově vládě zhruba odpovídá 1Kr 14,29—31. Navíc se dozvídáme, že to byla pevná vláda, i když král nestál celým srdcem při Hospodinu. Pro další podrobnosti o jeho vládě se odkazuje na *dua neznámé prorocké spisy*, nikoli na letopisy judských králů (jako 1Kr 14,29). Jeho syn a nástupce se jmenuje podle 2Pa Abijáš, nikoli Abijám (1Kr).

2. DALŠÍ KRÁLOVÉ JUDŠTÍ

a) Abijáš, vítěz nad Jarobeámem

13,1—23 (= 13,1—14,1 K)

Král se přidružuje Hospodina a ve válce se severními kmeny slavně vítězí.

13 ¹ V osmnáctém roce vlády krále Jarobeáma se stal králem nad Judou Abijáš^a. ² Kraloval v Jeruzalémě tři léta. Jeho matka se jmenovala Míkaja^b; byla to dcera Urielova^c z Gibeje^d. ^e Válka mezi Abijášem a Jarobeámem trvala dál^e. ³ Abijáš vypravil do boje vojsko, válečné bohatýry, čtyři sta tisíc vybraných mužů. Jarobeám seřadil do boje proti němu osm set tisíc vybraných mužů, udatných bohatýrů.

⁴ Abijáš stál na hoře Semarajimu, která je v Efrajimském pohoří, a odtud volal: „Slyšte mě, Jarobeáme i celý Izraeli! ⁵ Což nevíte, že Hospodin, Bůh Izraele, dal navěky království nad Izraelem Davidovi? Jemu a jeho synům je potvrdil smlouvou soli. ⁶ Avšak Jarobeám, syn Nebatův, služebník Šalomouna, syna Davidova, povstal a vzbouřil se proti svému pánu. ⁷ Shromáždili se k němu muži bohaprázdni a ničemové a rozhodně se postavili proti Šalomounovu synovi Rechabeámovi. Rechabeám byl mladý a zbabělý a nedokázal jim čelit. ⁸ A teď si říkáte, že chcete čelit Hospodinovu království, jež je v rukou synů Davidových? Je vás ohromné množství a máte při sobě zlaté býčky, které vám udělal Jarobeám jako bohy. ⁹ Ale což jste nevyhnali Hospodinovy kněze Áronovce a lévijce? Nenadělali jste si kněží jako národy jiných zemí? Kdokoli přišel, mohl být za mladého býčka a sedm beranů uveden v úřad a stát se knězem neboha.

¹⁰ Naším Bohem je Hospodin; my jsme ho neopustili. Kněží, synové Áronovi, i lévijci rádně^f slouží Hospodinu. ¹¹ Ráno co ráno a večer co večer obracejí zápalné oběti v obětní dým, pálí vonná koření, rovnají na čistý stůl chléb, starají se o zlatý svícen a jeho kahánky, aby hořely večer co večer. My držíme stráž před Hospodinem, našim Bohem. Vy však jste ho opustili. ¹² Hle, nám je v čele Bůh. Jeho kněží hlaholí zvuknými trubkami proti vám. Izraelci, nebojujte proti Hospodinu, Bohu svých otců, neboť nebudete mít zdar!“

¹³ Jarobeám provedl se zálohou obchvat a přitáhl na ně zezadu. Tak byli před Judou a záloha vzadu za ním. ¹⁴ Když se Judejci rozhlédli, viděli, že je čeká boj vpředu i vzadu. Úpěnlivě volali k Hospodinu a kněží troubili na trubky. ¹⁵ Pak judští muži spustili válečný pokřik. Za pokřiku judských mužů porazil Bůh Jarobeáma a celý Izrael před Abijášem a Judou. ¹⁶ Izraelci se před Judou dali na útěk; Bůh jim je vydal do rukou. ¹⁷ Abijáš a jeho lid jim způsobili velikou porážku, takže z Izraele padlo a bylo skolené pět set tisíc vybraných mužů. ¹⁸ V té době byli Izraelci pokořeni a Judejci se vzdali, neboť se opírali o Hospodina, Boha svých otců. ¹⁹ Abijáš pronásledoval Jarobeáma a dobyl na něm města Bét-el s vesnicemi, Ješanu s vesnicemi a Efrón s vesnicemi. ²⁰ Za dnů Abijášových se moc Jarobeáмова už nepozvedla. Hospodin jej porazil, takže zemřel.

²¹ Ale Abijáš vládl pevně. Pojal čtrnáct žen a zplodil dvaadvacet synů a šestnáct dcer. ²² O ostatních příbězích Abijášových, o jeho činech i slovech se píše ve výkladu proroka Iša. ²³ ^[14,1] I ulehl Abijáš ke svým otcům a pohřbili ho v Měste Davidově. Po něm se stal králem jeho syn Ása. Za jeho^h dnů žila zeměⁱ v míru deset let.

a = Abijám, 1Kr 15,1 (1 dále). — b Maaka, O' P a 1Kr 15,2. — c Abišalómova, O^L a 1Kr 15,2. — d z Gibeónu, O'; z Rámy, P; × 1Kr 15,2 — e-e × P. — f podle svých tříd, O' ∼ V [*< bēmachī^eqótām* místo *ba-me'lad'ket*, H.]. — g sr 12,15 pozn. d. — h Ásových, O'. — i + judská, O'.

(1—23) // 1Kr 15,1—8 (5) :Lv 2,13 Nu 18,19 (8) 1Kr 12,28 (9) :2Pa 11,15 :: Ex 28,41 (11) Nu 28,3—8 (12) Nu 10,9

^{1—12} Úvodní přehledné údaje o *vládě Abijášově* odpovídají oddílku 1Kr 15,1n.7, až na to, že Abijášova (Abijámova) matka tam je uvedena jako Maaka, dcera Abišalómova, nikoli jako Míkaja, dcera Abšalómova (: 2Pa 15,16).

V dalších verších se podrobně popisuje *průběh bojů* mezi Abijášem a Jarobeámem. Abijášovi, který vládl poměrně krátkou dobu — a v 1Kr 15,3 je hodnocen nepříznivě —, je připisováno veliké vítězství nad Jarobeámem; tím je obhajována a podpírána bohulibost judského království.

Podstatnou část kapitoly tvoří řeč (vv. 4—12), kterou autor vložil do úst Abijášovi. Je to vlastně *kázání* namířené proti severní říši, v době vzniku 2Pa proti jejím pozdějším

obyvatelům — Samařanům, pokládáným za bludaře — úchylkáře. Severní říše se odloučila od davidovské dynastie, ale Bůh svěřil panství nad celou zemí Davidovcům a potvrdil je smlouvou.

Obrat '*smlouva solí*' (H. *bērit mēlach*) má naznačit trvalost Božího zaslíbení daného domu Davidovu. Sůl zabraňuje rozkladu. Proto Septuaginta nahrazuje výraz *mēlach* = sůl, slovem *aiónios* = věčný. Sůl byla proto i trvalou součástí obětních darů (sr vk Lv 2,13), ale užívalo se jí i při uzavírání smluv pečetených společným jídlem. Zajímavý výklad má k v. 5 Targúm: „Jako se mořská voda nikdy nemůže stát sladkou, tak také panování domu Davidova nikdy nezanikne“ (Rudolph, 237, p. 1).

Održení od domu Davidova je chápáno jako odpadnutí od Hospodina a tím i od pravého kultu. V protikladu k 1Kr 14,21—31 je vina Rechabeáмова omlouvána jeho mládím a zbabělostí. Tíží veškeré viny *nese na sobě Jarobeám* a jeho ničemná cháska. Důsledkem Jarobeámovy vzpoury bylo zřízení zlatých býčků (sr 1Kr 12,28), kteří jsou v tomto odstavci hodnoceni doslova jako 'nebůh'. Kromě Jarobeáma však na rozchodu s bohoslužbou Bohu otců nese vinu i kněžstvo, které bylo ustanoveno z mimolévijských kruhů (1Kr 12,31). O neoprávněnosti úřadu těchto kněží svědčí i nedodržování zákona při jejich svěcení (sr Ex 29). Judejci naproti tomu přesně dodržují stanovený bohoslužebný řád. Jejich služba v jeruzalémském chrámu odpovídá ustanovením zákona (sr 2Pa 2,3 [= 4 K]). Proto může Abijáš prohlásit: „My držíme stráž před Hospodinem, naším Bohem. Vy však jste ho opustili.“ V boji proti Izraeli má proto Juda značnou výhodu: 1) Na jeho straně stojí živý Bůh; 2) Bohem dosazená dynastie odolá jakékoli přesile nepřátel (Ž 2,1n 20,8n); 3) legitimní kněžstvo přivolává Hospodina na pomoc (Nu 10,9). Situace severního Izraele je tedy bezvýchoďná. Podobá se obleženému Jerichu, jehož hradby se samy zhroutily (Joz 6,20).

^{13—23} Jarobeám na Abijášova slova, pronášená s hory Semarajimu (ležící blízko Bét-elu, v. 4 Joz 18,22), nereaguje. Počítá s údernou silou svých oddílů. Pomocí záloh (sr Joz 8,2 Sd 20,29) tajně provádí obchvat judského vojska. Převaha a strategie jsou však bezmocné tam, kde *jedná Hospodin* (Ž 20,8n). Slyšel úpěnlivé volání Judejců. Za zvuku trubek a válečného pokřiku s pomocí svého Boha zvítězili. Dobyť pohra-

ničních měst Bét-elu, Ješany a Efrónu v blízkosti Bét-elu dovršuje vítězství.

Po této porážce se už Jarobeám nevzpamatoval. Z textu vyplývá, že konec jeho života byl poznamenán nějakým *utrpením a nemocí*; 1Kr 14,20 se o něčem takovém nezmiňuje. Podle datování to byl naopak Abijáš, kdo zemřel o jeden až dva roky dřív než Jarobeám (1Kr 14,20 15,9). Na temném pozadí Jarobeámovy konce života v podání 2Pa nápadně vyniká velký počet Abijášových dětí, viditelné to znamení Božího požehnání.

Závěrečné verše 22n odpovídají 1Kr 15,7n, ale s tím rozdíllem, že místo letopisů judských králů je zmíněno nějaké pojednání proroka *Ida*. Slovem 'výklad' (H. *midraš*) není míněno poučné a rozvedené zpracování nějakého staršího textu, jak je známe z pozdního judaismu, ale spíše jde o zachycení určitého výseku událostí a jejich zhodnocení ve světle Božího slova.

b) Āsa, vítěz nad nubijským Zerachem

14,1—14 (= 14,2—15 K)

Také král Āsa se přidržuje Hospodina. Vítězí nad přesilou nubijských vetřelců.

14 ^{1 [2]} Āsa ^a činil to, co bylo dobré a správné v očích Hospodina, jeho Boha. ^{2 [3]} Odstranil cizí oltáře a posvátná návrší, roztříštil posvátné sloupy a pokácel posvátné kůly. ^{3 [4]} Judovi poručil, aby se dotazoval Hospodina, Boha svých otců, a plnil zákon a přikázání. ^{4 [5]} Ze všech judských měst odstranil posvátná návrší a kadidlové oltářiky. Za něho žilo království v míru. ^{5 [6]} V Judsku stavěl opevněná města, neboť země žila v míru. Žádná válka se v těch letech proti němu nevedla. Hospodin mu dopřál klidu. ^{6 [7]} Āsa řekl Judovi: „Vystavějme tato města, obežeňme je hradbami s věžemi, vraty a závorami, dokud je naše země v klidu^b. Dotazovali^c jsme se Hospodina, našeho Boha, ^c dotazovali jsme se ho^c a on nám dopřál klid na všech stranách.“^d Stavěli tedy a dařilo se jim to^d.

^{7 [8]} Āsa měl vojsko, tři sta tisíc mužů z Judy, nosících pa- vézy a oštěpy, a ^e dvě stě osmdesát tisíc^e z Benjamína, kteří

nosili štíty a stříleli z luku. Všichni byli udatní bohatýři. ^{8 [9]} Proti nim vytáhl Kúšijec Zerach se statisíkovým^f vojskem a třemi sty vozy; přitáhl až k Maréše. ^{9 [10]} Āsa vytáhl proti němu. Seřadili se k bitvě v údolí Sefaty u Maréši. ^{10 [11]} Āsa volal k Hospodinu, svému Bohu. Řekl: „Hospodine, jen ty jsi s to pomoci, postaví-li se mocný proti bezmocnému. Pomoz nám, Hospodine, náš Bože, neboť ty jsi naše opora. V tvém jménu jsme přitáhli proti tomuto davu. Hospodine, ty jsi náš Báh, proti tobě člověk nic nezmůže!“

^{11 [12]} I porazil Hospodin Kúšijce před^g Āsou a před^g Judou. Kúšijci se dali na útěk. ^{12 [13]} Āsa se svým lidem je pronásledoval až ke Geraru. Kúšijci padli, žádný z nich nevyvázl živ; byli rozdraceni před Hospodinem a před jeho táborem. Judejci odnesli velké množství kořisti. ^{13 [14]} Vybili všechna města v okolí Geraru, na něž dolehl strach z Hospodina. Vyloupili všechna města a bylo v nich velké množství lupy. ^{14 [15]} Vybili také stany chovatelů stád^h a pobrali mnoho ovcí a velbloudů. Pak se vrátili do Jeruzaléma.

a × O'. — b ∞ P V. — c+c+c Jako jsme hledali... hledal on nás, O' (c+c × V). — d-d a dopřál nám zdar, O' (< *va-jačlach lánú* místo *va-jišnú va-jačlichú*, H.). — e-e 250.000, O'. — f dosl. s tisícem tisíců; s tisíci, O'B. — g-g × O'. — h + a Amazonce, O'.

(1—7) : 1Kr 15,9—15 (5) 2Pa 15,15 (10) : 1S 14,6

¹⁻⁶ Judský král Āsa je podle 2Pa ideálním panovníkem, na němž spočinulo Boží zalíbení. Jeho zásah proti modloslužebnému kultu je hoden předchůdce 'deuteronomistické' reformy provedené za Jóšijáše (ke zničení posvátných sloupů a kůly sr mj. Dt 16,21n; k odstranění posvátných návrší sr 2Kr 23,13; k vymýcení kadidlových oltářů sr 2Pa 34,4.7, též Lv 26,30). Za tuto horlivost při očistě Hospodinova kultu (sr 1Kr 15,12) je odměněn pokojem. Desetiletého období *klidu* (sr 2Pa 13,23) využívá k budování a opevňování měst. To se hodnotí jako čin moudrého a zbožného krále. V podání 2Pa je Hospodin králi a jeho dílu nakloněn, což se projevuje i ve zdaru konaného díla.

⁷⁻¹⁴ S dobře vyzbrojeným vojskem se Āsa mohl postavit na odpor *nepřátelské přesile* vedené neznámým Zerachem. Není jisto, jde-li o nástupce nebo některého z nástupců faraóna Šíšaka. Jako Kúš se v bibli napořád označuje oblast Nubie na

jih od Egypta. Septuaginta za tímto označením vidí Etiopii, ale zahrnovalo zřejmě i některé jihoarabské kmeny (sr Gn 10, 6—8). Nejpravděpodobněji šlo o jeden z četných vpádů Egypta do Palestiny.

Údolí Sefatské v blízkosti města Maréši v Judské nížině se stalo svědkem *vítězné bitvy* Ásovy. Byla to hlavně Ásova modlitba a jeho důvěrné spoléhání na Hospodina, které mu přinesly vítězství. Hospodin zasáhl a nepřítel, jehož vojsko bylo dvakrát silnější než Ásovo, se dal na útěk. Ása se svým lidem je pronásledoval až ke Geraru v Negebu, kde se Hospodin už kdysi zastal Abrahama a Izáka proti pelištejskému abimelekovi (sr vk Gn 20,1—18 26,1—35).

Tak *Hospodin sám rozhodl boj* (sr Ex 14,14 Dt 1,30 7, 17—21 20,3n Sd 4,15 1S 17,47). Ochromil strachem (sr Dt 2,25 11,25 1S 11,7 aj.) Gerar a jeho okolí tak, že se Ásovo vojsko mohlo lehce zmocnit bohaté kořisti.

Problematickým zůstává výraz 'stany chovatelů stád' (H. 'dhdle miq-*ne* = stany stád), s nímž si už Septuaginta nevěděla rady. Proto někteří na základě arabštiny překládají 'majitelé stád', přičemž poukazují na to, že pisatel Paralipomenon mohl tento výraz převzít ze svého okolí.

V pozadí celého vyprávění prosvítá stará tradice o 'Hospodinových bojích' (označení judského vojska jako *Hospodinova tábora*, v. 12, patří k terminologii 'svatých bojů', sr Ex 14,19n Nu 2,17 1S 4,5n aj.). Jedná tu Bůh, který děsí nepřítel, bojuje za svůj lid a přináší mu vysvobození (sr 1S 11,7 Ex 15,16; sr vk Gn 31,42.53).

c) Ása a prorok Azarjáš

15,1—19

Na prorokovu výzvu obnovuje král smlouvu s Hospodinem.

15 ¹Na Azarjášovi, synu Ódedova, spočinul duch Boží. ²Vyšel před Ásu a řekl mu: „Poslyš mě, Áso i celý Judo a Benjamíne. Hospodin bude s vámi, když vy budete s ním. Budete-li se dotazovat na jeho slovo, dá se vám nalézt. Jestliže ho opus-

títe, opustí vás. ³Mnoho let býval Izrael bez pravého Boha, ^a bez kněze-učitele ^a a bez zákona. ⁴Když se však ve svém soužení obraceli k Hospodinu, Bohu Izraele, a hledali ho, dával se jim nalézt. ⁵V oněch dobách nebylo možno pokojně vycházet ani vcházet, neboť mezi všemi obyvateli zemí vládly obrovské ^b zmatky. ⁶Docházelo ke srážkám mezi pronárodem a pronárodem, mezi městem a městem, neboť Bůh je uvedl ve zmatek všelikým soužením. ⁷Jednejte tedy rozhodně, nechte vaše ruce neochabnou, neboť vaše jednání bude odměněno!“

⁸Když Ása uslyšel tato slova a proroctví proroka Azarjáše ^c, syna Ódedova, vzhopil se a vymýtil ohyzdné modly z celé země judské i z Benjamína a z měst, která dobyl v Efrajimském pohoří, a obnovil Hospodinův oltář před Hospodinovou předsíní ^d. ⁹Pak shromáždil celého judu i Benjamína a z kmene Efrajimova, Manasesova a Šimeónova ty, kteří u nich pobývali jako hosté; přešlo k němu totiž mnoho lidí z Izraele, když viděli, že je s ním Hospodin, jeho Bůh.

¹⁰Třetího měsíce, v patnáctém roce Ásova kralování, se shromáždili do Jeruzaléma. ¹¹Z kořisti, kterou přihnali, obětovali onoho dne Hospodinu sedm set kusů hovězího dobytka a sedm tisíc ovcí a koz. ¹²Zavázali se smlouvou, že se budou dotazovat na slovo Hospodina, Boha svých otců, celým svým srdcem a celou svou duší. ¹³A každý, kdo by se nedotazoval Hospodina, Boha Izraele, propadne smrti, ať malý nebo velký, ať muž nebo žena. ¹⁴Přisahali Hospodinu mocným hlasem a nadšeným hlaholem ^e za zvuků trubek a polnic ^e. ¹⁵Z té přísahy se radoval celý Judo. Přisahali celým srdcem, že ho budou hledat a veškerým zanícením, aby se jim dal najít. A Hospodin jim dopřál klid na všech stranách.

¹⁶Také svou ^f matku Maaku ^g zbavil král Ása jejího královského postavení za to, že udělala ^h nestvůrnou modlu pro Ašeru ^{h g}. Ása její nestvůrnou modlu podřal, ⁱ rozdrtil na padrti ⁱ a spálil v Kidrónském úvalu. ¹⁷I když z Izraele nebyla odstraněna posvátná návrší, přece srdce Ásovo bylo po všechny jeho dny cele ^j při Hospodinu ⁱ. ¹⁸Svaté dary svého otce i své svaté dary, stříbro, zlato a různé předměty, přinesl do Božího domu. ¹⁹Až do pětatřicátého roku Ásova kralování nebyla žádná válka.

a-a × O'B. — b Hospodinovy, O'. — c doplněno podle v. 1; tak i O'A P V. — d chrámem, O'. — e,e × O'B. — f Tak O' a 1Kr 15,13. —

g-g odstranil, aby nebyla kněžkou Ašartinou, O'. — h-h v háji obraz Priapův, V. — i-i × O' a 1Kr 15,13. — i-i podle 1Kr 15,14.

(3) : Oz 3,4 (4) : Jr 29,13n (6) : L 21,10 (7) : 1K 15,58 (9) : 2Pa 11,16 Jr 41,5 (12) : Joz 24,25 (15) 2Pa 14,5n : 20,30 (16—18) // 1Kr 15,13—15

¹⁻⁷ Z vyprávění 2Pa 14,2nn vyplývá, že Āsa provedl očistu Hospodinova kultu. Nyní se dozvídáme, že podnět k tomu dal prorok Azarjáš, syn Ōdedův. Nic bližšího o něm nevíme. — Řeč Azarjášova je zaměřena na krále i na Judu a Benjamína. Boží pomoc a ochrana je vázána na věrné následování Hospodina. Ústřední myšlenkou je poslušná oddanost Bohu, věrné zachovávaní Boží smlouvy a důsledný rozchod s jakoukoli formou modloslužby.

⁸⁻¹⁵ Azarjášova výzva se neminula účinkem. Āsa zbavil model nejen Judu a Benjamína, ale provedl očistu i v městech, která byla dobytá v severním Izraeli (sr 13,19). V jeruzalémském chrámu obnovil oltář Hospodinův. Boj o očistu chrámu (sr Sf 1,4—6 J 2,13—16 1Pt 4,17) jde ruku v ruce s bojem o čistotu lidu. V třetím měsíci, kdy z Egypta vysvobozený Izrael stál pod horou Sínajem a přijímal smlouvu Hospodinovu (Ex 19,1), svolává Āsa shromáždění do Jeruzaléma k obnovení smlouvy s Hospodinem.

Podle Targúmu se toto shromáždění konalo o letnicích — svátcích týdnů. V této době si společenství lidu Hospodinova připomínalo smlouvu, kterou Hospodin uzavřel s Izraelem pod horou Sínajem. Také pozdější mimobiblická tradice navázala na tuto událost. Kumránské společenství slavilo o svátcích týdnů obnovení smlouvy, svůj nejvýznamnější svátek. Pseudepigrafická kniha Jubilej klade na dny svátků týdnů uzavření všech smluv, o nichž je ve Starém zákoně řeč: od smlouvy s Noem, přes smlouvu s Abrahamem až ke smlouvě na Sínaji.

Této náboženské slavnosti se zúčastňují i přistěhovaleci ze severního Izraele. Přistěhovalecké hnutí, jež začalo za Jarobeáma (2Pa 11,14), neustále pokračovalo. Vedle účastníků z Efrajima a Manasesa jsou jmenováni i příslušníci z kmene Šimeónova (sr 34,6), ačkoli patřili k jižní části území kmene Juda. Šimeón jako kmen po zjetí babylónském už neexistoval, pisatel 2Pa jej proto snadno mohl přičíst k severním kmenům vzhledem k událostem z Gn 34. Na velké slavnosti v Jeruzalémě všechen lid po velké oběti odpřísáhl, že bude hledat Hospodina 'celým srdcem a celou duší' a že ten, kdo by takto Hospodina

nehledal, propadne smrti (sr Dt 17,2—5). Výsledkem bylo nejen nalezení Hospodina, nýbrž i přijetí jeho daru — pokoje.

¹⁶⁻¹⁹ Závěrečné verše této kapitoly se doslova shodují s 1Kr 15,13—15. Jméno královny matky se tu uvádí shodně s 1Kr Maaka (: Míkaja, 2Pa 13,2).

d) Āsa a prorok Chanani

16,1—14

Prorok kárá krále pro spojenectví s Aramejci. Āsa onemocní a umře.

16 ¹ V třicátém šestém^a roce Āsova kralování vytáhl Baeša, král izraelský, proti Judsku. Vystavěl Rámu, aby zabránil judskému králi Āsovi vycházet a vcházet. ² Āsa tedy vynesl z pokladů domu Hospodinova a domu královského zlato a stříbro a poslal je Ben-hadadovi, králi aramejskému, který sídlil v Damašku, se vzkazem: ³ „Máme^b spolu smlouvu. Měli ji i můj a tvůj otec. Zde ti posílám stříbro a zlato^c. Nuže, ^d zruš svou smlouvu s^d izraelským králem Baešou, ať ode mne odtáhne.“ ⁴ Ben-hadad krále Āsu uposlechl a poslal velitele se svými vojsky proti izraelským městům. Vybili^e Ijón, Dan, Abel-majim^f a všechna^g města skladů^g v kmeni Neftalí. ⁵ Když to Baeša uslyšel, přestal stavět Rámu^h a své dílo přerušil^h. ⁶ Král Āsa sebral celé Judsko, aby z Rámy odnášeli kámen a dřevo, z nichž stavěl Baeša, a vystavěl z toho Gebuⁱ a Mispu.

⁷ V té době přišel k judskému králi Āsovi Chanani, vidoucí, a řekl mu: „Poněvadž jsi hledal oporu u krále aramejského a neopíráš se o Hospodina, svého Boha, vymkla se ti vojska krále aramejského z ruky. ⁸ Což neměli Kúšijci a Lúbijci početné vojsko^l, obrovské množství vozů a jezdců? Když jsi však hledal oporu u Hospodina, dal ti je do rukou. ⁹ Neboť oči Hospodinovy obzírají celou zemi, takže se mohou vzchopit ti, jejichž srdce je cele při něm. Ale v této věci jsi jednal jako pomatenec, a od nynějška budeš muset válčit.“ ¹⁰ Āsa se na vidoucího rozlítal a dal ho vsadit do žaláře; tak ho ta věc rozžurila. V oné době Āsa ukřivdil mnohým z lidu.

¹¹ Hle, o přibězích Āsových, prvních i posledních, se píše

dále v Knize králů judských a izraelských. ¹² V třicátém devátém roce svého kralování onemocněl Ása přetěžkou nemocí nohou. Ale ani ve své nemoci se nedotazoval Hospodina, nýbrž vyhledal jen lékaře. ¹³ I ulehl Ása ke svým otcům a zemřel v jedenačtyřicátém^k roce svého kralování. ¹⁴ Pohřbili ho v jeho hrobce, kterou si dal vytesat v Městě Davidově; uložili ho na lůžko plné balzámů a dovedně připravených mastí a zapálili mu převeliký oheň.

a 38., O^{BA}; 30., O^L. — b Učiň, O'. — c + jako úplatu, 1Kr 15,19. — d-d odvrát ode mne, O'. — e :: sg, O' a 1Kr 15,20. — f Ábel-bét-maaku, 1Kr 15,20. — g-s tak V [< 'áré misk^enót místo 'misk^enót 'áré, H.]; 1Kr 15,20 jinak (≈ O'). — h-h Sídli v Tírse, 1Kr 15,21. — i + Benjamínovu, 1Kr 15,22. — j + odvážné, O'. — k 40., O^B.

(1—14) // 1Kr 15,16—24 (7) : Jr 17,5 (8) 2Pa 14,8—12 (9) : Za 4,10 (10) : 2Pa 18,26 Mt 14,3 (14) : Jr 34,5 :: 2Pa 21,19

¹⁻⁶ V prvních desetiletích rozděleného království docházelo stále k *válečným střetnutím* obou stran. Nebylo tomu jinak ani za judského krále Ásy a izraelského Baeši (sr vk 1Kr 15, 17—22). Rozdíl mezi 2Pa a 1Kr jsou hlavně v místních jménech Ábel-majim : Ábel-bét-maaka, města skladů : Kinerót, Geba : Geba Benjamínovo (1Kr). Z toho se dá soudit, že v době sepsání 2Pa tyto místní údaje už byly nesrozumitelné, takže cítil pisatel potřebu je zaktualizovat.

⁷⁻¹⁴ Ásova snaha získat za spojence aramejského krále proti izraelskému Baešovi je *odsouzena Chananím* jako nevěra vůči Hospodinu. Chananí, otec proroka Jehúa (2Pa 19,2 20,34 sr 1Kr 16,1—7), jde ve šlépějích proroků Hospodinových a neváhá napomínat krále. Poukazuje na Hospodinův zásah ve prospěch Ásův ve válce s Kúšijci (2Pa 14,9). Žádná nepřátelská moc ani sebevětší přesila vojska nemůže odolat Hospodinu. On to je, kdo sleduje všechno dění na celém světě (Za 4,10 Ž 33,13—15) a je připraven kdykoli zasáhnout.

Ásova *spoléhání na vlastní moc* a na spojenectví s Aramem se mu nevyplatilo. Chananí marně napomínal krále. Ása neuposlechl, nýbrž dal proroka vsadit do vězení. Podobným způsobem zacházeli králové i s jinými proroky (1Kr 22,27n Jr 20,2 37,15n.21 Mk 6,17). Lid, který se patrně bouřil proti takovému nakládání s Hospodinovým prorokem, byl Ásou tvrdě utlačován.

Knihu Paralipomenon vidí přímou souvislost mezi tímto tvrdým opatřením krále a jeho nemocí (1Kr 15,23). Ásova *těžká nemoc* je trestem od Boha za jeho svévoli. Ve své nemoci se neobrátil k Hospodinu jako zbožný Chizkijáš (2Kr 20,1n Iz 38,1n), nýbrž hledal pouze pomoc lidskou.

Závěr kapitoly (vv. 13n) obsahuje údaje o *skonu krále*. K obvyklé zprávě o pohřbu je tu navíc zmínka o pálení ohně. Při pohřbu bývalo zvykem spalovat různé vonné látky (sr Jr 34,5 a vk Am 6,10). Ása, ač byl postižen těžkou nemocí, měl bezpochyby řádný pohřeb (:: Jóram, 2Pa 21,19). Co se jinde pokládalo za samozřejmé, je zde výslovně uvedeno vzhledem k Ásově nemoci.

e) Jóšafatova náboženská horlivost

17,1—19

Jóšafat se zasazuje o náboženskou očistu v zemi a úspěšně vládne.

17 ¹ Místo Ásy se stal králem jeho syn Jóšafat. Ten pevně vládl nad Izraelem. ² Do všech opevněných judských měst dal vojsko a na judském území i v efrajimských městech, která dobyl jeho otec Ása, umístil výsostné znaky. ³ Hospodin byl s Jóšafatem, neboť chodil po cestách, jimiž chodíval dříve jeho otec David^a, a nedotazoval se baalů. ⁴ Dotazoval se^b Boha svého otce a řídil se jeho^c příkázáními, ne jak to činil Izrael. ⁵ Hospodin upevnil království v jeho ruce a celý Juda dával Jóšafatovi dary, takže měl mnoho bohatství i slávy. ⁶ Jeho srdce bylo naplněno hrdostí, že chodí po cestách Hospodinových; proto také odstranil z Judy posvátná návrší a posvátné kůly.

⁷ V třetím roce svého kralování vyslal své správce Ben-chajila, Obadjáše, Zekarjáše, Netaneela a Mikajáše, aby učili v judských městech. ⁸ S nimi poslal lévijsce: Šemajáše, Netanjáše, Zebadjáše^d, Asáela, Šemiramóta, Jónatana, Adónijáše, Tobijáše^e a Tób-adónijáše, lévijsce, a s nimi kněze Elišámu a Jórama. ⁹ Ti učili v judsku. Měli s sebou Knihu zákona Hospodina, obcházeli všechna judská města a vyučovali lid.

¹⁰ Strach z Hospodina dolehl na všechna království těch zemí, které byly kolem Judy, takže proti Jóšafatovi nebojovaly.

¹¹ Někteří z Pelištejců přinášeli Jóšafatovi dary a stříbro^f jako daň^f; také Arabové mu přiváděli brav: sedm tisíc sedm set beranů^g a sedm tisíc sedm set kozlů^g.

¹² Jóšafat se stával stále mocnějším. V Judsku vystavěl hradiska a města pro sklady. ¹³ V judských městech podnikal velká díla. V Jeruzalémě měl bojovníky, udatné bohatýry.

¹⁴ Toto jsou povolání do služby podle jednotlivých otcovských rodů: Juda měl velitele pluků: velitele Adnu s třemi sty tisíci udatnými bohatýry, ¹⁵ vedle něho velitele Jóchanana s dvěma sty osmdesáti tisíci muži, ¹⁶ dále Amasjáše, syna Zikrího, dobrovolníka Hospodina, s dvěma sty tisíci udatnými bohatýry; ¹⁷ z Benjamína byl udatný bohatýr Eljáda s dvěma sty tisíci těch, kteří byli vyzbrojeni luky a štíty, ¹⁸ dále Józabad se sto osmdesáti tisíci vyzbrojenými vojáky. ¹⁹ Ti byli ve službách samého krále, kromě těch, které král umístil do opevněných měst v celém Judsku.

a × O'. — b + Hospodina, O'. — c svého otce, O'. — d Zekarjáše, P T. — e × O'. — f-f tak i V; a dary, O'. — g-g × O'B.

[1] 1Kr 15,24 [5] :2Pa 18,1 [10] :Gn 35,5 2Pa 14,14 [11] :1Kr 5,1

¹⁻⁶ Po svém nástupu na trůn se Jóšafat snažil upevnit říši proti severnímu království, které ohrožovalo Judsko jak po stránce politické, tak i duchovní (baalismus). Aby si udržel svou moc, umístil v jednotlivých městech vojenské posádky. Písmo Jóšafatovi vydává dobré svědectví (1Kr 22,43). Řídil se Božími příkazy a příkladem Davidovým. Jako typ zbožného a vzorného krále bývá uváděn právě David, jehož příklad vybízeli k následování i jiné judské vládců (sr 2Kr 18,3). Septuaginta však na základě čtení 1Kr 22,43 myslí na příklad Jóšafatova otce, krále Ásy, zvláště na počátek jeho vlády. Jóšafatova zbožnost se musela projevit i navenek: „Nedotazoval se baalů.“ Spoléhání na Hospodina zajistilo Jóšafatovi postavení nejen po stránce politické, nýbrž mu přineslo i přízeň lidu. Jóšafat dal odstranit střediska modloslužby, posvátná návrší a posvátné kůly zasvěcené bohyni Ašéře (: 1Kr 22,44).

⁷⁻¹¹ Jóšafatova horlivost pro Hospodina a jeho bohoslužbu, se projevovala i v dalších činech. Aby upevnil víru judského

lidu, zařídil po celé zemi vyučování Zákona. Vyslal pět dvorských úředníků, devět lévijců a dva kněze. Úkolem kněží bylo seznamovat lid s Božím zákonem; v poexilní době byli kněží předními vykladači Boží vůle (sr Ag 2,11—13 [= 12—14 K]). Tutéž vyučovací povinnost měli i lévijci (sr Neh 8,7n). Pod označením 'Kniha zákona Hospodinova' se rozumí buď jednotlivý svitek zákonných ustanovení (sr Dt 29,20 [= 21 K] 30,10 31,24.26), nebo v pozdější době soubor Pěti knih Mojžíšových, případně jen jejich část (2Kr 22,8 Neh 8,1.3.8 Mk 12,26 Ga 3,10). Svědectvím o Bohu a jeho lásce, která vysvobodila lid z Egypta a uvedla jej do země otců, upevňovala skupina vyslaná Jóšafatem judský lid ve víře a v důvěře v Hospodina. Nepřátelé lidu Hospodinova nepodnikli žádný útok, neboť strach z Boha tohoto lidu ležel na nich jako dusný přikrov (sr 2Pa 14,13 20,29), ba dokonce přinášeli Jóšafatovi dary.

¹²⁻¹⁹ Jóšafatova sláva a moc se obráží rovněž v jeho stavební činnosti v judské zemi (stavba pevností a měst pro sklady) i v síle jeho vojska. Čísla, která jsou v tomto oddíle udána (celkem 1,600.000 mužů kromě posádek v různých městech), mají spíše oslavný charakter, než aby udávala skutečnou sílu Jóšafatových vojsk. Tvoří zhruba čtyřnásobek síly vojsk Abijášových a téměř trojnásobek Ásových (2Pa 13,4 14,7 [= 8 K]). Tato čísla chtějí Jóšafata postavit na roveň velkokrálům a jeho říši dodat patřičného lesku.

f) Jóšafat táhne s Achabem do války

18,1—19,3

Jako spojenec severoizraelského krále Achaba se Jóšafat účastní tažení proti Rámotu v Gileádu a je za to kárán prorokem Jehúem.

18 ¹ Jóšafat měl nesmírné bohatství a slávu. Spřiznil se s Achabem^a. ² Po několika letech sestoupil k Achabovi do Samari. Achab pro něho i pro lid, který byl s ním, dal porazit mnoho ovcí a koz i hovězího dobytka a pak se ho snažil zlákat k výpravě proti Rámotu v Gileádu. ³ Achab, král izraelský, se

otázal Jíšafata, krále judského: „Půjdeš se mnou proti^b Rámotu v Gileádu?“ On mu odpověděl: „^cVe válce^c jsme jedno, já jako ty, můj lid jako tvůj lid^d.“⁴ Nato Jíšafat izraelskému králi řekl: „Dotaz se ještě dnes na slovo^e Hospodinovo.“⁵ Izraelský král shromáždil proroky, čtyři sta mužů, a řekl jim: „Máme^f jít do války proti Rámotu v Gileádu, nebo mám od toho upustit?“ Odpověděli: „Jdi, Bůh^{ff} jej vydá králi do rukou.“⁶ Ale Jíšafat se zeptal: „Cožpak tu už není žádný prorok Hospodinův, abychom se dotázali skrze něho?“⁷ Izraelský král Jíšafatovi odpověděl: „Je tu ještě jeden muž, skrze něhož bychom se mohli dotázat Hospodina, ale já ho nenávidím, protože mi neprorokuje nic dobrého, nýbrž^g pro všechny dny^g jen zlo. Je to Míkajáš, syn Jimlův.“ Jíšafat řekl: „Nechť král tak nemluví!“⁸ Izraelský král tedy povolal jednoho dvořana a řekl: „Rychle přiveď Míkajáše, syna Jimlova.“⁹ Král izraelský i Jíšafat, král judský, h^h seděli každý na svém trůnu^h slavnostně oblečení, seděliⁱ na humně u vchodu do samarské brány a všichni proroci před nimi prorokovali.¹⁰ Sidkijáš, syn Kenaanův, si udělal železné rohy a říkal: „Toto praví Hospodin: Jimi budeš trkat Arama, dokud neskoná.“¹¹ Tak prorokovali všichni proroci: „Vytáhni proti Rámotu v Gileádu. Budeš mít úspěch. Hospodin jej vydá králi do rukou!“

¹² Posel, který šel zavolat Míkajáše, mu domlouval: „Hle, slova proroků jedněmi ústy ohlašují králi dobré věci. Ať je tvá řeč jako řeč každého z nich, mluv o dobrých věcech!“¹³ Míkajáš odpověděl: „Jakože živ je Hospodin, budu mluvit to, coⁱ řekne můj Bůh.“¹⁴ Když přišel ke králi, král mu řekl: „Miko, máme^k jít do války proti Rámotu v Gileádu, nebo mám^l od toho upustit?“ On odpověděl: „Vytáhněte, budete mít úspěch. Budou vám vydáni do rukou.“¹⁵ Král ho okřikl: „Kolikrát tě mám zapřísahat, abys mi v Hospodinově jménu nemluvil nic než pravdu?“¹⁶ Míkajáš odpověděl:

„Viděl jsem všechny Izrael
rozptýlený po horách
jako ovce, které nemají pastýře. —
Hospodin řekl: »Zůstali bez pánů,
ať se každý v pokoji vrátí domů.«“

¹⁷ Izraelský král řekl Jíšafatovi: „Neřekl jsem ti, že mi

nebude prorokovat nic dobrého, nýbrž jen zlo!“¹⁸ Ale Míkajáš pokračoval: „Tak tedy slyšte^m slovo Hospodinovo. Viděl jsem Hospodina sedícího na trůně. Všechnen nebeský zástup stál po jeho pravici a levici.“¹⁹ Hospodin řekl: »Kdo zláká izraelského krále Achaba, aby vytáhl a padl u Rámotu v Gileádu?« Ten říkal to a druhý ono.²⁰ Tu vystoupil jakýsi duch, postavil se před Hospodinem a řekl: »Já ho zlákám.« Hospodin mu pravil: »Čím?«²¹ On odpověděl: »Vyjdu a stanu se zrádným duchem v ústech všech jeho proroků.« Hospodin řekl: »Ty ho zlákáš, ty to dokážeš. Jdi a učiň to!«²² A nyní, hle, Hospodin dal zrádného ducha do úst všechⁿ těchto tvých proroků. Hospodin ti ohlásil zlé věci.“

²³ Sidkijáš, syn Kenaanův, přistoupil, uhodil Míkajáše do tváře a řekl: „^oJakou cestou^o přešel Hospodinův duch ode mne, aby mluvil skrze tebe?“²⁴ Míkajáš mu řekl: „To uvidíš v onen den, až vejdeš do nejzazšího pokojíku, aby ses ukryl.“²⁵ Izraelský král nařídil: „Seberte Míkajáše a odveďte ho k veliteli města Amónovi a ke královu synu^p Jóašovi.“²⁶ Vyřídíte: »Toto praví král: Tady toho vsadte do vězení a dávejte mu jen kousek chleba a trochu vody, dokud se nenavrátím v pokojil.«²⁷ Ale Míkajáš řekl: „Jestliže se vrátíš zpět v pokoji, nemluvil skrze mne Hospodin.“ A připojil: „Slyšte to, všichni lidé!“

²⁸ Král izraelský i Jíšafat, král judský, vytáhli proti Rámotu v Gileádu.²⁹ Izraelský král řekl Jíšafatovi, že se přestrojí, až vyjede do boje. Dodal: „Ty ovšem obleč své^q roucho.“ Tak se izraelský král přestrojil a vyjeli^r do boje.³⁰ Aramejský král přikázal velitelům své vozby: „Nebojujte ani s malým ani s velkým, ale jen se samým izraelským králem!“³¹ Když velitelé vozby spatřili Jíšafata, řekli si: „To je^s izraelský král!“ Obklopili^t ho, aby bojovali proti němu. Tu Jíšafat vyrazil válečný pokřik^u a Hospodin mu pomohl; tak je Bůh od něho odlákal^v u.³² Když velitelé vozby viděli, že to není izraelský král, odvrátili se od něho.³³ Kdosi však bezděčně napjal luk a zasáhl izraelského krále mezi články pancíře. Král řekl svému vozataji: „Obrát a odvez mě z bojiště^w, jsem raněn.“³⁴ Ale boj se toho dne tak vystupňoval, že izraelský král musel zůstat na voze proti Aramejcům^x až do večera a v čas západu slunce zemřel^x.

19¹ Judský král Jíšafat se v pokoji vrátil do svého domu v Jeruzalémě.² Tu proti němu vyšel vidoucí Jehú, syn Chananího,

a řekl králi Jóšafatovi: „Budeš pomáhat svévolnému a milovat ty, ^a kdo nenávidí Hospodina ^a? Kvůli tomu se na tebe Hospodin rozhněval. ³ Přece však se na tobě našlo i něco dobrého: Odstranil jsi ze země ^b posvátné kůly a dotazoval ses Boha ^c upřímným srdcem.

^a s domem Achabovým, O'. — ^b do války o, 1Kr 22,4. — ^{c-c} × 1Kr 22,4. — ^d + mí koně jako tví koně, 1Kr 22,4. — ^e × O'. — ^f :: sg, O' a 1Kr 22,6. — ^{ff} :: Panovník, 1Kr 22,6. — ^{g-g} × 1Kr 22,8. — ^{h-h} × T. — ⁱ × 1Kr 22,10. — ^j + mi, O' V a 1Kr 22,14. — ^k :: sg, O'. — ^l :: pl, 1Kr 22,15 (a dál jinak, než 2Pa). — ^m :: sg, T a 1Kr 22,19. — ⁿ podle 1Kr 22,23 i O'AL P V. — ^{o-o} Kudy, 1Kr 22,24. — ^p + veliteli, O'. — ^q mé, O'. — ^r :: sg, O' P V T a 1Kr 22,30. — ^s + jistě, T a 1Kr 22,32. — ^t Odbočili, 1Kr 22,32 (< *va-jásobbú* místo *va-jásúrú*, 1Kr). — ^{u-u} × 1Kr 22,32. — ^v odvrátil, O' V T (< *va-ještrém* místo *va-ještém*, H.). — ^w z bitvy, O' V. — ^{x-x} večer pak zemřel, 1Kr 22,35. ^{a-a} které Hospodin nenávidí, O'. — ^b + judské, O' V. — ^c Hospodina, O' V T; + Boha svých otců, V.

{1} : 2Pa 17,5 {2–34} // 1Kr 22,2–35 {4} : 2Kr 3,11 {10} 2Pa 18,23 {16} : Mt 9,36 {18} : Iz 6,1 {20} : Jb 1,6 {23} 2Pa 18,10 {26} : 2Pa 16,10 {3} 2Pa 17,6

^{1–34} Kromě prvního verše opakuje se zde téměř doslova text 1Kr 22,2–35. Opět je zmíněno Jóšafatovo bohatství i sláva (sr 2Pa 17,5b). V obojím se zřejmě vidí *odměna za Jóšafatovu zbožnost* (17,3–6), ale zde stojí tento údaj spíše v protikladu k dalším událostem: Ačkoli měl Jóšafat ve svém bohatství a slávě takřka hmotný důkaz Božího požehnání, přece se tím nedal zavázat k neporušené oddanosti Bohu. Spříznil se s izraelským králem Achabem. Jóšafatův syn Joram měl totiž za ženu Achabovu dceru Atalju (2Kr 8,18,27 2Pa 21,6 22,2).

Toto spříznění bylo podnětem k Jóšafatově *návštěvě v Samarii*. Velké oběti, které při této příležitosti Achab uspořádal, zdůrazňují význam této návštěvy a měly společným hodováním utužit vzájemné svazky. Navíc chtěl Achab celou touto pompou asi zároveň Jóšafata přimět k tomu, aby se podílel na velmi problematickém boji o město v severním Zajordání, o Rámot v Gileádu.

K průběhu *tažení* sr vk 1Kr 22. Mezi podáním 1Kr a 2Pa je několik odchylek: Královští proroci mluví ve jménu Božím (v. 5), nikoli 'Panovníkově' (tj. Hospodinově, 1Kr 22,6). Tím se naznačuje, že tito proroci nejednali z pověření Hospodi-

nova. Achab obviňuje Míkajáše (v. 7) ještě ostřeji a hněvivěji než v 1Kr 22,8. — Ve v. 13 nazývá Míkajáš Hospodina 'svým' Bohem (nikoli v 1Kr 22,14). — Nejpozoruhodnější odchylka je až ve v. 31. Zde se vykládá Jóšafatův výkřik (sr 1Kr 22,32) jako zvolání k Hospodinu. A Hospodin ihned zasáhne a nepřátele od krále odvrátí. Toto místo je příkladnou ukázkou toho, jak knihy Paralipomenon svou předlohu, části knih Královských, místy upravují a vykládají v duchu náboženského chápání své doby.

Zprávou o Achabově smrti kapitola končí. Na dalších událostech v severní říši nemá 2Pa zájem.

^{19,1–3} Jóšafat se z boje vrátí a setká se s *prorokem Jehúem*. O otci proroka Jehúa, proroku Chananím, který byl tvrdý odpůrce jakéhokoli spolčování s 'nevěřícími', se mluvilo už ve 2Pa 16,7–10. O proroku Jehúovi, který v díle svého otce pokračoval, pojednává ještě 1Kr 16,1,7,12 a 2Pa 20,34. Důrazně prorocké napomenutí láme v králi radost ze šťastného návratu. Spojenectví s Achabem bylo hříchem, ale Bůh počká s trestem. Jóšafatovi je dána příležitost, aby pokračoval v tom, co dobrého začal dělat (17,1–9), nežli se dostal pod vliv Achabův.

g) Ustanovení soudců v zemi

19,4–11

Soud je Hospodinův; jeho spravedlivým vykonáváním jsou pověřeni ustanovení soudcové.

⁴ Jóšafat sídlil v Jeruzalémě. Pak zase vycházel mezi lid od Beer-šeby až k Efrajimskému pohoří a navracel je k Hospodinu, Bohu jejich otců. ⁵ V zemi ustanovil soudce, ve všech opevněných městech judských, v každém z nich. ⁶ Soudcům nařídil: „Dbejte na to, co děláte, vždyť nevykonáváte soud lidský, ale soud Hospodinův. On je s vámi, když vynášíte rozsudek. ⁷ Ať je nyní nad vámi strach z Hospodina; konejte všechno bedlivě. U Hospodina, našeho Boha, neobstojí žádné bezpráví ani stranění osobám ani úplatkářství.“ ⁸ Také v Jeruzalémě ustanovil Jóšafat některé lévijské, kněze a představené izraelských rodů,

aby vykonávali Hospodinův soud a rozhodovali ve sporech^d těch, kteří by se s nimi obraceli do^d Jeruzaléma. ⁹ Král jim přikázal: „Konejte všechno v Hospodinově bázni, věrně a z celého srdce, ¹⁰ a to při každém sporu, se kterým by k vám přišli vaši bratři bydlící ve svých městech; ať to bude spor o krevní zločin nebo o zákon a přikázání či o nařízení a řády. Varujte je, aby se neproviňovali proti Hospodinu, ať vás a vaše bratry nepostihne jeho rozlícení. Tak čiňte a budete bez viny. ¹¹ Hle, nejvyšší kněz Amarjáš bude nad vámi ve všem, co se týká Božích věcí, a Zebadjáš^e, syn Jišmaelův, vévoda domu Judova, bude nad vámi ve všem, co se týká záležitostí královských. A jako úředníci tu budou s vámi lévijci. Buďte rozhodní a jednejte. A Hospodin bude s tím, kdo je dobrý.“

^{d-d} obyvatelů, O' ~ V. — ^e Zekarjáš, P.

[6] Dt 1,17 [7] Dt 10,17 : Ex 18,21; Ř 2,11 [8] Dt 17,8n 19,17

⁴⁻¹¹ Král si vzal prorocké napomenutí k srdci a v celé říši rozsáhle obnovil soudnictví. Nejprve osobně zjistil stav soudnictví inspekční cestou, pak ustanovil soudce ve venkovských městech, potom v Jeruzalémě a skončil obsáhlým naučením nově ustanoveným soudcům.

Celý oddíl navazuje na 1Kr 22,43b.47, kde je základ pro pozdější hodnocení Jóšafata (2Pa 17,1—9). V pozadí je zpráva o zřízení soudců v době putování pouští (Ex 18,13—27 Dt 1,13—17) a směrnice Mojžíšova zákona pro činnost soudců (Dt 16,18—20 17,8—13).

Potom, co jen o málo vyvázl z boje, pobýval Jóšafat nějakou dobu ve svém sídelním městě. Teprve časem se odhodlal k inspekční cestě po celé své zemi; Beer-šeba (sr Gn 21,14.31 Joz 19,2 Sd 20,1 1Pa 21,2) ležela na její jižní hranici, kdežto Efrajimská pahorkatina ve střední Palestině vyznačovala hranici severní. To je rozdíl od 2Pa 17,7—9, kde na podobnou cestu vypravil jen komisi svých zmocněnců. Zkušenosti Jóšafatovy cesty ukazují, že nejpotřebnější je dát do pořádku soudnictví. Jen tak může král navrátit lid k Hospodinu^f.

Opevněná města byla na rozdíl od neopevněných vesnic přirozenými správními středisky krajů či okresů. Proto byla samozřejmě i sídlem soudců. Vynášení soudu je především záležitostí Boží (Sf 3,5); soudce soudí jen na Božím místě (sr Dt 10,17n). Jeho rozhodnutí má zjevovat a uplatňovat Boží vůli.

O stranění osobám (doslova 'zdvihání tváří') sr Lv 19,15 Jb 13,10 Mal 2,9. K úplatkářství či braní úplatků sr Ex 23,8 Dt 16,19 1S 8,3 Ž 15,5 Př 17,23. Základem soudů musí být nestrannost, rostoucí z vědomí odpovědnosti před Bohem.

V Jeruzalémě zřídil Jóšafat nejvyšší soudní dvůr, který měl rozhodovat ve zvláště obtížných případech. Označením 'bratří' jsou míněni venkovští soudci. Soudní dvůr sestával jak z lévijců a kněží, tak ze zástupců rodů, tedy nekneží. Měl dva předsedy: velekněze a představitele Judova pokolení. Z textu není zcela jasné, zda se měli střídát v předsedání témuž soudcovskému sboru podle povahy pojednávané věci (tak Rudolph) nebo zda v Jeruzalémě existovaly dva soudní dvory, jeden pro duchovní věci a druhý pro světské (tak Bückers).

Důležité je královské napomenutí a naučení členům jeruzalémského soudního dvora. Zabývat se měl především krevními zločiny, tedy zvláště rozhodováním, jde-li o úmyslnou vraždu nebo neúmyslné zabití (Dt 17,8), a pak výkladem míst Zákona, která nejsou dost zřetelná. Napomenutí ústí do zaslíbení, že Bůh bude s každým dobrým, se soudcem i s tím, kdo bude před soudem stát.

h) Jóšafat vítězí nad přesilou nepřátel

20,1—30

Spojená vojska amónská, moábská a edómská napadla Judu, ale sama se navzájem zničila.

20¹ Potom se stalo, že vytáhli Moábeci a Amónovci a s nimi někteří z^a amónských spojenců^a do války proti Jóšafatovi. ² Tu přišli a oznámili Jóšafatovi: „Vytáhlo proti tobě velké množství z krajín za mořem, od Aramejců. Hle, jsou v Chase-són-támaru, to jest v Ěn-gedí.“ ³ Jóšafat se dotázal s bázní Hospodina. Vyhlásil také po celém Judsku půst. ⁴ Judejci se shromáždili, aby hledali pomoc od Hospodina. Také ze všech judských měst přišli hledat Hospodina.

⁵ Jóšafat stanul ve shromáždění Judejců^b a obyvatel Jeruzaléma^b v Hospodinově domě před novým nádvořím. ⁶ a řekl:

„Hospodine, Bože našich otců, cožpak nejsi ty Bůh na nebi, který vládne nade všemi královstvími pronárodů? Máš v rukou moc a bohatýrskou sílu, nikdo se ti nemůže zpěčovat. ⁷ Což jsi to nebyl ty, náš Bože, jenž jsi vyhnal obyvatele této země před Izraelem, svým lidem? Dal jsi ji navěky potomkům Abrahama, svého přítele. ⁸ Usídlili se v ní a vybudovali ti ^d v ní svatyni tvému jménu. Řekli: ⁹ »Jestliže na nás přijde něco zlého, meč soudu, mor či hlad, postavíme se před tento dům a před tebe, protože v tomto domě dlí ^e tvé jméno, a ve svém souzení budeme k tobě volat, a ty nás vyslyšíš a zachráníš.« ¹⁰ A nyní pohleď na Amónovce a Moábce i na horu Seíru, kudy jsi Izraeli nedovolil projít, když přicházel z egyptské země; uhnul od nich a nevyhladil je. ¹¹ Hle, jak nám odplácejí ^f. Přitáhli nás vyhnat z tvého ^g vlastnictví, které jsi nám určil. ¹² Bože náš, což je nebudeš soudit? Nemáme sílu proti tomuto velikému množství, které táhne proti nám. Nevíme, co máme dělat, proto vzhlížíme k tobě.« ¹³ Všichni Judejci stáli před Hospodinem i se svými dětmi, ženami a syny ^h.

¹⁴ Tu sestoupil uprostřed shromáždění duch Hospodinův na Jachziela, syna Zekarjáše, syna Benajáše, syna Jeíela, syna Matanjášova, lévíjce ze synů Asafových, ¹⁵ a ten pravil: „Pozorně naslouchejte, všichni Judejci a obyvatele Jeruzaléma, i ty, králi Jóšafate. Toto vám praví Hospodin: »Nebojte se a neděste se tohoto velikého množství.« Boj není váš, ale Boží. ¹⁶ Zítřa proti nim sestupte, až budou vystupovat do Svahu květů. Potkáte je na konci úvalu směrem k poušti Jerúelu. ¹⁷ Vy přitom bojovat nemusíte. ⁱ Postavte se ⁱ, Judejci a obyvatele Jeruzaléma, stáňte ⁱ a uvidíte, jak vás Hospodin zachrání. Nebojte se a neděste se a zítřa proti nim vytáhněte. Hospodin bude s vámi!“ ¹⁸ Na to se Jóšafat sklonil tváří k zemi a všichni Judejci i obyvatele Jeruzaléma padli před Hospodinem a klaněli se mu. ¹⁹ Potom povstali lévíjci z Kehatovců a Kórachovců, aby chválili Hospodina, Boha Izraele, hlasem velice mocným.

²⁰ Za časného jitra vytáhli na tekójskou poušť. Když vycházeli, Jóšafat se postavil a ^k řekl: „Slyšte mě, Judejci i obyvatele Jeruzaléma! Věřte v Hospodina, svého Boha, a budete nepohnutelní; věřte jeho prorokům a bude vás provázet zdar.“

²¹ Po poradě s lidem rozestavil před Hospodinem zpěváky, aby chválili jeho velebnou svatost. Šli před ozbrojenci a provolávali:

„Chválu vzdejte Hospodinu ^l,
jeho milosrdenství je věčné.“

²² V ten čas, kdy se dali do jánotu a chval, vyslal Hospodin zálohy proti Amónovcům a Moábčům i proti hoře Seíru, proti těm, kteří přitáhli na Judejce, a byli poraženi. ²³ Amónovci a Moábci se totiž postavili proti obyvatelům hory Seíru, aby je vyhladili jako klaté. Když pak skoncovali s obyvateli Seíru, pomohli jedni druhým do zkázy. ²⁴ Když vstoupili Judejci na výšinu s výhledem na poušť a obrátili se směrem k tomu shluku, spatřili jen mrtvá těla ležící na zemi; nikdo nevyvázl. ²⁵ Pak přišel Jóšafat a jeho lid posbírat kořist. Našli ^m tam u ^m n mrtvých těl ⁿ množství ^m majetku a vzácné výzbroje; získali pro sebe tolik, že to nemohli unést. Kořist sbírali tři dni, tak byla hojná. ²⁶ Čtvrtého dne se shromáždili v dolině Beraka (to je Dobrořečení), protože tam dobrořečili Hospodinu. Proto se to místo nazývá Dolina dobrořečení až dodnes.

²⁷ Potom se všichni muži judští i jeruzalémští ^o s Jóšafatem v čele vraceli s radostí do Jeruzaléma, protože je Hospodin naplnil radostí z vítězství nad nepřáteli. ²⁸ Přišli s harfami, citarami a trubkami do Jeruzaléma, do Hospodinova domu. ²⁹ Strach před Bohem dolehl na království všech zemí, když slyšela, jak Hospodin bojoval proti nepřítelům Izraele. ³⁰ Jóšafatovo království žilo v míru a jeho Bůh mu dopřál klid na všech stranách.

a-a Minejců, O'. — b-b v Jeruzalémě, O' P T. — c-c tak i V; které sis zamíloval, O'. — d × O' P V. — e je vzýváno, O'L. — f + zlým, T. — g našeho, O' T; × V. — h × O'. — i-i × O'. — j s důvěrou, V; pochop-te, O'. — k + hlasitě, O' (dosl. zavolal a). — l + neboť je dobrý, P. — m-m+m množství dobytka, O' (< *behémá* místo *báhem*, H.). — n-n zbroje, O'. — o × O'.

[4] 2Pa 15,9—15 [6] :Gn 18,25 1Pa 29,12 [9] 2Pa 6,28—31
[10] Dt 2,4n.9.19 [15—17] :Ex 14,13n 1S 17,47 [20] :Iz 28,16
[21] Ž 106,1 [30] :2Pa 15,15

Oddíl o *napadení Judy* jeho východními a jižními sousedy nemá obdobu v knihách Královských.

Některí vykladači jej proto považují za *přepřacování* 2Kr 3,4—27 (Wellhausen, Kautzsch aj.), což je nepravděpodobné. Podle Notha šlo o událost, o které se pisatel 2Pa dozvěděl z ústního podání. Podnětem mohl být

jakýsi *nedávný vpád* Nabatejců, kteří vládli nad územím bývalých Edómců, jež autor promítl do staré doby. Proti tomu připouští Rudolph, že zpráva o Jóšafatově válce proti Amóncům a Moábcům se mohla zachovat třeba i v nějakém písemném prameni, který je dnes ztracen.

¹⁻⁴ Úvod příběhu ukazuje, že jde o válku, na které ani král Jóšafat ani Judejci nemají vinu. Je to svévolný *vpád Moábců*, sídlících v jižním Zajordání, Amónců, sídlících ve středním Zajordání, tedy severně a východně od Moábců, a obyvatelů pohorí Seíru, tedy Edómců. Nápadná je zmínka o Aramejcích. Zpravidla se pokládá za pouhé přepsání Aram místo Edóm. V hebrejštině jde o záměnu jediné souhlásky *d* za *r*, které si jsou v kvadrátním písmu velice podobné. Zmínka o Aramejcích se ovšem dá vysvětlit i tak, že Jóšafat s nimi vskutku válčil (sr k. 18) a že jejich jméno se stalo sběrným označením pro všechny sousedy na východě (sr 1Pa 19,6—19). Zmatky kolem totožnosti útočníků zahajuje už Septuaginta, která místo Amónců má 'Minejské' (sr 1Pa 4,41).

Chasesón-támar je zmíněno jen ještě v Gn 14,7. Možná, že má čtenáři připomenout Abrahamův boj s králi, a tak Jóšafatovu válku uvést do jakési nepřímé souvislosti s válkou Abrahamovou. Vysvětlivka ztotožňuje toto místo s Ěn-gedí čili 'Kůzlečím pramenem', oázou na západním břehu Mrtvého moře.

Útok nepřátel na Judu je ve zdánlivém rozporu s 2Pa 17,10. Toto místo však s 2Pa souvisí: Výsledek válečného tažení obou zavilých nepřátel Izraelových, Amónců a Moábců (sr Dt 23,4 [= 3 K]), kteří nedbají na 'Hospodinův strach' (2Pa 17,10), bude *výstrahou* všem jiným útočníkům. Tak dopadne nutně ten, kdo chce bojovat proti Hospodinu. Boží zásah ovšem předpokládá, že se král i lid zachovají správně. Král nesmí spoléhat na své vojsko (17,13), nýbrž jedině na Hospodina, pokoří se a vyhlásí všeobecný půst (sr Jr 36,9 J1 2,12—18). Dotazovat se Hospodina před válečným tažením bylo obvyklé (1S 23,1nn).

⁵⁻¹³ Král se modlí *zřejmě v chrámě* (nikoli na nádvoří před oltářem jako za jiné situace Šalomoun, 2Pa 6,12), kam podle pozdějšího pojetí směli vcházet jen kněží. Obdobou Jóšafatovy královské modlitby je modlitba Ásova před bojem (2Pa 14,10 [= 11 K]) nebo modlitba Šalomounova při posvěcení chrámu (2Pa 6,14—42).

¹⁴⁻¹⁷ Bůh odpovídá na královu modlitbu ústy lévijsce, který tu vystupuje na místě proroka. Knihy Paralipomenon kladou vůbec velký důraz na lévijské kněžstvo i na ostatní chrámový personál (1Pa 25,1). SZ zná pět různých postav jména Jachzíel. O čtyřech z nich se mluví v knihách Paralipomenon, o páté v Ezd 8,5. O lévijsci, zmíněném ve v. 14, se jinde ve SZ už nemluví. Jeho neobvykle dlouhý rodokmen má zřejmě očistit jeho pochybný lévijský původ.

Obraty, kterými Jachzíel začíná i končí svou řeč, jsou starými formulami věštecké mluvy. Hlavním úkolem *věštby před bojem* bylo vnitřně vyzbrojit bojovníky jistotou Boží přízně (sr Joz 10,8 Sd 7,7 Neh 4,14 [= 20 K]). Tam, kde bojovníky zachvátil strach, byl boj prohrán už předem (Joz 2,9). Na rozdíl od obvyklých všeobecných věštek zdaru připouje však Jachzíel i zcela konkrétní pokyn, táhnout nepřítelům vstříc na poušť Jerúel, kam přijdou po 'Svahu květů'. Obě místa jsou jmenována jen zde, jejich lokalizace je nejistá. Jedinou orientací zůstává zmínka o poušti Tekóa ve v. 20, kterou lze nejspíše hledat u stejnojmenného města se svatyní asi 16 km jižně od Jeruzaléma (sr 2S 14,2 Jr 6,1 Am 1,1 1Pa 2,24 4,5 2Pa 11,6). Výzva stát a jen přihlížet, jak bojuje Hospodin, a pak uzříť Hospodinovo vysvobození, je ozvěnou Ex 14,13.14.25. Má připomenout, že Hospodin znovu zopakuje div vysvobození z Egypta a že jej bude i nadále znovu konat pro ty, kdo budou kráčet jeho cestou.

^{18 n} Král i lid reaguji na zvěst způsobem, který byl obvyklý při zjevení Boží slávy (Lv 9,23n). Zatímco jinde se lidé klanějí králům, *zde se král klaní Hospodinu*. Celý bohoslužebný pořad uzavírá další chvalozpěv lévijsců (o Kehatovcích sr Gn 46,11 1Pa 6,1.7.18 [= 16.22.33 K] 23,6; o Kórachovcích sr 1Pa 6,7 [= 22 K] 26,1.19 Ž 42,1 aj., též Nu 16,1).

²⁰⁻²⁶ Obrat 'za jitra' označoval často dobu bohoslužeb, původně asi *bohoslužebný úkon*, konaný za jitra, a pak čas, kdy se konával (sr Bič, Studie I.). Král, který tu znovu povzbuzuje před bojem lid, přejímá tentokrát sám úkol kněze (sr Dt 20, 2—4; v. Rad, Der heilige Krieg, 72.80n).

Okolnost, že v čele všeho vojska či lidu jdou zpěváci, ukazuje, že celé tažení má ráz *procesí* (sr troubící kněze a křičící lid v Joz 6,8.20, též Ž 96,2 = 1Pa 16,23). Píseň zpěváků, která tu zní, se ozývá také v Ž 106,1 107,1 i jinde. A právě

toto vyznávání je vlastně jediným bojovým zásahem Božího lidu. Vše ostatní koná Bůh sám (sr 2Pa 13,14n 14,10—12 [= 11—13 K]). Zmate nepřátele tak, že se navzájem pobijí (sr Sd 7,22 Ez 38,21 Za 14,13). Podnětem k tomu budou tajemné Hospodinovy 'zálohy'.

Někteří vykladači v nich vidí skupinu nepřátel, která považovala část vlastního vojska za Judejce a dala se proto proti nim zaslepeně do boje. Jiní tvrdí, že prý se tu náhle objevilo ještě jiné, cizí vojsko (obojí podle Rudolpha). Jiný výklad vidí v 'zálohách' nebeské zástupy, které vyslal nečekaně sám Hospodin (sr Sd 5,20 Ž 34,8 Iz 63,9 Mt 26,53).

Obrovská *kořist* připomíná 2Kr 7,8—16 po podobném zázračném vysvobození od nepřátel. Celá akce končí bohoslužbou v údolí, které dostalo jméno podle toho, co se v něm událo, 'Dolina dobrořečení'. Opakem je dolina Ákor čili 'Dolina zkázy' (Joz 7,26).

^{27—30} Tažení končí po návratu do Jeruzaléma další *slavností díkyčinění* za darované vítězství. 'Strach z Hospodina', který chránil Izraele před okolními národy (sr 2Pa 17,10), byl těmito událostmi obnoven. Tím byl také obnoven pokoj pro Boží lid.

i) Jóšafatovo spojení s Achazjášem

20,31—37

Oba králové chtěli vybudovat společné loďstvo, ale to ztroskotalo. Prorok Elíezer Jóšafatův čin odsuzuje.

³¹ Jóšafat se stal králem nad Judou. Bylo mu třicet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě dvacet pět let. Jeho matka se jmenovala Azúba; byla to dcera Šilchího. ³² Chodil po cestě svého otce Asy. Neodchýlil se od ní, ale činil to, co je správné v Hospodinových očích. ³³ Jenom neodstranili posvátná návrší; lid ještě nestál srdcem cele při Bohu svých otců, ³⁴ O ostatních příbězích Jóšafatových, prvních i posledních, se dále píše v Příbězích Jehúa, syna Chananiho, ^p jež byly pojaty do ^p Knihy králů izraelských.

³⁵ Ale potom se Jóšafat, ^a král judský ^a, spojil s Achazjášem, králem izraelským, a ten ho svedl ke svévolným činům. ³⁶ Spojil se s ním, aby mohl udělat loď k plavbě do zámoří. Ty loď dělali v Esjón-geberu. ³⁷ Elíezer, syn Dódavahův z Maréši, však prorokoval a řekl Jóšafatovi: „Že jsi se spojil s Achazjášem, Hospodin přerušil, co jsi udělal.“ ^s Loď ztroskotaly a nemohly plout do zámoří.

^p který sepsal, ^{O'} ∼ V. — ^q × ^{O'B}. — ^r :: sg, ^{O'}. — ^s + a tvé, ^{O'} (ještě přímá řeč).

(31—37) // 1Kr 22,41—50 (35) 1Kr 22,52—54

^{31—37} Tento oddíl opakuje jen s malými odchylkami text z 1Kr 22,41—50. Můžeme jej rozdělit do dvou pododdílů: vv. 31—34 (= 1Kr 22,41—47) charakterizují souhrnně *Jóšafatovu vládu*, vv. 35—37 (= 1Kr 22,49n) zmiňují pokus Jóšafatův vybudovat si *vlastní loďstvo*.

K prvnímu pododdílu sr vk 1Kr 22,41—47, ale je tu i několik odchylek: Výrok o *spojení s izraelským králem* (1Kr 22,45) je podán obměněn až ve v. 35. V. 33 je upraven (na rozdíl od 1Kr 22,44) tak, že „lid ještě nestál srdcem cele při Bohu svých otců“ a neodstranil posvátná návrší (podle 2Pa 17,6 a 19,3 to však už učinil král). Obsah v. 32 se čtenář už dozvěděl dříve v 2Pa 17,3. Proti 1Kr 22,46 je znovu zmíněn prorok Jehú (sr 2Pa 19,1—3).

V druhém pododdílu je budování loďstva připisováno *iniciativě Achazjášově*, a tím už předem ocejchováno jako svévolný a nenáležitý počín. Podle 1Kr šlo o záměr Jóšafatův, který lze chápat jen tak, že chtěl pokračovat v díle velikého krále Šalomouna (1Kr 9,26—28 2Pa 8,17n). Přes všechno vysoké hodnocení osoby i díla však Jóšafat nebyl pro sz podání králem, který by se směl chtít rovnat Šalomounovi. Důvody nám nejsou dosti průhledné (bylo to snad jeho spojení s Achazjášem?), zato stanovisko 2Pa je jednoznačné a je ještě navíc podepřeno slovy jakéhosi proroka Elíezera, odjinud neznámého.

j) Joramova neblahá vláda

21,1—20

Joram vyvraždí syny svého otce, Edóm se vymaní z judského područí, král těžce onemocní.

21 ¹ I ulehl Jósafat ke svým otcům a byl pohřben ^a vedle svých otců ^a v Městě Davidově. Po něm se stal králem jeho syn Joram.

² Joram měl ^b bratry, další syny Jósafatovy: Azarjáše ^c a Jehchiela, Zekarjáše a Azarjáše ^c, Míkaela ^d a Šefatjáše. Ti všichni jsou synové Jósafata, krále izraelského ^e. ³ Jejich otec jim dal mnoho darů, stříbro, zlato a jiné výtečné věci, též opevněná města v Judsku; království dal Joramovi, protože ten byl prvozený.

⁴ Když se Joram ujal království svého otce ^f a pevně vládl, vyvraždil mečem všechny své bratry i některé izraelské velitele. ⁵ Joramovi bylo dvaatřicet let, když ^g začal kralovat ^g, a kraloval v Jeruzalémě osm let. ⁶ Chodil po cestě králů izraelských, jak to činil dům Achabův; jeho ženou byla totiž dcera ^h Achabova. Dopouštěl se toho, co je zlé v Hospodinových očích. ⁷ Ale Hospodin nechtěl ⁱ na dům Davidův ⁱ uvést zkázu, a to kvůli ^j smlouvě, kterou s Davidem uzavřel ^j, jak mu přislíbil, že dá jemu i jeho synům planoucí světlo po všechny dny.

⁸ Za jeho dnů se Edómci vymanili z područí Judy a ustanovili nad sebou krále. ⁹ Joram vytáhl ^k se svými veliteli ^k s celou vozbou. Vstal v noci a udeřil na Edómce, kteří ho obklíčili, a na velitele vozby ^l. ¹⁰ Edóm se však vymanil z područí Judy, jak je tomu dodnes. Tehdy, v onen čas, se vymanila i Libna ^m z jeho područí, protože opustil Hospodina, Boha svých otců ^m. ¹¹ Dělal také na judských horách ⁿ posvátná návrší a sváděl k modloslužbě obyvatele Jeruzaléma a zaváděl Judu na scesti.

¹² Byl mu doručen list od proroka Elijáše: „Toto praví Hospodin, Bůh Davida, tvého otce: Za to, že jsi nechodil cestami svého otce Jósafata ani cestami Ásy, krále judského, ¹³ ale chodil jsi po cestě králů izraelských a sváděl jsi k modloslužbě Judu a obyvatele Jeruzaléma — jako sváděl k modloslužbě dům Achabův —, a dokonce jsi vyvraždil své bratry, dům ⁿ svého

otce, kteří byli lepší než ty, ¹⁴ hle, Hospodin tvrdě napadne velikou pohromou ^o tvůj lid, tvé syny i ženy i všechno tvé jmění. ¹⁵ Těžce onemocníš střevní chorobou, až ti vyhrěznou střeva pro nemoc zhoršující se den ze dne.“

¹⁶ Hospodin popudil proti Joramovi Pelištejce ^p a Araby, kteří sousedili s Kúšijci. ¹⁷ Ti přitáhli, vtrhli do Judska a odvlekli do zajetí s veškerým jměním, které našli v královském domě, i jeho syny a ženy ^r; nezůstal mu žádný syn než Jóachaz ^s, nejmladší ze synů. ¹⁸ Po tom všem jej Hospodin tvrdě napadl nevyléčitelnou střevní chorobou. ¹⁹ Po určité době, asi do dvou let, vyhrězla mu v důsledku jeho choroby střeva a on za strašných bolestí zemřel. Lid pro něho nespaloval vonné látky jako pro jeho otce. ²⁰ Bylo mu dvaatřicet let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě osm let. ^t Odešel a nikomu se nezaštesklo ^t. Pohřbili ho v Městě Davidově, avšak nikoli v hrobech královských.

a-a × O'B T. — b + šest, O'. — c,c × O'B. — d Mísaéla, O'; Malkiela, P. — e judského, O' P V. — f × O'. — g-g se ujal svého království, O' (≈ v. 4). — h sestra, P. — i-i na Judu, 2Kr 8,19. — j-i Davidovi, svému služebníkovi, 2Kr 8,19. — k-k do Sáiru, 2Kr 8,21 (< im šáráv místo gá'irā, 2Kr). — l + ale lid utekl ke svým stanům, 2Kr 8,21. — m-m × 2Kr 8,22. — n městech, O' V (< 'aré místo háré, H.). — ň syny, P. — o + tebe, O' P V. — p dosl. ducha Pelištejců. — r dcery, O'. — s Achazjáš, O' P T (sr 22,1). — t-t Odešel bez poct, O'; žil neřádně, V.

{1—20} : 1Kr 22,51 2Kr 8,16—23 {7} 2S 7,12 : 1Kr 11,36 Ž 132,17
{19} :: 2Pa 16,14 {20} : 2Pa 24,25

¹⁻³ Chválou zbožného krále Jósafata a jeho moudrého jednání vrhá 2Pa zvláště ostré světlo na *bezbožného Jorama* a na jeho bezútěšný konec. Jósafat zaopatřil své potomstvo bohatstvím. Prvorozzenému Joramovi svěřil vládu. Šesti dalším synům dal opevněná města, jakási městská knížectví, aby i po jeho smrti mohli žít v bezpečí a hlavně beze sporů.

Výslovně se uvádí, že Jósafatovi synové jsou *Joramovými bratry*. Jestliže se zmiňují jejich jména, pak především z úcty k památce krále Jósafata, jenž je dokonce označován za 'krále Izraele' — nikoliv jen za krále judského. Není třeba zde vidět chybu opisovačů a upravovat text (místo Izrael číst Juda), neboť název 'král Izraele' lze pokládat za vyznavačské hodnocení přesahující úsek izraelských dějin z doby rozdělení a řa-

díci Jóšafata po bok Davida a Šalomouna, králů nerozděleného království izraelského.

⁴⁻¹¹ Údaje o vládě Jóramově tvoří paralelu k 2Kr 8,16—24, až na zprávu o tom, že Jóram po nástupu na trůn *vyvraždil své bratry*. Zmiňuje se však smlouva s Davidem (2Pa 21,7; v 2Kr 8,19 je David nazván služebníkem Hospodinovým), kvůli které Hospodin zachová davidovskou dynastii. V popisu utkání s Edómem jsou mezi oběma zprávami jen slovní rozdíly. Závěrečná slova v. 10 dokládají, že umenšování Judy byl důsledek Jóramova odpadnutí od Hospodina a příklonu k modloslužbě.

Hospodinovu smlouvu s Davidem nemohou zrušit ani nehodní dědicové královského stolce. Existenci davidovského rodu a trůnu nelze vysvětlit jinak než jako doklad, že Bůh je věrný svým zaslíbením. V dobách, kdy severní Izrael svým vlivem zasahoval i na judský královský dvůr a s modloslužbou vnášel zmatek do myšlení lidu, bylo nutné vypořádat se s otázkou, co chránilo davidovské království před zánikem. Právě Jóramova postava, poskvrněná krví a modloslužbou, svědčí nad jiné výrazně, že to je jedině Hospodin, jehož smlouva nepřestala platit (sr 2Pa 13,15).

¹²⁻²⁰ 2Pa rozvádí zprávu 2Kr a ukazuje, jak se Jóram soustavně dopouštěl toho, co je zlé v Hospodinových očích. Vyvraždil své bratry, zaváděl modloslužbu i do svatého města, zcela se zpronevěřil tradici krále Davida, na niž navazoval král Ása a Jóšafat (2Pa 15 a 20). *Opustil Hospodina*; proto byl zavržen, království zmenšeno — Edómci a Libna se vymanili z područí — a jeho synové i ženy odvečeni do zajetí hordami Pelištejců a Arabů, které vtrhly do země. O těchto událostech se 2Kr nezmiňuje.

Tyto tresty (vpád nepřátel, zajetí synů a žen, pobrání majetku a těžkou nemoc) předvídá prorok *Elijáš*. Je to jediná zmínka ve SZ, že Elijáš zasáhl i do dění v judském království. Jeho dopis dostává Jóram jako varování, takže je nakonec bez výmluvy, jestliže jej stihá rána za ranou, když nadále setrvává na nastoupené cestě.

Je těžké určit druh *královny nemoci*, jedno však je jasné: i lid jej pokládal za člověka Bohem poznamenaného, tedy prokletého, a nevystrojil mu ani řádný pohřeb. Bývalo zvykem spalovat při pohřbu různé vonné látky (sr 2Pa 16,13n); této cti se Jóramovi nedostalo.

2Pa neuvádí ani běžnou zmínku, že další údaje o jeho vládě a činech jsou zapsány tam a tam — jako by vše již bylo vyčerpáno. Navíc však připojuje ojedinělou poznámku, že byl neoblíben, takže *nikdo po něm netruchlil*, když zemřel, a že nebyl pohřben v hrobech králů. To vše vrhá temný stín opovržení na tohoto Davidovce.

Na tomto pozadí tím více vyniká Boží věrnost smlouvě a danému zaslíbení, že svíce rodu Davidova nezhasne, ale bude plát navzdory zpronevěře lidí.

k) Achazjáš, oběť protiachabovského spiknutí

22,1—9

Achazjášovo spojenectví se severoizraelským Jóramem končí smrtí obou králů.

22¹ Po Jóramovi dosadili obyvatelé Jeruzaléma za krále jeho nejmladšího^a syna Achazjáše; všechny jeho starší bratry totiž vyvraždila horda, která^b vnikla do tábora s Araby^b. Králem se tedy stal Achazjáš, syn Jórama, krále judského.

² Achazjášovi bylo dvaadvacet^c let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě jeden rok. Jeho matka se jmenovala Atalja; byla to dcera Omrího^d. ³ I on chodil po cestách domu Achabova, neboť^e jeho matka mu radila k svévolnostem^e. ⁴ Dopouštěl se toho, co je zlé v Hospodinových očích, jako dům Achabův, neboť^f ti mu po smrti jeho otce byli rádci k jeho vlastní zkáze. ⁵ Na jejich radu také táhl s izraelským králem Jóramem, synem Achabovým, do války proti aramejskému králi Chazaelovi do Rámotu v Gileádu. Ale Aramejci^f Jórama ranili. ⁶ Vrátil se, aby se léčil v Jizreelu z ran, které mu zasadili v Rámě^g, když válčil proti Chazaelovi, králi aramejskému. Azarjáš^h,ⁱ syn Jóramův, král judskýⁱ, sestoupil do Jizreelu podívat se na Jórama, syna Achabova, protože byl nemocný. ⁷ Bylo to od Boha, že šel Achazjáš k Jóramovi; proto byl zničen. Po svém příchodu vyjel s Jóramem k Jehúovi, synu Nimšího, kterého Hospodin pomazal, aby vyhladil Achabův dům. ⁸ Když Jehú konal soud nad Achabovým domem, našel judské velitele

i syny bratrů Achazjášových, kteří byli v Achazjášových službách, a vyvraždil je. ⁹ Hledal i Achazjáše. Chytili ho, když se ukrýval^l v Samaří. Přivedli ho k Jehúovi a usmrtili^k. Pak ho pohrbili, neboť si řekli: „Je to syn Jóšafata, který se celým svým srdcem dotazoval na Hospodinovo slovo.“ Z domu Achazjášova nebyl nikdo způsobilý kralovat.

a × P. — b-b je přeapadla, Arabové a Alimazonci (apod.), O'. — c:: 22, 2Kr 8,26 a P; 20, O'. — ^d Achabova, O^L. — e-e byl příbuzný Achabův a také jednal velmi svévolně (apod.), P. — ^f lučištníci, O' (< *hā-rō-mīm* místo *hā-rammīm*, H. = *hā^arammīm*, 2Kr 8,28). — ^g Rámotu, O^L. — ^h :: Achazjáš, 2Kr 8,29, též O' P V. — ⁱ⁻ⁱ × P. — i léčil, O'. — ^k usmrtil ho, O' V.

{1—9} // 2Kr 8,25—29 + 9,27 {7} : 1Kr 19,16 2Kr 9,6n {8} 2Kr 10,12—14

¹⁻⁹ Po Jóramovi se stal králem jeho syn *Jóachaz*, který unikl zajetí při vpádu Pelištejců a Arabů (21,16n). Nazývá se dál *Achazjáš*, což je jen jiný tvar téhož jména, vzniklý přesmyčkou obou složek jména. Spolek s izraelským králem Jóramem, bratrem izraelského krále Achazjáše a dalším synem Achabovým, mu přivodil smrt. Jak 2Kr tak i 2Pa mají stejný pohled na Achazjáše a podobnými slovy podávají jeho charakteristiku (sr 2Kr 8,24—29). Nestejně však udávají Achazjášovo stáří, když začal vládnout: podle 2Kr 8,26 mu bylo 22 let, podle 2Pa mu bylo 42 let. Atalja, jeho matka, je označena v širším slova smyslu jako dcera Omrího, ve skutečnosti byla jeho vnučkou. Vztahy mezi Samařím a Jeruzalémem byly tehdy těsné, což se projevuje i stejnými jmény příslušníků obou spřízněných královských rodů. Krátká doba vlády neposkytla Achazjášovi mnoho příležitosti k tomu, aby významněji zasáhl do politického nebo náboženského života své země. Zřejmě byl pod vlivem své matky a ostatních členů Achabova rodu. To nezůstalo bez následků. V severní říši provedl Jehú úspěšný převrat. Při něm usmrtil Jórama, se kterým byl stržen do záhuby i Achazjáš (sr 2Kr 9,27). Aramejský král Chazael, jehož nástup k moci líčí obsírněji 2Kr 8,7—15, tu je zmíněn jen jakoby mimochodem.

Místo *synů bratrů Achazjášových* uvádí 2Kr 10,13 bratry Achazjášovy, zřejmě v širším pojetí označení 'bratři' jako kohokoli blízkého. Achazjáš podle 2Pa byl zabit teprve po judských princích, když se napřed skrýval v Samaří (jinak 2Kr 9,27).

l) Ataljino mezivládi

22,10—12

Atalja vyvraždí Achazjášovo potomstvo. Zachráněn je jenom Joáš.

¹⁰ Když Atalja, matka Achazjášova, viděla, že její syn zemřel, ¹ rozhodla se vyhubit^l všechno královské potomstvo Judova domu. ¹¹ Ale Jóšabat^m, dcera krále, vzala Jóaše, syna Achazjášova, a unesla ho zprostřed královských synů, kteří měli být usmrčeni. Dala ho s jeho kojnou do pokojíka s lůžky. A tak ho ⁿ Jóšabat, dcera krále Jórama, žena kněze Jójady, protože to byla Achazjášova sestraⁿ, skryla před Ataljou, a ^o ta ho neusmrtila^o. ¹² Schovával se^p u nich^q v Božím domě po šest let, zatímco v zemi kralovala Atalja.

^{l-1} *te^adabbér*, 2Pa 22,10 ve smyslu *te^aabbéd*, 2Kr 11,1 (též O' P V T)? — ^m Jóšeba, O^{BL} a 2Kr 11,2. — ⁿ⁻ⁿ × 2Kr 11,2. — ^{o-o} nebyl usmrčen, 2Kr 11,2 (< *lo' hēmitāthū* místo *lo' hūmāt*, 2Kr). — ^p + Jóaš, O^L. — ^q u ní, 2Kr 11,3.

{10—12} // 2Kr 11,1—3

¹⁰⁻¹² Náhlou smrtí syna vidí se *Atalja* zbavena svého vlivu i své vážnosti, jakou požívala jako královna-matka. Dcera pyšné Jezábely neměla v úmyslu dobrovolně uprázdnit své místo. A nadto chtěla pomstít vyvraždění svého rodu vyvražděním Davidovců. Vyvraždila proto všechny prince Davidova domu a sama usedla na trůn, který ztratil pána. Je to jediný případ v dějinách Izraele i Judy, kdy vstoupila na trůn žena; udržela se na něm šest let.

Závěr kapitoly líčí shodně s 2Kr 11,1—3 osud malého Achazjášova syna *Jóaše*, přidává však, že Jóšabat (:: Jóšeba, 2Kr), Achazjášova sestra, které se podařilo zachránit Jóaše před vykonáním krvavého činu Ataljina, byla manželkou kněze Jójady. Ten byl přirozeně do všeho zasvěcen, když měl být Jóaš ukryt v chrámě (2Kr v této souvislosti o Jójadovi nemluví). Pisatel 2Pa zřejmě chce vyzdvihnout zásluhu kněží o udržení Davidova rodu.

m) Jóaš králem

23,1—21

Kněz Jójada zosnuje spiknutí, Jóaš je povolán králem, Atalja zavražděna.

23¹ V sedmém^a roce se Jójada vzbouřil a vzal s sebou velitele setnin: Azarjáše, syna Jerochámova^b, Jišmáela, syna Jochananova, Azarjáše, syna Obedova, c Maasejáše, syna Adajášova^c, a Elišafata, syna Zikriho^d, e aby uzavřeli smlouvu^e.
² Obcházeli Judsko a shromáždili ze všech judských měst lévijce i představitele izraelských otcovských rodů a přišli do Jeruzaléma. ³ Celé shromáždění uzavřelo v Božím^f domě smlouvu s králem^g. Jójada jim řekl: „Hle, králův syn! Bude královat, jak mluvil Hospodin o Davidových synech. ⁴ Uděláte tuto věc: Třetina z vás, kteří přicházíte v sobotu, kněží a lévijci i strážci prahů, bude zde, ⁵ třetina bude v královském domě, třetina v Základové^h bráně a všechen lid na nádvořích Hospodinova domu. ⁶ Nikdo ať nevchází do Hospodinova domu, jen kněží a službu konající lévijci; ti mohou vejít, poněvadž jsou posvěceni. Všechen lid bude na strážích u Hospodinova domu. ⁷ Lévijci obklopí krále, každý se zbrání v ruce. Kdo by vešel do domu, bude usmrcen. Buďte s králem při jeho vycházení a vcházení.“ ⁸ Lévijci i celý Juda učinili vše, co jim kněz Jójada přikázal. Každý vzal své muže, ty, kteří šli v sobotu do služby, i ty, kteří v sobotu ze služby odcházeli; kněz Jójada totiž žádný oddíl ze služby nepustil. ⁹ Kněz Jójadaⁱ vydalⁱ velitelům setninⁱ kopí a štíty i štíty krále Davida, které byly v Božímⁱ domě. ¹⁰ Postavil všechen lid, každého s ostřepem v ruce, od pravé strany domu k levé straně domu, při oltáři i při domě, aby byli kolem krále. ¹¹ Králova syna vyvedli, vložili na něj královskou čelenku a předali mu Hospodinovo svědectví. Dosadili ho za krále, Jójada a jeho synové ho pomazali a povolávali: „Ať žije král!“

¹² Když Atalja uslyšela hlas lidu, který se sběhl^k a oslavoval krále, přišla k lidu^l do Hospodinova domu. ¹³ Podívala se, a hle, král stojí na svém stanovišti^m při vchodu^m, velitelé a trubáci u krále, všechen lid země se raduje a troubí na trubky, jsou tu zpěváci s hudebními nástroji i hlasatelé oslavující krále. Atalja roztrhla své roucho a zvolala: „Spiknutí! Spiknutí!“

¹⁴ Kněz Jójadaⁿ poručil, aby vyšliⁿ velitelé setnin, ustanovení nad vojskem. Řekl jim: „Vyvedte ji středem oddílů^o. Kdo by šel za ní, bude usmrcen mečem.“ Kněz totiž řekl: „Nesmrcujte ji v domě Hospodinově!“ ¹⁵ Přinutili ji, aby šla ke vchodu Koňské brány u královského domu, a tam ji usmrtili.

¹⁶ Jójada pak uzavřel smlouvu mezi sebou^p, vším lidem a králem, že budou lidem Hospodinovým. ¹⁷ Všechen lid přišel k Baalovu domu a strhli jej; jeho oltáře i jeho obrazy roztrhali a Baalova kněze Matána zabili před oltáři^q. ¹⁸ Nad Hospodinovým domem ustanovil Jójada dohled^r lévijských kněží^r, jak je David rozdělil pro službu domu Hospodinova. Přinášeli Hospodinu zápalné oběti s radostí a zpěvem, jak je psáno v zákoně Mojžíšově, podle pokynů Davidových. ¹⁹ K branám Hospodinova domu postavil vrátné, aby nemohl vstoupit nikdo, kdo byl jakkoli nečistý. ²⁰ Potom vzal velitele setnin, turozené^s a mocné z lidu^t i všechen lid země a vedl^u krále dolů z Hospodinova domu. v Středem Horní brány přišli^v do královského domu a x posadili krále x na královský trůn. ²¹ Všechen lid země se radoval a v městě nastal klid. — Atalja usmrtili mečem.

a osmém, O'B. — b Joramova, O'. — c-c Semajáše, syna Idova, P. — d Zekarjášova, O'. — e-e do domu, O' (< ba-bajit místo ba-břit, H.), + Hospodinova, O'A. — f Hospodinově, P. — g + a, on jim ukázal králova syna, O'. — h jesód, 2Pa :: Súr (nepřeložitelné), 2Kr 11,6; Prostřední, O'; bohatýrů, T ∞ P. — i-i+i-i × O'. — i Hospodinově, P. — k + chválil, O' ∞ T. — l ke králi, O' P. — m-m podle královského práva, P. — n-n vydal příkaz, 2Kr 11,15 (< va-jócé místo va-jédu, 2Kr) i O' P. — o pk nejistý. — p Hospodinem, 2Kr 11,17. — q :: sg, P. — r-r kněží a lévijců, O' P V; + a stanovil denní službu kněží a lévijců, O'. — s × P. — t-t tělesnou stráž a běžce, 2Kr 11,19. — u :: pl, O' V a 2Kr 11,19. — v-v branou běžců přišli, 2Kr 11,19. — x-x zasedl, 2Kr 11,19 (< va-jóšibú ... místo va-jéšqb, 2Kr).

{1—21} // 2Kr 11,4—20 {16} : 2Pa 15,12 {18} : 2Pa 7,6 29,25—30

¹⁻²¹ Není náhodné, že *svržení Ataljino* vyšlo z kněžských kruhů. V severní říši byl vyhlazen celý Achabův dům, opora Baalova kultu. Kněží v Jeruzalémě, sídle Hospodinova kultu, jistě nechtěli nečinně přihlížet k Ataljině modloslužbě a úpadku Hospodinova domu (sr 2Pa 24,7). Události v severní říši byly pro horlivé ctitele Hospodinovy povzbuzující. Kdo jiný měl ukázat cestu k očistě a nápravě, ne-li kněží, služebníci Hospodinovi.

V sedmém roce Ataljiny vlády (sr 2Kr 11,4—20) je Jójada přesvědčen, že čas i okolnosti jsou příznivé, aby provedl svůj záměr. Získává pro svůj úmysl velitele tělesné stráže. Potřebuje nutně podporu, bez které by jeho počínání nemělo naději na úspěch. V líčení událostí je pozoruhodný rozdíl mezi podáním 2Kr a 2Pa. 2Kr nemluví o aktivní účasti lévijců výslovně, 2Pa ji zdůrazňuje. Službu v chrámě, i strážní, ovšem v každé době vykonávali příslušníci chrámového personálu, ať už se označovali jakkoli.

Mužstvo čítalo *asi 500 mužů* (smíme-li tak soudit z údajů v 1Kr 10,16n a 14,27). Jménem je uvedeno pět velitelů setnin. Ale situace byla nebezpečná, bylo třeba získat co největší zázemí; proto jsou přizváni i představitelé rodů, o kterých se 2Kr nezmiňuje. Rovněž tak neuvádí 2Kr jména velitelů.

Kněží a lévijci se podle Jójadova příkazu shromáždili do Hospodinova chrámu, strážce stojí u bran paláce, lid se shromažďuje na nádvoří. Bezpečnost královi zajišťují lévijci.

Jójadův plán využívá toho, že jeden oddíl stráže stráží chrám, jiný palác a třetí je u brány zvané Základová (H. *ššōd* :: *sūr*, 2Kr 11,6). V daný den při *střídání stráží* neodejdou jednotky, jichž služba skončila, takže pohotovost bude dvojnásobná. Tu využije Jójada příznivé chvíle a představi strážním oddílům i lidu mladistvého Jóaše jako pravoplatného krále. Zaskočená Atalja je zabita a Jóaš odveden do královského paláce, kde usedá na trůn. Jójada zavazuje lid, aby sloužil Hospodinu, a dá zničit Baalův chrám. Kde stál, není známo. Radost lidu ukazuje na nespokojenost s Ataljinou vládou a její modloslužbou, účast hudebníků a pěvců (o kterých v 2Kr není zmínky) zvyšuje lesk slavnosti nastolení nového krále. Obřad s předáním 'svědectví' je snad narážkou na obyčej zachycený v Dt 17,18.

Lid se zavazuje k věrnosti Hospodinovu zákonu, novou smlouvou potvrzuje, že chce být *Hospodinovým lidem*. Za zmínku stojí i rozdíl mezi těmi, kdo uzavírají novou smlouvu: Podle 2Kr 11,17 je uzavírána mezi Hospodinem, králem a lidem, podle 2Pa 23,16 zavazuje Jójada sebe, lid a krále, že chtějí být Hospodinovým lidem. Obnovují se stará ustanovení, hlásá se návrat ke starým řádům. Znovu má být uplatněna autorita Davidova a Mojžíšova a strážci prahů, jimž 2Pa věnuje zvláštní pozornost, mají chránit chrám před novým znesvěcením. Davidův trůn, poskrvněný Ataljou, je znovu vyvýšen.

n) Oprava jeruzalémského chrámu

24,1—14

Za Jójadova vedení a obětavosti všeho lidu král opravuje chrám.

24¹ Jóašovi bylo sedm let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě čtyřicet let. Jeho matka se jmenovala Sibja a byla z Beer-šeby. ² Jóaš činil to, co je správné v Hospodinových očích, po všechny dny kněze Jójady. ³ Jójada mu opatřil dvě ženy; i zplodil syny a dcery.

⁴ Potom si Jóaš předsevzal obnovit Hospodinův dům. ⁵ Shromáždil kněze a lévijce a rozkázal jim: „Vyjděte do judských měst a vybírejte ode všeho Izraele každoročně stříbro na opravu domu vašeho Boha. A pospěšte si s tou věcí.“ Lévijci však nespíchali. ⁶ Král předvolal Jójadu, jejich hlavu, a otázel se ho: „Proč ses nestaral, aby lévijci přinášeli z Judska a Jeruzaléma poplatek pro stan svědectví, ^a uložený Izraeli ^a Mojžíšem, služebníkem Hospodinovým, ^a a celým shromážděním ^a?“ ⁷ Vždyť ta svévolná Atalja a její synové násilím vnikli do Božího ^b domu a všechny svaté dary Hospodinova domu věnovali baalům.“

⁸ Král poručil, aby zhotovili truhlu, kterou dali do brány Hospodinova domu při její vnější straně. ⁹ V Judsku i v Jeruzalémě vyhlásili, aby byl Hospodinu přinesen poplatek, uložený Izraeli na poušti Mojžíšem, služebníkem Božím. ¹⁰ Všichni velitelé i všecken lid s radostí ^c přinášeli poplatky a házeli je do truhly, až byla plná; ¹¹ ^d potom byla truhla předána prostřednictvím lévijců královské správě ^d. Když viděli, že je v truhle hodně stříbra, přišel králův písař a dohlížitel hlavního kněze, truhlu vyprázdnil ^d a odnesl ji zpátky na její místo. Tak to dělali den co den ^d a sebrali množství stříbra. ¹² Král i ^e Jójada je vydávali ^f tomu, kdo pracoval ^f na služebném díle při Hospodinově domě. Byli tu dělníci, kameníci a jiní řemeslníci, kteří obnovovali Hospodinův dům, i ti, kteří opracovávali železo a měď na opravu Hospodinova domu. ¹³ ^g Kdo konali to dílo, dali se do práce a dílo jim rostlo pod rukama. Uvedli Boží dům do původního stavu a zpevnili jej. ¹⁴ Když byli hotovi, přinesli před krále a Jójadu stříbro, jež zůstalo. Ten z něho dal udělat pro Hospodinův dům různé nádoby, nádoby pro službu i pro

obětování, misky, nádoby zlaté a stříbrné. V Hospodinově domě přinášeli pravidelně oběti po všechny Jójadovy dny.

a-a+a když shromáždil Izraele, O'; aby jej přinášelo celé shromáždění, V. — ^bHospodinova, P. — ^cdávali a, O'. — ^{d-d+d-d} × P. — ^e+ kněz, O'. — ^{f-f} :: pl, O' P V T. — ^gvv. 13n × P.

(1—16) // 2Kr 12,1—17 (6) : Ex 30,12n (7) : 2Pa 22,3n

¹⁻¹⁴ Na počátku své vlády stál Jóaš *pod vlivem svého strýce* — kněze, který se mu postaral i o založení rodiny. Hospodinův kult znovu ovládl život královského dvora (ale sr 2Kr 12,3) a obnovená služba Hospodinu budila i větší zájem o chrám.

Za poměrně krátkou dobu vlády královny Atalji, i když se o chrám nestarala, nemohl chrám natolik zpustnout, kdyby již dříve nebyl zanedbáván. Podle 2Kr 12 určuje Jóaš, že všechny chrámové příjmy mají spravovat kněží a použít jich k *opravám chrámu*. Když kněží nespĺnili uložený úkol, odnímá jim Jóaš právo na zmíněné příjmy, nařizuje zřídít veřejnou pokladnici a opravy provádět jiným způsobem. Podle 2Pa 24 král nařizuje kněžím a lévijcům účelovou sbírku. Jelikož jsou v jejím provádění vlažní, nechává zřídít všem přístupnou pokladnici. Tento způsob vybírání trval pravděpodobně až do novozákonní doby (sr L 21,1). Zpráva o pokladnici ukazuje na chudobu davidovské dynastie. Král již nebyl s to, aby sám vydržoval chrám (sr Cornfeld, 390), ačkoli jeruzalémský chrám byl do babylónského zajetí královskou svatyní. Ještě i perský král Kýros, který dovolil židům zbořený chrám obnovit, se jako dědic judských králů cítí povinen obnovený chrám všestranně zajistit (sr vk Ezd 1 a 6). Na rozdíl od 2Kr 12,14 se výslovně uvádí, že také chrámové nádoby byly pořizovány z výnosu sbírek.

o) Jóaš opouští Hospodina a je zavražděn

24,15—27

Konec Jóašovy vlády je ve znamení odpadu od Hospodina, zvrácenosti a posléze i jeho násilné smrti.

¹⁵ Jójada byl stár a sytý dnů, když zemřel. Když umíral, bylo mu sto třicet let. ¹⁶ Pohřbili ho v Městě Davidově s králi^h, neboť konal dobro v Izraeli i před Bohem a v jeho domě.

¹⁷ Po Jójadově smrti přišli judští velmožové, poklonili se před králem a král je vyslechl. ¹⁸ Opustili důmⁱ Hospodina, Boha svých otců, a začali sloužitⁱ posvátným kůlům aⁱ modlářským stvůrám. ^k Pro toto provinění^k postihlo Judu a Jeruzalém Boží rozlícení. ¹⁹ Posílal k nim proroky, aby je přivedli zpět k Hospodinu^m. Ti je varovaliⁿ, ale oni neposlouchali. ²⁰ Duch Boží vyzbrojil Zekarjáše^o, syna kněze Jójady. Postavil se proti lidu a řekl jim: „Toto praví Bůh: Proč přestupujete Hospodinovy příkazy? Nepotkáte se se zdarem. Poněvadž jste opustili^p Hospodina, opustí on^p vás.“ ²¹ Spikli se proti němu a na králův příkaz ho na nádvoří Hospodinova domu ukamenovali. ²² Král Jóaš nebyl pamětliv milosrdenství, které mu prokázal Jójada, jenž mu byl otcem. Zavraždil jeho syna, který umíraje řekl: „Ať to Hospodin vidí a volá k odpovědnosti.“

²³ Na přelomu roku vytáhlo proti Jóašovi aramejské vojsko, vtrhlo do Judska a Jeruzaléma, vyhladilo v lidu všechny jeho velitele a celou kořist poslali králi do Damašku. ²⁴ Ačkoliv aramejské vojsko přitáhlo v malém počtu mužů, Hospodin jim vydal do rukou mnohem větší vojsko, poněvadž Juda opustil Hospodina, Boha svých otců. Tak vykonali na Jóašovi soud. ²⁵ Když od něho odtáhli a opustili ho těžce nemocného, spikli se proti němu jeho služebníci pro prolitou krev synů^q kněze Jójady a zavraždili ho na jeho lůžku; tak zemřel. Pohřbili ho v Městě Davidově^r, ale nepohřbili ho v královských hrobech. ²⁶ Spikli se proti němu tito: Zábad^s, syn Amónky^t Šimeáty, a Józabad, syn Moábky^t Šimrity^u. ²⁷ O jeho synech, ^v o množství jim uložených daní i o znovuzřízení domu Božího^v se dále píše ve výkladu Knihy králů. Po něm se stal králem jeho syn Amasjáš.

h v hrobě králů, P. — i × O'. — j-j × O'^B. — k-k v onen den, O'. — l + Hospodin, O'^L. — m + z jejich cest, ale neposlechli. P — n :: sg, P. — ° Azarjáše, O'. — P-P moje cesty, i já opustím, P. — q :: sg, O' V. — r jeho otce Davida, P. — s Józabad, 2Kr 12,22. — t,t ×|2Kr 12,22. — u Šómera, 2Kr 12,22. — v-v O' jinak.

[20n] : Mt 23,35 Žd 11,37 [22] 2Pa 23 [23—27] // 2Kr 12,18—22 [25] : 2Pa 21,20

^{15–27} Po Jójadově smrti se poměr mezi králem a kněžstvem zhoršil. Do veřejného života opět *pronikla modloslužba* a král jí nebránil, snad se jí i přímo zúčastňoval. Počáteční zbožnost Jóašova byla výsledkem Jójadovy snahy a vlivu, který trval až do velekněžovy smrti. Proto si kněží osobovali velká práva a získali silnější vliv. Na náboženskou obnovu však následoval protiúder. Po Jójadově smrti se Jóaš vzepřel příliš mocnému kněžskému panství, dostal se pod vliv lidí, kteří se stavěli proti kněžím a podporovali pohanské formy kultu. Když jej Jójadův syn Zekarjáš proto káral, dal jej král ukamenovat. Následoval Boží trest: Aramejci vpadli do Judska, došlo ke spiknutí a král byl usmrčen.

Vpád Aramejců souvisí bezpochyby s některými těžkostmi, které Aramejci v té době způsobili severní říši, a jeho průběh je zároveň dokladem, jak Judsko kleslo. Chazael se chystá po dobytí Gat (2Kr 12,17) táhnout na Jeruzalém (podle 2Pa aramejské vojsko do Jeruzaléma vniklo), Jóaš se vykupuje královským a chrámovým pokladem.

O *spiknutí proti Jóašovi* podává 2Pa podrobnější zprávu než 2Kr. Jóaš byl v tíživé situaci, země trpěla, nebylo tedy nutné příliš dlouho hledat důvod ke vzpouře. 2Pa vidí tento důvod jednoznačně: Prolil krev Jójadova syna (sr Mt 23,35 L 11,51). Text 2Pa 24,25 tu sice mluví o synech v množném čísle, ale to se dá vztahovat i na případné další oběti královny zvěle.

p) Amasjášova vláda, války a smrt

25,1—28

Po slibném začátku vlády a vítězství nad Edómci Amasjáš zpychne, je poražen Izraelem a pak i zavražděn.

25 ¹ Amasjáš se stal králem v pětadvaceti letech a kraloval v Jeruzalémě dvacet devět let. Jeho matka se jmenovala Jóadan a byla z Jeruzaléma. ² Činil to, co je správné v Hospodinových očích, ne však celým srdcem. ³ Jakmile bylo království pevné v jeho rukou, zavraždil ^a ze svých služebníků ty, kteří ubili krále, jeho otce. ⁴ Ale jejich syny neusmrtil, neboť je napsáno ^b v Zákoně, v Knize Mojžíšově ^b, že Hospodin přikázal: „Otcové nezemřou ^c za syny a synové nezemřou ^c za otce, nýbrž každý zemře ^c za svůj hřích.“

⁵ Amasjáš shromáždil Judu a ustanovil pro celého Judu a Benjamína podle otcovských rodů velitele nad tisíci a velitele nad sty. Dvacetileté a starší sečetl a shledal, že jich je tři sta tisíc vybraných mužů, schopných vycházet do boje, zacházet s ^d oštěpem a pavézou ^d. ⁶ Z Izraele najal sto tisíc udatných bohatýrů za sto talentů stříbra. ⁷ Tu k němu přišel muž Boží a řekl: „Králi, ať s tebou netáhne vojenský zástup Izraele, poněvadž Hospodin není s Izraelem, s nikým z Efrajimovců. ^{8e} Přitáhnou-li, i kdybys dělal, co chceš, a pustil se rozhodně do boje ^e, Bůh ^f přivedí před tvář nepřítele tvůj pád. Bůh ^f má dost síly, aby pomohl i přivedil pád.“ ⁹ Amasjáš řekl muži Božímu: „Co však udělat s tím stem talentů, které jsem dal houfu z Izraele?“ Muž Boží odpověděl: „Hospodin ti může dát mnohokrát víc než tohle.“ ¹⁰ Amasjáš je ^g tedy oddělil, totiž houf, který k němu přišel z Efrajima, aby šli zpět do svých domovů. Ti vzplanuli proti Judovi velikým hněvem a velice rozhněvání se vraceli do svých domovů.

¹¹ Amasjáš se vzchopil, vedl svůj lid, přitáhl do Solného údolí a pobil Seirovce, deset tisíc mužů. ¹² Z těch, co zůstali naživu, zajali Judovci deset tisíc, dovedli je na vrchol skály a s vrcholku té skály je svrhli; všichni se roztržili. ¹³ Mezi tím lidé z houfu, který Amasjáš přiměl k návratu, aby s ním netáhl do bitvy, vpadli do judských měst od Samaří až do Bétchorónu. Pobili v nich tři tisíce mužů a nabrali mnoho loupeže.

¹⁴ Když Amasjáš přitáhl po vítězství nad Edómci, přinesl bohy Seírovců a přijal je za bohy; klaněl se před nimi a páčil jim kadidlo. ¹⁵ Hospodin vzplanul proti Amasjášovi hněvem a poslal k němu proroka. Ten mu řekl: „Proč se dotazuješ bohů lidu, kteří svůj lid z tvých rukou nevysvobodili?“ ¹⁶ Když k němu takto mluvil, řekl mu Amasjáš: „Což tě udělali královým poradcem? ^h Přestaň už, proč tě mají ubít ^h?“ Prorok tedy přestal, jen dodal: „Poznal jsem, že Bůh se rozhodl uvalit na tebe zkázu, protože jsi to učinil a mou radu neposloucháš!“

¹⁷ Judský král Amasjáš se poradil a vzkázal izraelskému králi Jóašovi, synu Jóachaza, syna Jehúova: „Pojď, utkáme se!“ ¹⁸ Jóaš, král izraelský, poslal Amasjášovi, králi judskému, odpověď: „Na Libanónu vzkázalo trní libanónskému cedru: »Dej svou dceru za ženu mému synovi.« Vtom tudy přešlo libanónské polní zvíře a to trní rozšlapalo. ¹⁹ Řeklⁱ sis: »Hle, pobil jsemⁱ Edómce.« Proto se tvé srdce tak vypíná, toužíš po slávě. Ted' však sed' doma. Proč si zahráváš se zlem? Abys padl ty i Juda s tebou?“ ²⁰ Ale Amasjáš neposlechl. ^k Bylo to od Boha, že je vydá do rukou Jóašovi, protože se dotazovali bohů Edómu^k. ²¹ Jóaš, král izraelský, vytáhl a utkali se, on a Amasjáš, král judský, u Bét-šemeše, jenž patřil Judovi. ²² ^l Juda byl před tváří Izraele poražen; každý utíkal ke svému stanu. ²³ Judského krále Amasjáše, syna Jóaše, ^m syna Jóachazova ^m, izraelský král Jóaš v Bét-šemeši zajal a přivlekl ho do Jeruzaléma. Prolomil jeruzalémské hradby od Efrajimské brány až k bráně Nárožníⁿ v délce čtyř set loket. ²⁴ Pobral^o všechno zlato a stříbro a všechno náčiní, které se nacházelo v Božím domě u Obéd-edóma, i poklady domu královského a rukojmí a vrátil se do Samaří.

²⁵ Amasjáš, syn Jóašův, král judský, žil po smrti izraelského krále Jóaše, syna Jóachazova, ještě patnáct let. ²⁶ O ostatních příbězích Amasjášových, prvních i posledních, se dále píše v Knize králů judských a izraelských. ²⁷ ^p Od chvíle ^p, kdy se Amasjáš odvrátil od Hospodina, osnevali proti němu v Jeruzalémě spiknutí. Utekl do Lakíše. Ale poslali za ním do Lakíše vrahy a usmrtili ho tam. ²⁸ Potom ho převezli na koních a pohřbili^r ho vedle jeho otců v městě Judově^s.

^a pobil, 2Kr 14,5. — ^{b-b} v knize Mojžíšova zákona, P V a 2Kr 14,6; podle smlouvy zákona Hospodinova, O'. — ^{c,c} nebudou usmrcováni,

2Kr 14,6 (< lo' jāmūtú místo lo' jūmētú, 2Kr). — ^e bude usmrcen, 2Kr 14,6. — ^{d-d} mečem, P. — ^{e-e} domníváš se, že se jimi posílíš, O'; domníváš se, že boj je závislý na síle vojska, V. — ^{f-f} Hospodin, O' T. — ^g × O'. — ^{h-h} Dej si pozor, at' nejsi zbičován, O'; Mlč, at' tě nezabiju, V. — ⁱ × 2Kr 14,10 a P. — ⁱ tak O^L V T; jsi H. a O' (mimo O^L). — ^{k-k} × 2Kr 14,11 a P. — ^l v. 22 × P. — ^{m-m} × O'^{BA} P; syna Achazjášova, O^L a 2Kr 14,13. — ⁿ ha-pōneh, 2Pa = ha-pinā, 2Kr 14,13 a O' P V T. — ^o podle 2Kr 14,14 ∞ P. — ^{p-p} V době, O'; Potom, když, V. — ^r byl pohřben, 2Kr 14,20. — ^s Davidově, 2Kr 14,20 a P.

[1–28] // 2Kr 14,1–20 (3) 2Pā 24,25 (4) Dt 24,16 (18) : Sd 9,14 (24) 1Pa 26,13,15 (27) : 2Pa 24,25

^{1–10} Zprávu z 2Kr 14,1–6 o judském králi Amasjášovi doplňuje pisatel 2Pa poznámkou o organizačně vojenské zdatnosti králově. 300.000 Judejců a Benjamínců schopných k vojenské službě představuje neobyčejné upevnění královské moci. Nadto najal Amasjáš 100.000 žoldnérů z Izraele, i když si to vyžádalo nesmírnou sumu peněz. To ovšem prozrazuje hospodářský rozmach judského státu. Konkrétním podnětem Amasjášova činu byl úmysl mocensky likvidovat edómští nebezpečí a uvolnit tak napětí vyvolávané neustálým ohrožením.

Na rozdíl od 2Kr 14 uvádí 2Pa vystoupení *neznámého proroka* (muže Božího), který Amasjáše varuje před izraelskými žoldněři. Král nesmí počítat jen s vojenskými činiteli. Nic nemůže vojsko, s nímž nejde Hospodin (sr vk Sd 7,1–8, též Ž 20,8 33,17 147,10). Judský král se dal varovat, ačkoli odmítnutí Efrajimci, kteří se museli vrátit domů, se cítili potupeni a poškozeni ztrátou možné kořisti a hořeli hněvem.

^{11–16} Amasjáš svedl *vítěznou bitvu s Edómci*. Porazil je v Solném údolí. Podobně jako 2Kr 14 (sr vk) uvádí i 2Pa obrovský počet zajatců: 10.000. Navíc však zpravuje o jejich tragickém konci: všichni byli svrženi se skály. Tento hrozný čin judské odplaty není hodnocen záporně: Jde zřejmě o Hospodinův soud nad zavilými nepřáteli Božího lidu, i když je nám pozadí celé události zcela neprůhledné. Nebylo asi dost pochopitelné ani pisateli 2Pa, neboť ze své zprávy vypouští zmínku o přejmenování Sély = Skály na Jokteel, tj. 'Bůh pobíjí' (sr vk 2Kr 14,7). Mezitím odmítnutí Efrajimci vpadli do judských měst, vyplenili je a povraždili v nich na 3.000 mužů.

Údaj 'od Samaří až do Bét-chorónu', vymezující oblast *řádění Efrajimců*, je nejasný. Bét-chorón ležel asi 16 km na severozápad od Jeruzaléma.

ma při jižní hranici efrajimského území. Samaří byla severoizraelská metropole. Území vymezené těmito městy patřilo Efrajimcům, ale města, do nichž vpadli, byla snad osídlena Judejci.

Nepochopitelné je Amasjášovo *uctívání edómských božstev*, která přivezl z vítězného boje. Na nesmyslnost tohoto činu poukazuje judskému králi i neznámý prorok: proč pěstovat kult božstev, jež nebyla s to zabránit porážce lidu, jenž je vzýval? Amasjáš však proroka tvrdě odmítá. Prorok v tom vidí znamení, že se Hospodin rozhodl nemoudrého krále zničit.

^{17–22} Stejně jako 2Kr 14 (sr vk) zaznamenává i 2Pa 25 troufalou Amasjášovu *výzvu izraelskému králi* Jóašovi i její tragické důsledky. Jóaš ironicky odpovídá podobenstvím o trní a cedru, ale zpychlý vladař není ochoten dát se varovat. Pisatel 2Pa je zřejmé, že sám Hospodin zaslepil Amasjáše, protože ho chtěl potrestat.

^{23–28} Jóaš Amasjáše v Bét-šemeši *zajal a přivlekl* do Jeruzaléma (sr text 2Kr 14,13, který zmiňuje jen Jóašův vjezd do judské metropole, nikoli potupné přivlečení poraženého Amasjáše). Jinak souhlasí zpráva 2Pa s podáním 2Kr 14. Navíc se zmiňuje, že chrámové náčiní bylo svěřeno do správy Obéd-edómovy.

Jeden *Obéd-edóm*, což znamená 'Ctitel (božstva) Edóm', pocházel z Gat. Nebyl izraelského původu (sr vk 2S 15,18). V jeho domě dočasně zůstávala schrána smlouvy; později ji David dal dopravit do Jeruzaléma (2S 6,11). — Stejně jméno lze najít též mezi lévijskými zpěváky (1Pa 15,18 16,5 aj.). Také v 2Pa 25,24 jsou zmíněni příslušníci Obéd-edómovy rodiny, které byl svěřen úkol střežit chrámový poklad. Obéd-edóm je pro svou oddanost Hospodinu opakem krále Amasjáše, jenž měl být ctitelem Hospodinovým (Amas-jahú = Hospodin posiluje), ale odpadl k bohům Edómu.

Na rozdíl od 2Kr 14 motivuje 2Pa 25 *spiknutí proti Amasjášovi* jako pomstu za jeho zradu na Hospodinu. Z počátku úspěšný judský král byl ohrožen v okamžiku, kdy opustil davidovskou cestu poslušnosti Hospodinových příkazů a pokynů. Jako místo pohřbu se uvádí 'město Judovo' ([: Davidovo, 2Kr 14,20).

r) Uzijášova úspěšná vláda

26,1—15

Uzijáš opět upevní moc Judy, bojuje vítězně se sousedními národy, zajišťuje svou zemi hospodářsky i vojensky.

26 ¹ Všechn judský lid vzal Uzijáše ^a, kterému bylo šestnáct let, a dosadili ho za krále po jeho otci Amasjášovi. ² On vystavěl Elót ^b a navrátil jej Judovi, poté co král Amasjáš ulehk ke svým otcům.

³ Uzijášovi bylo šestnáct let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě dvaapadesát let. Jeho matka se jmenovala Jekolja a byla z Jeruzaléma. ⁴ Činil to, co je správné v Hospodinových očích, zcela jak to činil jeho otec Amasjáš. ⁵ Dotazoval se Boha ^c za dnů Zekarjáše, jenž rozuměl ^d Božímu vidění ^d. Ve dnech, kdy se dotazoval Hospodina, provázal ho Bůh ^e zdarem.

⁶ Vytáhl a válčil s Pelištejci a strhl hradby města Gat, hradby Jabne ^f a hradby Ašdódu. ⁸ Vystavěl města kolem Ašdódu na území Pelištejců ^g. ^{7h} Bůh ^{ch} mu pomáhal proti Pelištejcům, proti Arabům sídlícím v Gúr-baalu ⁱ a Meúnejcům ⁱ. ⁸ Amónci ⁱ odevzdávali Uzijášovi dary. Jeho jméno proniklo až k branám Egypta, neboť velice upevnil svou moc. ⁹ Uzijáš vystavěl v Jeruzalémě věže, a to nad Nárožní branou, nad Údolní branou a při rohu hradeb, a opevnil je. ¹⁰ Vystavěl věže i ve stepi a vyhloubil tam mnoho cisteren. Měl mnoho stád v Přímořské nížině a na rovině, orače a vinaře na horách a na vinohradech. Miloval totiž půdu.

¹¹ Uzijáš měl rovněž vojsko vycvičené k boji, ^k schopné vycházet po houfech do boje podle seznamu povolanych do služby, pořízeného písařem Jelelem a dozorcem Maasejášem pod dohledem Chananjáše ^l z králových velitelů ^{1k}. ¹² Celkový počet představitelů otcovských rodů byl dva tisíce šest set udatných bohatýrů. ¹³ Pod jejich dohledem byly vojenské oddíly čítající tři sta sedm tisíc pět set mužů velké vojenské síly, vycvičených k boji, aby pomáhali králi proti nepříteli. ¹⁴ Uzijáš opatřil pro všechny oddíly štíty, oštěpy, přilby, pancíře, luky a praky na vrhání kamenů. ^{15m} V Jeruzalémě zhotovil důmyslně vymyšlené válečné stroje; ty byly na věžích a cimbuřích k vrhání střel a velkých kamenů ^m. Jeho jméno se roz-

neslo do daleka, neboť se mu dostalo podivuhodné pomoci, takže upevnil svou moc.

^a Azarjáše, 2Kr 14,21; + jeho syna, P. — ^b Élat, O' P V a 2Kr 14,22. — ^c Hospodina, O' V. — ^{d-d} bázni Hospodinově, O' ~ P T. — ^e Hospodin, O'; × V. — ^f Gázy, P T. — ^{g-g} × P. — ^h vv. 7n × P. — ^{ch} Hospodin, O'. — ⁱ bydlících na skále, O'. — ^{ij} Minejcům, Minejci, O'; Amónovcům, Amónovci, V. — ^{k-k} × P. — ^{l-l} druhého po králi, O' (< *mišne* místo *mi-šáré*, H.; sr 28,7). — ^{m-m} × P.

(1—23) // 2Kr 14,21n + 15,1—7 (4) : 2Pa 25,2

¹⁻⁵ Počátky Uzijášovy vlády jsou líčeny stejně jako v 2Kr 14,21n a 15,1nn (sr vk); v 2Kr je však *Uzijaš* jmenován *Azarjáš* (= Pomohl Hospodin; Uzijaš = [Mou] silou je Hospodin). Autor 2Pa připomíná navíc muže, který byl Uzijášovi duchovní oporou. Byl to *prorok Zekarjáš*, ovšem nikoli ten, který působil po návratu ze zajetí babylónského (sr Za 1,1). Nelze též doložit Hieronymovu domněnku, uváděnou i Kralickými, že šlo o Zekarjáše, kterého dal ukamenovat judský král Jóaš 2Pa 24, 21). Zekarjášův původ je prostě neznámý, ale Zekarjáš měl na Uzijáše blahodárný vliv, podobně jako kněz Jójada na krále Jóaše (sr vk 2Kr 11n, též 2Pa 23n).

Pokud jde o jeho činnost, není podání jednotné. Hebrejský text ví o jeho schopnosti přijímat vidění (H. *r'-h*), kdežto Septuaginta, Pešito a Targúm předpokládají čtení *j-r'* = báti se místo *r'-h* a vidí v *Zekarjášovi* muže vyučujícího Uzijáše 'bázni', tj. účtě vůči Hospodinu.

⁶⁻¹⁵ Kronikář (autor 2Pa) vycházející ze stručné zprávy v 2Kr 15 připomíná navíc Uzijášovy *vojenské úspěchy* v boji proti Pelištejcům, Arabům a Meúnejcům, arabským beduinům z oblasti Maónu (arab. *ma'an* = sídliště), jihovýchodně od Sély — Petry. Někteří z Meúnejců, kteří se připojili k Judovi, přišli po babylónském zajetí zpět do Jeruzaléma a stali se chrámovými služebníky (Ezd 2,50 Neh 7,52). Uzijaš zničil městské hradby v řadě pelištejských měst. Jmenováno je Gat (sr Joz 11,22 1S 5,8 2Kr 12,18 [= 17 K]), známé zvláště z Davidova života (1S 17,4 21,11 [= 10 K]). Jabne (v Joz 15,11 uveden širší tvar Jabneel), pozdější Jamnia (1Mak 5,58), leží mezi Ašdódem a Jaffou na Via maris, vedoucí z Egypta do Sýrie. V Ašdódu byla kdysi slavná svatyně Dágonova (1S 5,1—6). Identifikace arabského Gúr-baalu je nejasná.

Rozmach Uzijášovy moci se jeví též ve vybudování *opevněných věží* v Jeruzalémě i ve stepi či poušti. Tyto věže a cimbuří byly opatřeny válečnými stroji. S tím souvisí výborně zorganizované vojsko v plné pohotovosti, v počtu 307.500 mužů, jimž velelo 2.600 představitelů rodů. Jsou uvedena i jména nejvýznamnějších královských úředníků: písaře Jeíela, dozorce Maasejáše a dohlížitele Chananjáše.

Uzijaš pozdvihl také úroveň *zemědělství*, chovu dobytka i vinařství. Byl voják i hospodář v jedné osobě. Jeho věhlas daleko překročil hranice Judska.

s) Uzijašovo zpychnutí a trest

26,16—23

Za svévolné jednání v chrámě je Uzijaš raněn malomocenstvím a vyobcován z Hospodinova domu.

¹⁶ Jakmile svou moc upevnil, jeho srdce zpychlo, až se úplně zkažil a zpronevěřil Hospodinu, svému Bohu. Vstoupil do Hospodinova chrámu, aby páčil kadidlo na kadidlovém oltáři. ¹⁷ Tu za ním vstoupil kněz Azarjášⁿ o a s ním osmdesát Hospodinových kněží, statečných mužů. ¹⁸ Ti se postavili proti kadidlu Uzijašovi^o a řekli^p mu: „Tobě, Uzijaši, nepřisluší pálit kadidlo Hospodinu, neboť to je záležitost kněží, synů Áronových, posvěcených k tomu, aby pálili kadidlo. Odejdi ze svatyně, poněvadž ses zpronevěřil. To ti u Hospodina Boha k slávě nebude.“ ¹⁹ Uzijaš se rozběsnil. V ruce měl kadidelnicí, aby páčil kadidlo^g. Jakmile se vůči kněžím rozběsnil, vyrazilo mu na čele malomocenství před očima kněží v Hospodinově domě u kadidlového oltáře. ²⁰ Azarjášⁿ, hlavní kněz, i ostatní kněží se k němu obrátili, a hle, byl na čele malomocný. S hrůzou ho odtud vykázali. I on sám se snažil spěšně vyjít, neboť Hospodin ho ranil. ²¹ Král Uzijaš byl malomocný až do dne své smrti. Jako malomocný bydlel v odděleném domě, poněvadž byl vyobcován z Hospodinova domu. Jeho syn Jótam byl^r správcem královského domu^r a soudil lid země.

²² O ostatních příbězích Uzijášových, prvních i posledních, píše Izajáš, syn Amósův, prorok. ²³ I ulehl Uzijáš ke svým otcům a pohřbili ho ^s vedle jeho otců ^s na poli u pohřebiště králů ^t. Řekli totiž: „Byl malomocný.“ Po něm kraloval jeho syn Jótam.

ⁿ Uzijáš, P (vv. 17,20). — ^{o-o} X P. — P::sg, P. — ^s +, v chrámě, O'. — ^{r-r} nad jeho královstvím, O'. — ^{s-s} X P V. — ^t ne v hrobech královských, P.

{16} : 2Pa 25,19 {18} : Nu 18,7 Ex 30,7 {21} Lv 13,46 Nu 5,2 {22} Iz 1,1 6,1

¹⁶⁻²³ Na Uzijášovi se osvědčila pravdivost zkušenosti, že moc a úspěch znavují moudrosti a rozvahy. Zpychlý král je postižen *malomocenstvím*. Podle kronikáře nešlo o náhodné neštěstí. Uzijášova nemoc byla trestem za jeho zvrácené jednání. Svévolně se chopil kněžských funkcí při kadidlovém oltáři. Proti králi se statečně postavilo osmdesát kněží vedených Azarjášem. Místo toho, aby král svůj přestupek uznal, vybuchl hněvem.

Závěrečná zpráva o Uzijášovi (vv. 22n) doplňuje údaje z 2Kr 15,6n poznámkou, že král byl pohřben 'na poli' u královského pohřebiště pro svoje malomocenství. Navíc uvádí jméno toho, kdo vše zapsal do královské kroniky. Byl to Izajáš, syn Amósův (sr Iz 1,1 7,1).

t) Jótam, vítěz nad Amónem

27,1—9

Jótam se přidržuje Hospodina a vítězí nad Amónci.

27 ¹ Jótamovi bylo dvacet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě šestnáct let. Jeho matka se jmenovala Jerúša; byla to dcera Sádokova. ² Činil to, co je správné v Hospodinových očích, zcela jak to činil jeho otec Uzijáš. Avšak do Hospodinova chrámu nevstoupil. Lid dál propadal zkáze. ³ Jótam vystavěl Horní bránu Hospodinova domu; také mnoho sta-

věl na hradbě Ófelu. ⁴ V judském pohoří vystavěl města a v lesnatých krajích stavěl ^a hrady a věže. ⁵ Válčil s králem ^b Amónovců a přemohl je. Amónovci mu dodali ^c toho roku ^c sto talentů stříbra a deset tisíc kórů pšenice a deset tisíc ječmene. To mu odváděli Amónovci i ve druhém a třetím roce.

⁶ Jótam pevně vládl, poněvadž setrval na svých cestách před Hospodinem, svým Bohem. ⁷ O ostatních příbězích Jótamových, o všech ^d jeho válkách ^e a cestách, se dále píše v Knize králů izraelských a judských. ⁸ ^f Bylo mu dvacet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě šestnáct let. ⁹ I ulehl Jótam ke svým otcům a ^g pohřbili ho ^g v Městě Davidově. Po něm se stal králem jeho syn Achaz.

^a a stavěl v Jeruzalémě, O'L. — ^b X P. — ^{c-c} ročně, O'. — ^d X O'. — ^e::sg, O'. — ^f v. 8 X O' P. — ^{g-g} byl pohřben, O' P a 2Kr 15,38; + u svých otců, 2Kr 15,28.

{1-9} // 2Kr 15,32-38 {2} 2Pa 26,16 {4} : 2Pa 26,10

¹⁻⁹ Stručná zpráva o *Jótamově* kralování odpovídá v jádře podání 2Kr 15,33-38. Král dostává dobré vysvědčení, ale lid 'propadal zkáze' pro svou porušenou bohoslužbu na posvátných návrších (2Kr 15,35).

Z *budovatelské činnosti* zmiňuje 2Pa vystavění Horní brány chrámového okrsku (sr 2Kr 15,35b), ale navíc i vojenských objektů v lesnatých a hornatých územích. Jótam pokračuje v tom, co započal jeho otec. Upevnění vojenské moci mu umožnilo nadvládu nad Amónovci, kteří pak byli po tři roky povinni judskému králi odvádět velké peněžité i naturální dávky. Tlak ze strany izraelského krále Pekacha a aramejského Resína (2Kr 15,37) se nezmiňuje. Zato se opakuje chvála královy věrnosti Hospodinu.

3. KONEC SAMOSTATNOSTI JUDSKÉ

a) Achaz tísněn Izraelem a Aramem

28,1—8

Severní Izrael ve spojení s Aramem těžce sužuje Judu.

28¹ Achazovi bylo dvacet^a let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě šestnáct let. Nečinil, co je správné v Hospodinových^b očích, jako činil jeho otec David. ² Chodil po cestě^c králů izraelských^c. Dokonce zhotovil^d lité sochy^d baalům. ³ Pálil kadidlo v Údolí syna Hinómova a spaloval^e své syny^f ohněm podle ohavností pronárodů, které Hospodin před Izraelci vyhnal. ⁴ Obětoval a páčil kadidlo na posvátných návrších a na pahorcích a pod každým zeleným stromem. ⁵ Proto ho vydal Hospodin, jeho Bůh, do rukou aramejského krále. Aramejci ho porazili a zajali z jeho vojska velký počet zajatců a^g odvěkli je do Damašku^g. Byl vydán též do rukou krále izraelského, který mu způsobil velikou porážku.

⁶ Pekach, syn Remaljšášův, povraždil v Judsku v jediném dni sto dvacet tisíc mužů, samé statečné muže; opustili Hospodina, Boha svých otců. ⁷ Zikrí, efrajimský bohatýr, zavraždil králova syna Maasejšáše, Azríkama, představeného domu, a Elkánu, který byl druhý po králi. ⁸ Izraelci zajali u svých bratří dvě stě tisíc žen, synů a dcer a uloupili u nich obrovskou kořist. Kořist odvezli do Samaří.

^a + pět, P. — ^b + jeho Boha, 2Kr 16,2 a P. — ^{c-c} :: sg, O'. — ^{d-d} oltáře, P. — ^e dal provést, O' P ≈ 2Kr 16,3. — ^f :: sg, 2Kr 16,3 a P. — ^{g-g} × O'B.

(1—27) // 2Kr 16,1—20 (3) Dt 18,9—12 (4) : 1Kr 14,22n

¹⁻⁴ Základní charakteristika krále Achaza je podstatně negativnější ve srovnání s popisem v 2Kr 16. Dokonce se o něm prohlašuje, že zhotovil lité sochy k počtě baalům. Nelze zjistit, jakou podobu tyto 'slitiny' měly (býčci?). Zatímco podle 2Kr 16,3 Achaz dal upálit v oběť jednoho ze svých synů, uvádí 2Pa 28,3, že jich obětoval více. Septuaginta však předpokládá i zde oběť jen jednoho syna.

⁵⁻⁸ Královo modlářství vyvolalo Boží hněv a trest. Podle 2Kr 16,5 byl Achaz v Jeruzalémě obležen Aramejci a Izraelci, nebyl však vojensky přemožen. Kronikář (2Pa) kreslí osud Judska pochmurněji. Aramejci odvěkli do Damašku mnoho judských zajatců a Izraelci povraždili z popudu vítězného izraelského krále neuvěřitelné množství válečníků (120.000!). Množství lidí vítězové zajali a odvěkli do Samaří. Izraelské válečné expedice padl za oběť sám královův syn a jiní dva významní hodnostáři králova dvora. Byli zavražděni jakýmsi Efrajimcem Zikrím.

Zpráva 2Pa o *aramejsko-efrajimské válce* proti Judsku čerpá z jiných pramenů než 2Kr 16 a Iz 7—9. Pisatel měl patrně k dispozici nějaký pramen efrajimský. Navíc je nesporné, že 2Pa tu zachycuje pozdní fázi vyprávění, které časem nabylo tak neslýchanou podobu, o níž 2Kr ještě nic nevěděla.

b) Zákrok proroka Odéda

28,9—15

Samařský prorok Odéd dosáhne propuštění judských zajatců.

⁹ Tam však byl Hospodinův prorok jménem Odéd. Ten vyšel naproti oddílu přicházejícímu do Samaří. Řekl jim: „Hle, Hospodin, Bůh vašich otců, vydal ve svém rozhořčení Judu do vašich rukou. Ale vy jste je vraždili tak zběsile, že to volá až do nebes. ¹⁰ A teď jste si usmyslili, že Judejce a obyvatele Jeruzaléma ujařmíte jako své otroky a otrokyně. Neproviňujete se tím právě vy sami vůči Hospodinu, svému Bohu? ¹¹ Slyšte mě nyní a propustte zajatce, které jste u svých bratří zajali. Vždyť Hospodin proti vám plane hněvem.“

¹² Tu povstali někteří z efrajimských představitelů, Azarjšáš, syn Jóchananův, Berekjšáš, syn Mešilemótův, ^h Jechizkijáš, syn Šalúmův, a Amasa, syn Chadlajův, proti těm, kteří přišli z válečného tažení^h, ¹³ a řekli jim: „Nepřivádějte sem ty zajatce! Chcete, abychom se provinili proti Hospodinu a připojili k našim hříchům a proviněním další? Vždyť našich vin je beztak mnoho^h a hněv Božíⁱ plane proti Izraeli^h.“

¹⁴ **Ozbrojenci se tedy v přítomnosti velitelů a celého shromáždění vzdali zajatců i lupy.** ¹⁵ **Tu povstali muži uvedení jménem, ujali se zajatců a ze získané kořisti oblékli všechny nahé. Oblékli je a obuli, dali jim najíst a napít, ošetřili je a všechny, kdo únavou klesali, dopravili na oslech a převedli do Jericha, Palmového města, k jejich bratrům. Potom se vrátili do Samari.**

h-h × P (vv. 12n). — i Hospodinův, O' V. — i v. 14 × P.

(9—15) : Lv 19,18 (15) : 2Kr 6,22 Př 25,21n

⁹⁻¹⁵ Líčení o zásahu proroka *Odéda* se v 2Kr nevyskytuje. Izraelskému vojsku, jež se zpitě vítězstvím vracelo do svého města a hnalo před sebou obrovský zástup zajatců, vstoupil do cesty 'Hospodinův prorok' Odéd, jinak zcela neznámý (sr vk 2Pa 15,1.8), jeden z mála proroků, kteří zůstali za časů Pekačových (735—732) věrní Hospodinu a jehož jméno se dochovalo. Odéd Izraelcům vysvětluje, že Boží trest nad Judou nesmí uvolnit jejich krutou zlobu a nezkrocenou vášeň. Z bratrských Judejců nelze nadělat otroky. Taková bezuzdnost a tvrdost by jen přivolala trest na hlavu vítězů. Zajatce je prostě nutno propustit.

Ke statečnému Odédovi se připojí čtyři významní *efrajimští předáci*. Tito muži připomínají velikost provinění, jímž je Izrael obtížen. Vítězné tažení neznamená, že by Hospodin na hříchy Izraele zapomněl. Tito muži, jejichž 'jahvistická' jména (až na Amasu, pokud jeho jméno není zkratkou za Amasjáš) naznačují jejich duchovní orientaci, docílili, že zajatci byli nejen propuštěni, nýbrž i oblečeni ze získané kořisti, napojeni, ošetřeni a na oslech dopraveni do Jericha. — To připomíná scénu, kdy izraelský král na popud proroka Eliší napojí a nasytí osleplé aramejské vojsko a propustí je domů (2Kr 6,22n). Vytane nám též na mysl Ježíšovo podobenství o milosrdném Samaritánovi, který v mnohém připomíná právě Odéda (L 10,25—37; sr Mt 5,7.9.21n.43nn). Milosrdenství je víc než vojenský úspěch (sr Oz 6,6), ano víc než úspěch vůbec.

c) Achaz žádá Asyřany o pomoc

28,16—27

Tísňen i Edómci a Pelištejci obrací se Achaz o pomoc k Asyřanům.

¹⁶ **V ten čas poslal král Achaz ke k králům asyrským k prosbu, aby mu poskytli pomoc.** ¹⁷ **Edómci totiž znovu přitáhli a některé v Judsku pobili nebo zajali.** ¹⁸ **Také Pelištejci vpadli do měst v Přímořské nížině a v jižním Judsku a dobyli Bét-še-meš, Ajalón, Gederót, Soko s jeho vesnicemi, Timnu s jejími vesnicemi, Gimzo s jeho vesnicemi a usídlili se tam.** ¹⁹ **Hospodin totiž pokořoval Judu kvůli Achazovi, králi izraelskému¹, neboť si počínal v Judsku bezohledně a zpronevřoval se Hospodinu.** ²⁰ **I přitáhl k němu Tiglat-pileser^m, král asyrský, ale jeho moc neupevnilⁿ, jen ho sužoval.** ²¹ **Ačkoliv Achaz vydrancoval Hospodinův dům i dům královský a domy velmožů a dal všechno asyrskému králi, nepomohlo mu to.**

²² **I v čase soužení se dále zpronevřoval Hospodinu. Takový byl král Achaz.** ²³ **Obětoval damašským bohům, kteří způsobili jeho porážku. Řekl: „Bohové ° aramejských králů °, ti jim pomáhají; budu jim obětovat a pomohou i mně.“ Ale oni přivodili pád jemu i celému Izraeli.** ²⁴ **Achaz tedy sebral nádoby Božího domu, p osekal v Božím domě zlaté předměty^p, dveře Hospodinova domu uzavřel a udělal si v Jeruzalémě oltáře na každém nároží.** ²⁵ **V každém judském městě udělal posvátná návrší, aby tam pálili kadidlo jiným bohům; tím urážel Hospodina, Boha svých otců.**

²⁶ **O ostatních jeho přibězích, o všech jeho cestách, prvních i posledních, se dále píše v Knize králů judských a izraelských.** ²⁷ **I ulehl Achaz ke svým otcům a r pohřbili ho v městě, v Jeruzalémě^r. Ale nevnesli ho do hrobů králů izraelských. Po něm se stal králem jeho syn Chizkijáš.**

k-k :: sg, O' V T; k pl sr 32,4. — ¹ judskému, O' P V T. — ^m H. zde *till'gat p'ln'eser*. — ⁿ⁻ⁿ × O'. — o-o :: sg, O'. — ^{p-p} a rozbil je O' V. — ^{r-r} byl pohřben v Městě Davidově, O'.

(18) Joz 15,10 (27) : 2Pa 21,20

¹⁶⁻²⁷ V politické tísní obrací se Achaz o pomoc k Asyřanům. V. 16 mluví o asyrských kráľích, ale staré verze četly

jednotné číslo. Na rozdíl od 2Kr 16 zpravuje nás 2Pa i o vojenských akcích Pelištejců, západních sousedů Judy, kteří obsadili v 'nížině', tj. v těsné blízkosti svého území, řadu judských měst i obcí k nim patřících, a dokonce se tam usídlili.

Podle 2Pa Tiglat-pileser Achazovi vojensko-politicky příliš nepomohl. Tiglat-pileserovo dobytí Damašku se nezmiňuje (: 2Kr 16). Achaz musil asyrskému velkokráli za pomoc těžce platit zlatem a stříbrem, které bral jak z chrámu, tak i z královského paláce a domů nejvyšších vojenských velitelů. Nešlo však jen o hmotnou škodu; daleko tíživější byla *duchovní závislost* na Asýrii.

Achazovo neštěstí spočívalo v tom, že ani v čas hlubokého ponížení *nenšel cestu zpět* k Hospodinu. Naopak, sklání se před 'aramejskými' bohy, od kterých čeká pomoc. Kronikář nemluví o stavbě velkého oltáře podle damašského vzoru (sr 2Kr 16,10nn), zpravuje však o oltářích zasvěcených cizím božstvům. Tyto oltáře dal postavit nejen v Jeruzalémě, nýbrž i v jiných judských městech. Nemůže být sporu o tom, že jak 'damašský' oltář, tak i nový jeruzalémský a ostatní judské byly zasvěceny asyrským božstvům, s nimiž se Achaz seznámil při své cestě do Damašku, aby vzdal hold Tiglat-pileserovi (2Kr 16,9n). Aramejci tehdy na tom byli politicky ještě hůře nežli Juda, ale duchovně se pro ně mnoho nezměnilo: jejich bohové zčásti přijali asyrská jména a byli po staru uctíváni dál. Asyrská božstva proto mohla být označena i jako aramejská.

V *závislosti na Asyřanech* však musí jít Achaz ještě dál. Uzavřel dveře jeruzalémského chrámu, podle 2Kr zvláštní královský vchod (sr vk 2Kr 16,18), na znamení své podřízenosti velkokráli. V době sepsání 2Pa ovšem spíše mysleli na zavření chrámu vůbec (sr 2Pa 29,3). Nadto použil k výstavbě oltářů zasvěcených cizím božstvům zlata získaného z chrámových nádob a ozdob. Beze zmínky zůstává údaj o králových záměrech s původním oltářem Šalomounovým (sr vk 2Kr 16,15). Ten si přece Achaz vyhradil pro sebe, aby se mohl dotazovat Hospodina. Ustoupil-li tlaku vítězů, učinil tak proto, že neviděl jiné možnosti, ale Hospodina se zřejmě nehodlal vzdát (Bič, Trois prophètes, 29). Viděl v něm však jen 'národního' Boha, který na asyrské bohy nestačí. Proto biblické podání právem Achaza odsuzuje.

d) Chizkijášova náboženská reforma

29,1—36

Král očišťuje chrám od pohanských nešvarů a obnovuje službu Hospodinu.

92 Chizkijášovi bylo dvacet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě dvacet devět let. Jeho matka se jmenovala Abija; byla to dcera Zekarjášova. ² Činil to, co je správné v Hospodinových očích, zcela jak to činil jeho otec David.

³ V prvním měsíci prvního roku svého kralování otevřel dveře Hospodinova domu a opravil je. ⁴ Přivedl kněze a lévíjce a shromáždil je na východní straně prostranství. ⁵ Řekl jim: „Slyšte mě, lévíjci! Teď se posvěťte, posvěťte i dům Hospodina, Boha svých^a otců, a vynesete ze svatyně, co je nečisté. ⁶ Naši otcové se zpronevěřili, činili to, co je zlé v očích Hospodina, ^b našeho Boha^b, a opustili ho, odvrátili svou tvář od Hospodinova příbytku, obrátili se k němu zády. ⁷ Dokonce zavřeli dveře předsíně^c, zhasili kahánky, nepálili kadidlo a neobětovali ve svatyni Boha Izraele zápalné oběti. ⁸ Proto Judu a Jeruzalém postihlo Hospodinovo rozlícení a učinil je obrazem hrůzy a předmětem údesu^d a pošklebků, jak to vidíte na vlastní oči. ⁹ Právě proto naši^e otcové padli mečem, naši^e synové a naše^e dcery i naše^e ženy upadli do zajetí^f. ^{10g} Teď však mám v úmyslu uzavřít smlouvu s Hospodinem, Bohem Izraele, aby od nás odvrátil svůj planoucí hněv. ^{11h} Moji synové^h, nebuďte teď liknaví, vždyť vás Hospodin vyvolil, abyste stáli v jeho službách, byli jeho sluhy a pálili mu kadidlo.“

¹² Lévíjci povstali: Z Kehatovců Machat, syn Amasajův, a Jóel, syn Azarjášův, z Merarjovců Kiš, syn Abdjův, a Azarjáš, syn Jehalelelův; z Geršónovců Jóach, syn Zimův, a Eden, syn Jóachův. ¹³ Z Elisáfanovců Šimrí a Jeiel, z Asafovců Zekarjáš a Matanjáš, ¹⁴ z Hémanovců Jechiel a Šimeí a z Jedútunovců Šemajáš a Uzziel. ¹⁵ Ti shromáždili své bratry, posvětili se a podle králova rozkazu na základě Hospodinových slov přišli očistit Hospodinův dům. ¹⁶ Kněží vešli dovnitř, do Hospodinova domu, aby jej očistili. Vynesli všechnu nečistotu, kterou našli v Hospodinově domě, do nádvoří Hospodinova domu a lévíjci to od nich přejímali a vynášeli ven do Kidrónského úvalu.

¹⁷ S posvěcováním začali první den prvního měsíce a osmý den téhož měsíce vešli do Hospodinovy předsíně; Hospodinův dům posvěcovali dalších osm dní; šestnáctýⁱ den prvního měsíce skončili.

¹⁸ Přišli dovnitř ke králi Chizkijášovi a hlásili: „Očistili jsme celý Hospodinův dům, oltář pro zápalné oběti s veškerým příslušenstvím i stůl pro předkladné chleby s veškerým příslušenstvím. ¹⁹ Všechny předměty, které Achaz za svého králování ve své zpronevěře odvrhl, jsme dali na místo a oddělili jako svaté. Hle, jsou před Hospodinovým oltářem.“

²⁰ Král Chizkijáš časně vstal a shromáždilⁱ velmože města a vystoupil k Hospodinovu domu. ²¹ Přivedli sedm býčků, sedm beranů, sedm beránek a sedm kozlů jako oběť za hřích: za království, za svatyni a za Judu^k. Kněžím Áronovcům nařídil obětovat zápalnou oběť na Hospodinově oltáři. ²² Poráželi skot a kněží chytali krev a kropili směrem k oltáři, poráželi berany a krví kropili směrem k oltáři, poráželi beránky a krví kropili směrem k oltáři. ²³ Pak přivedli před krále a před shromáždění kozly jako oběť za hřích. Položili na ně ruce, ²⁴ kněží je porazili a jejich krví očistili oltář od hříchu. Tak vykonali smírčí obřady za celý Izrael, neboť král celému Izraeli nařídil obětovat oběť zápalnou i oběť za hřích. ²⁵ Postavil v Hospodinově domě lévijce s cymbály, harfami a citarami podle příkazů Davida a Gáda, ¹ králova vidoucího¹, a Nátana, proroka. Ten příkaz totiž vydal Hospodin skrze své proroky.

²⁶ I stáli lévijci s Davidovými nástroji a kněží s trubkami. ²⁷ Chizkijáš nařídil, aby na oltáři obětovali zápalné oběti. Ve chvíli, kdy se začalo se zápalnou obětí, začal i zpěv k počtu Hospodinův za doprovodu trubek a nástrojů Davida, krále izraelského. ²⁸ Celé shromáždění se klanělo, zněl zpěv a hlaholily trubky. ^m To všechno trvalo^m, dokud neskončila zápalná oběť. ²⁹ Když obětování skončilo, poklekl král se všemi, kteří byli s ním, a klaněli se. ³⁰ Král Chizkijáš s velmoži nařídil lévijcům, aby chválili Hospodina slovy Davida a Asafa, vidoucího. Chválili ho plni radosti, padali na kolena a klaněli se.

³¹ Potom opět Chizkijáš nařídil: „Protože jste uvedeni v kněžský úřad pro Hospodina, přistupte a přineste do Hospodinova domu dary k obětním hodům a oběti děkovné.“ Shromáždění přineslo dary k obětním hodům a oběti děkovnéⁿ a každý, kdo měl k tomu ochotné srdce, i oběti zápalné. ³² Po-

čet zápalných obětí, které shromáždění přineslo, činil sedmdesát kusů skotu, sto beranů a dvě stě beránek, vše pro zápalnou oběť Hospodinů. ³³ Jiných svatých darů bylo šest set kusů skotu a ^o tři tisíce ^o kusů bravu. ³⁴ Ale kněží bylo málo, takže nestačili ze všech zápalných obětí stahovat kůže. Proto jim pomáhali jejich bratři lévijci, dokud nebylo dílo skončeno a dokud se neposvětili všichni kněží; lévijci se totiž posvěcovali pohotověji než kněží. ³⁵ A také zápalných obětí z tučných dílů obětí pokojných a úliteb k zápalné oběti bylo velmi mnoho. Tak byla obnovena služba v Hospodinově domě. ³⁶ Chizkijáš se vším lidem se radoval z toho, co Bůh lidu připravil, neboť vše se sběhlo nečekaně.

a našich, P. — b-b × O'. — c chrámu, O'. — d × O'B. — e vaši, vaše (4 ×), O'. — f + v zemi, která není jejich, jak je tomu podnes, O'. — g vv. 10—19 × P. — h-h × O'. — i 13., O'B. — i + všechny, V. — k Izraele, O'. — l-1 proroka, O'B. — m-m × O'. — n + do Hospodinova domu, O'. — o-o 3500, O'B.

[1n] 2Kr 18,1—3 (3) :: 2Pa 28,24 (9) 2Pa 28,5—8 (23n) Lv 16,15—22 (25) : 1Pa 25,1 (27) 1Pa 23,5 (30) : 2Pa 23,18 (34) 2Pa 30,3,16n (35) Lv 3,3,16 Nu 15,3—10

^{1—11} Chizkijášova postava se těší v 2Pa zvláštnímu zájmu. V tom se zcela shoduje s podáním 2Kr. Zatím co se 2Kr soustřeďuje na Chizkijášovu poslušnost v ohrožení (sr vk 2Kr 18—20; Iz 36—38) a jen na okraji zmiňuje jeho očistu bohoslužby (2Kr 18,4n), je 2Pa téměř výlučně soustředěna právě na úlohu krále v očistě bohoslužby, na poslání a postavení kněží a lévijců, na chrám a na kult.

Hned od začátku své vlády se Chizkijáš horlivě věnoval Hospodinovu chrámu. Znovu otevřel jeho dveře, tzn. obnovil bohoslužbu v tehdejší rozsahu před jejím omezením za Achaza (sr 28,24). Opíral se přitom o účinnou pomoc kněží a lévijců. Jim byla především určena králova výzva, v níž se zřetelně ozývají motivy prorockého kázání. Iniciativa k obnově a očistě chrámu vychází od krále, nikoli z kruhů kněžských.

^{12—19} Je zmíněno sedm lévijských skupin či rodů, které známe z ostatních knih (sr 1Pa 6,18—32 [= 33—47 K] 15, 16—21 aj.), především ze žalmů (Ž 39 50 88 aj.). V krátké době osmi dnů, což bylo znamením a dokladem Boží pomoci (sr v. 36), vyčistili chrám a za dalších osm dní i chrámové okolí. Všecko, co do chrámu vnesl Achaz (sr 2Kr 16,11), bylo

vyneseno do Kidrónského úvalu a tam zničeno (sr 2Kr 23,12). O očistě podali kněží a lévijci hlášení králi.

^{20–30} *Slavnost*, kterou řídil král za přítomnosti velmožů města, připomíná slavnost posvěcení druhého chrámu po návratu ze zajetí (Ezd 6,17). Oběti za hřích, v nichž vyniká posvátné číslo plnosti (sedm), přináší všechen lid, celý Izrael. Vedle obětí vystupuje do popředí bohoslužby zpěv lévijců. Obsahuje vyznání vin, prosby o odpuštění, chválu i dík. Důraz je tu opět na plnění Davidových příkazů, zvláště pokud jde o hru na Davidovy nástroje.

^{31–36} Při slavnosti zaujímá *král* zvláštní rozhodující postavení (vstupuje do Hospodinova domu, zařizuje oběti i všechno ostatní). Slavnost vrcholí oběťmi, jak zápalnými, tak obětími hody. Pro nedostatek kněží převzali některé kněžské funkce lévijci, protože jejich posvěcování bylo snadnější než kněžské.

Z celé slavnosti *vyzařuje radost* z toho, že se mohou opět konat řádné bohoslužby v chrámě. Tím je položen základ k obnově všeho lidu. Za tím vším král i lid vidí doklad Boží přízně. Bůh sám to lidu připravil, on způsobil, že celá záležitost byla zdárně a rychle vyřízena. Od něho přišel i popud, on dal celému dílu zdar. V pozadí však hrozí nové nebezpečí od Asyřanů, kteří v činnosti Chizkijášově nutně viděli zárodek vzpoury a vskutku také brzo zasáhli (k. 32).

e) Slavení hodu beránka za Chizkijáše

30,1—27

Náboženská očista vrcholí společnou slavností všeho lidu v Jeruzalémě, jíž se účastní i mnozí ze severního Izraele.

30 ¹ Potom obeslal Chizkijáš celý Izrael a Judu a napsal listy Efrajimovi a Manasesovi, aby přišli do Hospodinova domu v Jeruzalémě a slavili hod beránka Hospodinu, Bohu Izraele. ² Král se dohodl se svými velmoži i s celým shromážděním v Jeruzalémě, že budou hod beránka slavit v druhém měsíci. ³ Nemohli jej totiž slavit v určený čas, protože se neposvětilo dost

kněží a lid se nestačil shromáždit do Jeruzaléma. ⁴ Král i celé shromáždění to pokládali za správné. ⁵ Usnesli se, že dají v celém Izraeli, od Beer-šeby až do Danu, provolat, aby všichni přišli do Jeruzaléma slavit hod beránka Hospodinu, Bohu Izraele, neboť mnozí jej neslavili tak, jak bylo předepsáno.

⁶ Běžci prošli s listy od krále a od jeho velmožů celým Izraelem a Judou a podle králova příkazu provolávali: „Izraelci, navraťte se k Hospodinu, Bohu Abrahama, Izáka a Izraele, a ^a on se navrátí k těm pozůstalým ^a z vás, kteří vyvázli z moci asyrských králů. ⁷ Nebudte jako vaši otcové a jako vaši bratři, kteří se Hospodinu, Bohu svých otců, zpronevěřili. Proto dopustil, že vzbuzují úžas, jak sami vidíte. ⁸ Nyní se nezatvrzujte jako vaši otcové, ^b poddejte se Hospodinu ^b, přijďte k jeho svatyni, kterou navěky oddělil jako svatou. Služte Hospodinu, svému Bohu, a ^c jeho planoucí hněv se od vás odvrátí ^c. ⁹ Když se obrátíte k Hospodinu, dojdou vaši bratři a vaši synové slitování u těch, kteří je zajali, a navrátí se do této země. Vždyť Hospodin, váš Bůh, je milostivý a slitovný a svou tvář neodvrátí od vás, když se k němu navrátíte.“

¹⁰ Běžci procházeli zemí Efrajimovou a Manasesovou od města k městu až do Zabalónu. Všude se jim posmívali a zesměšňovali je. ¹¹ Jen někteří z kmene Ašerova, Manasesova a Zabalónova přišli v pokoře do Jeruzaléma. ¹² Avšak v Judsku způsobil Bůh ^d svou mocí, že jim dal jednomyslnost, takže plnili příkaz krále a velmožů podle Hospodinova slova. ¹³ Do Jeruzaléma se shromáždilo množství lidu, aby v druhém měsíci slavili svátek nekvašených chlebů; shromáždění bylo velmi početné. ¹⁴ Začali odstraňovat oltáře, které byly v Jeruzalémě; odstranili i všechna vykuřovadla ^e a vhodili je do Kidrónského úvalu. ¹⁵ Čtrnáctého dne druhého měsíce zabíjeli velikonočního beránka. Kněží a lévijci se se zahanbením ^f posvětili a přinesli do Hospodinova domu zápalné oběti. ¹⁶ Stáli na svých stanovištích podle příslušných řádů, podle zákona Mojžíše, muže Božího. Kněží kropili krví, kterou brali od lévijců. ¹⁷ Protože ve shromáždění bylo mnoho těch, kdo se neposvětili, lévijci, kteří zabíjeli velikonoční beránky, dbali, aby každého, kdo nebyl čistý, posvětili Hospodinu. ¹⁸ Velká část lidu, mnozí z kmenů Efrajimova, Manasesova, Isacharova a Zabalónova, se totiž neočistili. Jedli velikonočního beránka, ale ne tak, jak bylo předepsáno. Chizkijáš se za ně modlil: „Dobrotivý Hospo-

din necht zprostiti viny ¹⁹ každého, kdo se upřímným srdcem dotazoval na slovo Boha ^g Hospodina, Boha svých otců, i když neprošli očišťováním ve svatyni.“ ²⁰ Hospodin Chizkijáše vyslyšel a lid uzdravil.

²¹ I slavili Izraelci, kteří se sešli do Jeruzaléma, slavnost nekvašených chlebů s velikou radostí po sedm dní a lévijci i kněží chválili Hospodina den co den, chválili na nástrojích Hospodinovu moc. ²² Chizkijáš promluvil k srdci všech lévijců, kteří k poučení všech vzdávali poctu Hospodinu. Připravovali hody pokojných obětí, po sedm dní slavnostního shromáždění jedli ^h a pěli chválu Hospodinu, Bohu svých otců.

²³ I usneslo se celé shromáždění, že budou pokračovat ve slavnosti ještě dalších sedm dní. A radostně pokračovali po sedm dní. ²⁴ Chizkijáš, král judský, věnoval pro shromáždění tisíc býčků a sedm tisíc ovcí. Také velmožové věnovali pro shromáždění tisíc býčků a deset tisíc ovcí. ⁱ Množství kněží se posvětilo. ²⁵ Celé shromáždění judské se radovalo, kněží a lévijci i celé shromáždění, všichni, kteří přišli z Izraele, i ti, kteří dříve přišli ze země izraelské a žili pohostinu v Judsku. ²⁶ V Jeruzalémě byla veliká radost, jaká v Jeruzalémě nebyla ode dnů izraelského krále Salomouna, syna Davidova. ²⁷ Potom lévijští kněží povstali a lidu udělili požehnání. Jejich hlas byl vyslyšen a jejich modlitba vešla až do jeho svatého příbytku, do nebe.

a-a on navrátí ty pozůstalé, O'A; přiveďte zpět ty pozůstalé, O'B. — b-b dosl. podejte ruku Hospodinu; vzdejte slávu Hospodinu, O'; × P. — c-c on odvrátí svůj planoucí hněv od vás, O' P. — ^d Hospodin, O'. — e + modlám, O' V ∞ P. — ⁱ konečně, V; × P. — g × O' P V. — h až do konce, O' (< va-jé'kallú místo va-jé'ke'lu, H.). — ⁱ-a množství svatých darů (pro) kněze, O'.

[1] :2Pa 35,1 [2] v. 15 [11] :2Pa 11,16 [15] Nu 9,10—13
[18] Ex 12,3—10 [20] :2Pa 7,14

¹⁻⁵ Po očištění a znovuposvěcení chrámu se král za souhlasu svých velmožů i lidu v Jeruzalémě rozhodne posunout velikonoční slavnost. Měla se slavit vždy první měsíc (Ex 12,2 Lv 23,5 Dt 16,1). Chizkijáš ji chce slavit až druhého měsíce, a to podle ustanovení Zákona o náhradním termínu (Nu 9,6—13).

Král připravuje slavnost *pro celý Izrael* (od Beer-šeby po Dan), i když pod jeho pravomoc patří jen Juda. Zve do Jeru-

zaléma také ostatní pokolení, celý severní Izrael; chce tak překonat starý rozkol a sjednotit zbytek Izraele při společné slavnosti v Jeruzalémě. Slavnost je odložena také s ohledem na nedostatek kněží a na krátkost lhůty.

⁶⁻⁹ Stylizace králova poselství prozrazuje stopy *prorockých vlivů*. Návrat k Hospodinu, Bohu Abrahama, Izáka a Izraele, v tomto případě společné slavení velikonoce, bude k požehnání těm, kteří unikli před Asyřany. Navíc Hospodin způsobí, že i zajatí naleznou milost u těch, kteří je odvedli; otevře jim možnost návratu. Hospodin je přece Bůh milostivý a shovívavý (Ex 34,6), a v tom je důvod k naději. V jeho jménu zůstává lid spojen, i když mnozí jeho synové jsou v zajetí. Patří k sobě jako údy jednoho těla (sr 1K 12,12—26).

¹⁰⁻²² Královi běžci, kteří vyřizovali *pozvání do Jeruzaléma*, byli přijati různě. S výsměchem je přijali ti, kteří v králově pozvání viděli snad jen svévolný pokus králův podrobit si je, či kteří už docela ztratili víru v Hospodina i naději v budoucnost Božího lidu. Jen málo bylo těch, kteří výzvu přijali. Slyšeli v ní pozvání k návratu a odpověděli na ni pokáním. Většinu shromáždění tvořili Judejci.

Účast na slavnosti beránka předpokládala *osobní očištu* účastníků. Mnozí příchozí ze severního Izraele však přicházeli neочиštěni. To byl prohřešek, který mohl mít za následek vzplanutí Hospodinova hněvu. Chizkijáš jako dobrý pastýř svěreného stádece modlitebně zasahuje.

Vidíme ovšem změnu proti staršímu způsobu jedení beránka (Ex 12): beránek je *připravován společně* v Jeruzalémě, nikoli po rodinách. Tak to odpovídá pojetí Deuteronomia (Dt 16,5n). 2Pa vychází z představy, že jen toto pojetí je správné, i když není snad vžitě. O jádru Deuteronomia ovšem víme, že to je původně severoizraelský zákoník, který se po r. 721 dostal do Jeruzaléma a byl za Jóšijáše r. 622 objeven (2Kr 22,8.10) a slavnostně přijat. Tehdy byla podle něho zavedena v Jeruzalémě velikonoční slavnost obdobná té, o které slyšíme zde za Chizkijáše a o které smíme předpokládat, že byla na tohoto krále přenesena teprve pozdější tradicí. V 2Kr se o ní ještě nepíše.

Zabíjení beránků bylo povinností lévijců, aby se dalo všechno podle ustanovení Zákona, aby nebyla ohrožena celá slavnost. Zmínka o 'uzdravení' lidu naznačuje, že králova *velekněž-*

ská modlitba byla přijata. Proto Kraličtí poznamenávají: „... lid očištěný přijal a netrestal pro opuštění zákonních ceremonií (Lv 7,5). Nebo je sám mocí Ducha svého svatého očistiti ráčil; odkudž i zevnitřní snažnost a ochotnost k rozkazu královu se ihned nalézala“ (Kv).

Výrazným rysem této slavnosti byla radost ze zpřítomněného a prožívaného *divu nového počátku* (vyvedení z otroctví), ale též radost z odpuštění, smíření a společenství při hodech pokojných obětí. Tato radost našla svůj výraz i ve zpěvu a ve hře na hudební nástroje.

^{23–27} Dost ojedinelé je rozhodnutí *prodloužit slavnost* o dalších sedm dní. Podobná, čtrnáctidenní slavnost byla však už při posvěcení Šalomounova chrámu (1Kr 8,65). Zřejmě chce 2Pa upozornit na to, že slavnost za Chizkijáše se může rovnat oné za Šalomouna. Radost, kterou byla provázena, rostla z toho, že ji slavilo shromáždění obdařené jednomyslností, že bylo překonáno rozdělení. Horlivost lidu i krále přemohla i kněze, kteří stáli stranou (v. 3) a králův záměr příliš horlivě nepodporovali. Na radosti se podíleli všichni: kněží i lévijci, Judejci i lidé ze severního Izraele.

Slavnost končí *požeháním a modlitbou* kněží. I tyto motivy připomínají posvěcení chrámu Šalomounem a naznačují, že chrám, očištěný rozhodnutím krále za účasti lévijců i kněží, se stal opět místem, kde lid může prožívat Boží osvoboditelské dílo.

f) Zajištění chrámové bohoslužby

31,1—21

Kněžské třídy i jejich přiděly jsou obnoveny. Lid odvádí svědomitě prvotiny i desátky.

31 ¹ Když to všechno skončilo ^a, všechen Izrael, ti, kteří se sešli, vyšli do judských měst a roztřístili posvátné sloupy, po-

káceli posvátné kály a pobořili posvátná návrší a oltáře v celém Judsku a Benjamínsku i na území Efrajimově a Manasosově, a to dokonale. Pak se všichni Izraelci vrátili do svých měst, každý do svého území.

² Chizkijáš zařadil kněze i lévijce do jednotlivých tříd, každého podle přidělené kněžské a lévijské služby, jednak při obětech zápalných a pokojných, jednak při přísluhování, děkování a chválení v branách ^b Hospodinových táborů ^b.

³ Král přispěl ze svého majetku na zápalné oběti, aby byly obětovány ráno i večer, na zápalné oběti o sobotách, novoluních a při slavnostech, jak je předepsáno v Hospodinově zákoně. ⁴ Také nařídil lidu, obyvatelům Jeruzaléma, aby dávali dary kněžím i lévijcům, aby byli ^c v Hospodinově zákoně ^c pevní. ⁵ Jak ^d se ta výzva rozšířila ^d, Izraelci přinášeli množství prvotin obilí, moštu, čerstvého oleje, medu i všeho, co se urodilo na poli. Též desátky ze všeho přinášeli v hojnosti. ⁶ Také Izraelci a Judejci, kteří bydleli v městech judských, odváděli ^e desátky ze skotu a bravu i desátky ze svatých darů, zasvěcených Hospodinu, jejich Bohu. Přinášeli a dávali je na hromady. ⁷ Začali vše klást na hromady třetího měsíce a skončili sedmého měsíce. ⁸ Když Chizkijáš a velmožové přišli a spatřili hromady, dobrořečili Hospodinu i Izraeli, jeho lidu.

⁹ Chizkijáš se kněží a lévijců vypytał na ty hromady. ¹⁰ Azarjáš, hlavní kněz z domu Sádokova, mu odpověděl: „Od chvíle, kdy začali přinášet oběť pozdvihování do Hospodina domu, je jídla do sytosti a ještě hodně zůstává, neboť Hospodin svému lidu požehnal.“ Tak mnoho toho zůstalo.

¹¹ Chizkijáš proto nařídil připravit v Hospodinově domě komory. Připravili je ¹² a pak tam věrně vnášeli oběť pozdvihování, desátek ^f i svaté dary ^f. Nad nimi jako představení byl lévijec Kónanjáš a jeho bratr Šimeí byl jeho zástupce. ¹³ Jechiel, Azazjáš, Nachat, Asáel, Jerimót, Józabad, Eliel, Jismakjáš, Machat a Benajáš ^g byli dohlížiteli pod velením Kónanjáše a jeho bratra Šimeího podle ustanovení krále Chizkijáše a Azarjáše, představeného domu Božího. ¹⁴ Lévijec Kóre, syn Jimny, vrátil u východní brány, byl nad dobrovolnými Božími ^h dary, aby vydával, co pocházelo z Hospodinovy oběti pozdvihování a z velesvatých darů. ¹⁵ Jemu k ruce byli Eden, Minjamín ⁱ, Jéšua, Šemajáš, Amarjáš a Šekanjáš ⁱ v městech kněžských, aby ⁱ svědomitě z toho vydávali svým bratřím podle tříd, jak velkému

tak malému. ¹⁶ Kromě ^k toho i ^k těm mužského pohlaví od tříletých výše, ^k kteří byli v seznamech ^k, každému, kdo přicházel do Hospodinova domu plnit denní úkol svých služebních povinností podle jednotlivých tříd. ¹⁷ Kněžské seznamy se pořizovaly podle otcovských rodů, rovněž lévijské, od dvacetiletých výše podle jejich povinností v jednotlivých třídách. ¹⁸ Seznamy platily i pro všechny jejich děti, ženy, syny a dcery, pro celé shromáždění, ¹ pokud se věrně posvětili, aby byli svatí ¹. ¹⁹ Kněží Áronovci, žijící z polí a pastvin svých měst, měli v každém městě jménem uvedené muže, kteří vydávali podíly každému z kněží a každému z lévičů, kdo byl v seznamu. ²⁰ Tak to učinil Chizkijáš v celém Judsku. Činil, co bylo dobré, správné a pravdivé ^m před Hospodinem, jeho Bohem. ²¹ Při celém díle, které začal pro službu v domě Božím ⁿ a pro zákon a přikázání, dotazoval se svého Boha; činil je celým svým srdcem a dílo se mu dařilo.

^a skončili, T. — ^{b-b} dvorů Hospodinova domu, O'; Hospodinových, P. — ^{c-c} ve službě Hospodinova domu, O'. — ^{d-d} byl vydán příkaz, O'. — ^e tak O' V. — ^{f-f} × O'. — ^g + a jeho synové, O'. — ^h Hospodinovými, P. — ⁱ Binjamín, O' P V. — ^j aby prostřednictvím (< 'al jád místo b'e'áré, H.) kněží, O'. — ^{k-k+k-k} × V ∼ O'B. — ^{l-l} protože věrně posvětili svaté místo, O'; (všem) byla věrně vydávána strava z toho, co bylo posvěceno, V. — ^m × O'. — ⁿ Hospodinově, P.

(1) 2Pa 29n; 2Kr 18,4 :Dt 7,5 (3) Nu 28n (5) Ex 23,19
34,26 Lv 27,30.32 (6) Dt 14,22n (21) Ž 1,3

¹⁻⁸ S postavou Chizkijášovou je spojena nejen očista jeruzalémského chrámu, nýbrž i země, a to nejen judské, ale i efrajimské (severoizraelské). Chizkijáš tu je viděn jako král celého Izraele. Proto i jeho lid nese opět jméno Izrael jako před rozpadem říše Šalomounovy (1Kr 12).

Ze zprávy o *očistě země* není zcela jasné, zda byla namířena jen proti pohanským posvátným místům a předmětům (sloupy a kůly jakožto symboly Baala a Ašery), nebo i proti místním svatyním, v nichž byl dosud uctíván Hospodin (posvátná návrší a oltáře, sr 2Pa 32,12). V tomto případě by 2Pa vlastně už Chizkijášovi připisovala centralizační tendence, které vyvrcholily za jeho pravnuka Jóšijáše při jeho 'deuteronomistické' reformě.

Ve shodě s celkovým zaměřením 2Pa stojí v popředí Chizkijášova *péče o kult*; jeho politické snahy, úspěchy i ne-

úspěchy jsou zcela pominuty. Svými zásahy ve prospěch kněží, lévičů i bohoslužby (rozdělení do tříd, přiděl potřebných zvířat k obětem, příkaz o desátcích) vystupuje Chizkijáš jako král, který navazuje na davidovské tradice. Dosah jeho nařízení a ochota, s níž je všechen lid přijímá, jsou projevem Hospodinovy přízně a požehnání. Obětavost lidu byla překvapující.

Kromě Judejců se na tomto díle podíleli také ti z *Izraele*, kteří se usadili v judských městech a tím uznali právoplatnost judských a davidovských tradic.

⁹⁻²¹ Chizkijáš pečuje o to, aby v budoucnu byl zabezpečen řádný chod náboženského života. Proto jsou *pořizeny seznamy* kněží a lévičů, rozděleny služby i ustanoven dozor. Kněžské i lévijské rodiny byly zaopatřeny i hmotně. Údaje o tom, podle jakých hledisek se při tom postupovalo, nejsou příliš průhledné.

Chizkijášovo dílo je hodnoceno naprosto *kladně*: Před svým Bohem činil to, co bylo 'dobré, správné a pravdivé'. Mělo pronikavý význam, i když podoba, v níž je podává 2Pa, je zidealizovaná. 2Kr líčí Chizkijášovo reformátorské úsilí skromněji, ale hodnotí je v podstatě shodně. 2Pa záměrně mlčí o problémech, které Chizkijášovu dílu působilo asyrské područí a nezdařená vzpoura proti němu (sr 2Kr 18,7b.13—16).

g) Jeruzalém obležen Asyřany

32,1—23

Asyrský král Sancherib si podmaňuje Judsko a přitrhne až k Jeruzalému.

32 ¹ Po těchto událostech a skutečích věrnosti přitáhl Sancherib, král asyrský. Přitáhl do Judska, oblehl opevněná města a nařídil, aby mu prolomili hradby. ² Když uviděl Chizkijáš, že Sancherib přitáhl a že se chystá do boje proti Jeruzalému, ³ dohodl se s velmoži a bohatýry, že zasypou vodní prameny, které byly vně za městem, a ti mu poskytli pomoc. ⁴ Shromážd-

dílo se množství lidu a zasypali všechny^a prameny i potok, který protékal středem země^b. Řekli: „Proč^c mají asyrští králové^c najít tolik vody, až přitáhnou^{c d?}“⁵ Král vládl pevně. Dal se do přestavby celé hradební zdi, která byla samá trhlina, a vyhnal ji až po věže. Zvenčí vystavěl další hradební zeď. Opravil též Miló v Městě Davidově a pořídil množství oštěpů a štítů. ⁶ Nad lidem ustanovil vojenské velitele a shromáždil je k sobě na prostranství v bráně města^e. Promluvil jim k srdci: ⁷ „Buďte rozhodní a udatní, ^f nebojte se^f a neděste se asyrského krále ani toho hlučícího davu, který je s ním. S námi je někdo větší než s ním. ⁸ S ním je paže lidská, ale s námi je Hospodin, náš Bůh, aby nám pomohl a vedl naše boje.“^g Lid se spolehl na slova Chizkijáše, krále judského.

⁹ Potom Sancheríb, král asyrský, když s celou svou branou mocí stál proti Lakíši, poslal své služebníky do Jeruzaléma k Chizkijášovi, králi judskému, a k celému Judovi, který byl v Jeruzalémě, se vzkazem: ¹⁰ „Toto praví Sancheríb, král asyrský: Na co spoléháte, že chcete zůstat v obleženém Jeruzalémě? ¹¹ Nesvedl vás Chizkijáš? Umoří vás hladem a žizní, když říká: »Hospodin, náš Bůh, nás vysvobodí ze spárů asyrského krále.«¹² Cožpak ten Chizkijáš neodstranil posvátná návrší a oltáře a nenařídil Judovi a Jeruzalému^h: »Jen před jedinýmⁱ oltářem se budete klanět a na něm budete pálit kadidlo«²? ¹³ Nevíte, co jsem udělal já a moji otcové všem národům zemi? Cožpak dokázali bohové pronárodů těch zemí vysvobodit svou zemi z mých rukou? ¹⁴ Který ze všech bohů těch pronárodů, které moji otcové vyhubili jako klaté, dokázal svůj lid vysvobodit z mých rukou? Že by váš Bůh dokázal vysvobodit z mých rukou vás? ¹⁵ Ať vás Chizkijáš nepodvádí a ať vás nesvádí; nevěřte mu! Žádný^j bůh žádného pronároda ani království nedokázal vysvobodit svůj lid z mých rukou ani z rukou mých otců. Ani^k vaši bohové^k vás z mých rukou nevysvobodí.“¹⁶ A ještě dál mluvili jeho služebníci proti Hospodinu Bohu a proti jeho služebníku Chizkijášovi. ¹⁷ Psal také^l dopisy, jimiž haněl Hospodina, Boha Izraele. Říkal o něm: „Jako nevysvobodili bohové pronárodů těch zemí svůj lid z mých rukou, tak nevysvobodí ani Bůh Chizkijášův svůj lid z mých rukou.“¹⁸ Volali^m z plna hrdla judsky na jeruzalémský lid, který byl na hradbách, aby na ně padl strach a hrůza, aby dobyli město. ¹⁹ Mluvili o Bohu Jeruzaléma jako o bozích národů země, díleⁿ

lidských rukou. ²⁰ Proto se král Chizkijáš a prorok Izajáš, syn Amósův, ^o modlili a úpěnlivě volali k nebesům^o.

²¹ Hospodin poslal anděla a zahubil v táboře asyrského krále všechny bohatýry, vévody i velitele. Král musel s ostudou odtáhnout zpět do své země. Když vešel do domu svých bohů, ti, kteří vzešli z jeho lůna^p, jej tam srazili mečem. ²² Hospodin zachránil Chizkijáše a obyvatele Jeruzaléma z rukou Sancheřiba, krále asyrského, i z rukou ostatních nepřátel a ^q zabezpečil je^q ze všech stran. ²³ Mnozí přinášeli do Jeruzaléma dary Hospodinu i vzácné dary Chizkijášovi, králi judskému. Od té chvíle byl v očích všech pronárodů vyvýšený.

^a vodní, O'. — ^b města, O'. — ^{c-c+d}:: sg, O' P. — ^d + a posílit se, O'. — ^e Údolní, O'. — ^{f-f} × O'. — ^g + Všechen, T. — ^h obyvatelům Jeruzaléma, O'. — ⁱ tímto, O'. — ^j × O'. — ^{k-k}:: sg, O' P V T (sr v. 17). — ^l + Sancheríb, O^L. — ^m:: sg, O' V. — ⁿ:: pl, O' V T. — ^{o-o} a Hospodin vyslyšel jejich úpěnlivé volání, P. — ^p dosl. útroby; + synové, P V. — ^{q-q} dopřál jim odpočnutí, O' V (< *va-šánach lāhem* místo *va-šnahatem*, H.).

(1—23) // 2Kr 18,13 — 19,37 Iz 36,1 — 37,38 (4) : 2Pa 32,30 (5) :: 2Pa 25,23 (7) : Dt 32,39 (8) Jr 17,5,7

¹⁻⁸ Zpráva o *Sancheribovu náporu* proti Jeruzalému a proti Chizkijášovi se v 2Pa značně liší od 2Kr. Souhrnný údaj z 2Kr 18,4 je v 2Pa rozveden do tří kapitol (29—31); naproti tomu oddíl 2Kr 18,13—20,21 je v 2Pa stažen do jedné kapitoly (32). 2Pa se vůbec nezmiňuje o tom, že Chizkijáš byl asyrským vazalem (2Kr 18,7b) a musel za svou vzpouru Sancheřibovi odevzdat tribut, pro nějž použil chrámového pokladu (2Kr 18,13nn).

Chizkijášovy reformátorské snahy měly za následek, že se asyrský král Sancheříb vydal proti Judsku, aby se zmocnil jeho pevností. Chizkijáš se na jeho příchod připravil. Po poradě s velmoži a bohatýry dal *zasypat vodní zdroje* za hradbami Jeruzaléma, aby nepřátelé zůstali bez vody. Jde asi o tyto prameny: Rogel (Jobova studna), Dračí a Gichón (dnes pramen Mariin), k němuž znemožnil přístup, protože ležel přímo před hradbami města. Potokem tekoucím 'středem té země' se mní nejspíše potok v úvalu Kidrónském. Do obranných opatření patří rovněž vybudování proslulého Chizkijášova tunelu, kterým přiváděl vodu z Gichónského pramene do města. Chizkijáš dal také opravit hrady a vystavěl ještě druhou hradební zeď; jde asi o část vnitřních hradeb na jihu města, kde do města ústí

zmíněný podzemní přívod vody. Potom povolal lid do zbraně. Velitele i lid vybízí k odvaze připomenutím Hospodina, který za svůj lid bude vítězně bojovat. Probleskují tu motivy, známé z popisu svatých bojů.

^{9–20} Sancheríbovi vyslanci, jejichž titul a postavení zde není uvedeno, se snaží lid *zastrašit*. Svou řečí chtějí podlomit sílu a věrnost lidu. Poukazují na nezadržitelný postup asyrských králů, jemuž nemohlo zabránit žádné božstvo. Jako pohanská božstva posuzují i Chizkijášova Boha. Navíc zneužívají i Chizkijášova úsilí o očistu chrámu: dokazují, že se král proti svému Bohu provinil, když pobořil jeho oltáře po celém Judsku a ponechal jen jeden jediný. Lid nemá na své straně nikoho, kdo by jej zachránil. Asyrský král je neporazitelný.

^{21–23} Na jejich slova odpovídá *král i prorok Izajáš* modlitbou (v. 20). Znění modlitby není uvedeno (:: 2Kr 19,15—19). Král i prorok se modlí jakoby jedněmi ústy, kdežto v 2Kr se modlí král a prorok mu ohlašuje vyslyšení modlitby a pomoc. Není popisován ani Hospodinův zásah; je jen uvedeno, že v táboře asyrském začala řídit smrt. A Sancheríb, který v Judsku smrti unikl, byl zavražděn doma, v chrámě svých bohů, svými syny. Naproti tomu Chizkijáš, zachráněný Hospodinovým zásahem, získává podle 2Pa úctu i mezi pohany.

h) Chizkijášova nemoc a stavební činnost

32,24—33

Král zajišťuje městu vodu podzemním přívodem a všestranně zvelebí zemi.

²⁴ V *onech dnech Chizkijáš smrtelně onemocněl. Modlil se k Hospodinu a ten^r k němu promluvil^r a dal mu zázračné znamení.* ²⁵ Ale Chizkijáš za prokázané dobrodiní nebyl vděčný, jeho srdce zpychlo. Proto jej i Judu a Jeruzalém postihlo Hospodinovo rozlíčení. ²⁶ Pak se Chizkijáš za pýchu svého srdce pokoril, on i obyvatelé Jeruzaléma, a Hospodinův hněv na ně za dnů Chizkijášových nedolehl. ²⁷ Chizkijáš měl bohatství a převelikou slávu. Nahromadil poklady stříbra, zlata, draho-

kamů, balzámů, štitů i všelijakých vzácných předmětů. ²⁸ Měl sklady pro úrodu obilí, pro mošt a čerstvý olej, i stáje pro dobytek všeho druhu a ^s ve stájích stáda dobytka ^s. ²⁹ Nastavěl si města a měl mnoho bravu i skotu, neboť mu Bůh dal velice mnoho jmění. ³⁰ Chizkijáš zasypal horní vody Gichónu a svedl je spodem přímo na západ do Města Davidova. Všechno Chizkijášovo počínání provázal zdar. ³¹ Jenom tehdy, když k němu byli poslání^t vyslanci knížat babylónských, aby se dotazovali na zázračné znamení, které se stalo v té zemi, jej Bůh opustil. Tak jej podrobil zkoušce, aby poznal všechno, co je v jeho srdci.

³² O ostatních příbězích Chizkijášových i o jeho zbožných činech se dále píše ve Vidění proroka Izajáše, syna Amósova, zapsaném v Knize králů judských a izraelských. ³³ I ulehl Chizkijáš ke svým otcům a pohřbili ho ^u ve svalu při hrobech Davidovců ^u. Celý Juda a obyvatelé Jeruzaléma mu při jeho smrti prokázali poctu. Po něm se stal králem jeho syn Menaše.

^{r-r} jej vyslyšel, O'. — ^{s-s} ohrady pro stáda, O' V. — ^t tak O' V T (< *ha-mešulláchim* místo *ha-mešall'echim*, H.). — ^{u-u} v Městě Davidově, P.

(24—33) // 2Kr 20,1—21 Iz 38,1 — 39,8 (25) : 2Pa 26,16 (33) : 2Pa 16,14

^{24–31} Zpráva o Chizkijášově nemoci je stručná a prostá (:: 2Kr 20,1—11). Není zde zmíněn ani prorok Izajáš, ani Chizkijášova modlitba, ani něco konkrétního o zázračném znamení. Podání vyzdvihuje především krále a kult, kdežto prorocké postavy a motivy jsou zmíněny jen na okraji. Hospodinovy zásahy zůstávají obestřeny tajemstvím. Ani o onom znamení (jež si podle 2Kr 20,8nn vyprosil), se nic bližšího nedozvíme.

Přitom 2Pa nezamlčuje, že také na postavě Chizkijášově leží *stín*. Stal se domýšlivým. Nechoval se podle prokázaného dobrodiní. Není opět uvedeno nic určitého. Souvislost ukazuje na jeho bohatství, slávu a úspěchy, které jej opojily (vv. 27—30). Jeho pýcha vyšla najevo při *poselství babylónských knížat* (:: krále, 2Kr 20,12n). V této zkoušce se ukázalo, co je v jeho srdci. Poslové babylónských knížat přišli, aby se dozvěděli něco o Hospodinově znamení, setkali se však jen s pýchou bohatého a úspěšného krále. Prorok Izajáš mu zato předvídá nový příchod Babylóňanů, který pro Judu skončí zajetím

(2Kr 20,14—18). Zdá se, že poselstvo babylónské ve skutečnosti mělo zjistit možnosti protiasyrského spojenectví, vždyť i Babylónie úpěla pod asyrským jhem. Chizkijáš před Hospodinem nesprávnost svého jednání kajícíně přiznal, pokořil se a odvrátil Hospodinův hněv.

³² Závěr zprávy o Chizkijášovi odkazuje na *Izajášovo vidění*, zapsané v Knize králů judských a izraelských. Je to jediný případ, kdy je v bibli řeč o nějaké části královských analů. Staré verze proto doplňují spojku 'a'; předpokládají, že šlo o dvě knihy, jednak o záznam vidění Izajášových, jednak o Knihu králů judských a izraelských (tak i K).

A ještě jednu podrobnost zachycuje 2Pa: Chizkijáš byl pohřben 've svahu při hrobech Davidovců', tedy zřejmě na nějakém čestném místě, čímž byla vyjádřena jeho význačnost. To dokládá i poznámka o *poctě*, kterou mu při smrti prokázal celý Juda i Jeruzalém. V čem ona pocta spočívala, není řečeno.

i) Menašeovo modlářství a pokání

33,1—20

Ačkoli král zprvu podporoval různé pohanské zvrácenosti, nachází posléze cestu zpět k Hospodinu.

33¹ Menašemu bylo dvanáct let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě padesát pět let. ² Dopouštěl se toho, co je zlé v Hospodinových očích, podle^a ohavností pronárodů, které Hospodin před Izraelci vyhnal. ³ Znovu vybudoval posvátná návrší, která jeho otec Chizkijáš zbořil^b, nastavěl oltáře^c baalům a udělal^d posvátné kůly^d a klaněl se veškerému nebeskému zástupu a sloužil mu. ⁴ Zbudoval oltáře v Hospodinově domě, o němž Hospodin řekl: „V Jeruzalémě^e bude navěky dlít^e mé jméno.“ ⁵ Na obou nádvořích Hospodinova domu nastavěl oltáře veškerému nebeskému zástupu. ⁶ Své syny^f provedl^g v Údolí syna Hinómova^g ohněm, věštil z oblaků a obíral se hadačstvím a čarováním^h, ustanovil vyvolavače duchů a jasnovidce; dopouštěl se mnohého, co je zlé v očích Hospodina, a tak ho urážel. ⁷ Tesanou sochu modlyⁱ, kterou udělal, umístil do

Božího^j domu, o němž Bůh^j řekl Davidovi a jeho synu Šalomounovi: „V tomto domě a v Jeruzalémě, který jsem vyvolil ze všech izraelských kmenů, dám navěky spočinout svému jménu. ⁸ Už nikdy nedopustím, aby noha Izraele musela odejít^k z půdy, kterou jsem^l připravil pro vaše otce^l, jen když budou bedlivě činit všechno, jak jsem jim přikázal, podle celého zákona,^m nařízení a řádů vydaných skrze Mojžíše^m.“ ⁹ Menaše však Judu a obyvatele Jeruzaléma svedl, že se dopouštěli horších věcí než pronárody, které Hospodin před Izraelci vyhladil.

¹⁰ Hospodin mluvil k Menašemu a jeho lidu, ale ti mu nevěnovali pozornost. ¹¹ Proto na ně Hospodin přivedl velitele vojska asyrského krále. Menašeho lapili,ⁿ provlékli mu chřípím hákⁿ, sputali ho bronzovými řetězy a odvedli do Babylóna. ¹² V nouzi prosil Hospodina, svého Boha, o shovívavost a hluboce se před Bohem svých otců pokořil. ¹³ Modlil se k němu a on přijal^o a vyslyšel jeho prosbu a přivedl jej zpět do Jeruzaléma, aby dál kraloval. Tak poznal Menaše, že jenom Hospodin je Bůh. ¹⁴ Potom vystavěl vnější hradební zeď Města Davidova v úvalu západně^p od Gichónu směrem k Rybné bráně a dál kolem Ófelu a zvedl ji velmi vysoko. Ve všech opevněných městech v Judsku ustanovil velitele vojsk. ¹⁵ Odstranil z Hospodinova domu všechny cizí bohy a sochy, též všechny oltáře, které nastavěl na hoře Hospodinova domu a v Jeruzalémě; ^q vyházel je z města ven^q. ¹⁶ Opravil Hospodinův oltář a obětoval na něm oběti pokojné a oběť díků. Nařídil Judovi, aby sloužil Hospodinu, Bohu Izraele. ¹⁷ Lid však stále obětoval na posvátných návrších, ale jen Hospodinu, svému Bohu.

¹⁸ O ostatních příbězích Menašeho, o jeho modlitbě k Bohu i o slovech vidoucích, kteří k němu mluvili jménem Hospodina, Boha Izraele, ^r se dále píše v příbězích králů izraelských. ¹⁹ O^r jeho modlitbě i o tom, jak Bůh jeho prosby přijal, o každém jeho hříchu a o jeho zpronevěře, o místech, kde stavěl posvátná návrší a postavil posvátné kůly a tesané modly, to před svým pokořením, se dále píše v Příbězích Chózajových^s. ²⁰ I ulehl Menaše ke svým otcům a pohřbili ho u^t jeho domu. Po něm se stal králem jeho syn Amón.

a + všech, O'L; nad všechny, O'BA. — b zničil, 2Kr 21,3. — c posvátné sloupy, O'. — d-d:: sg, 2Kr 21,3. — e-e dám spočinout, 2Kr 21,4. — f-f:: sg, 2Kr 21,6 a P. — g-g × 2Kr 21,6. — h × 2Kr 21,6. — i Ašéry, 2Kr 21,7. — j Hospodinova, Hospodin, P. — k se pohnout, O' V;

byla vyhnána, 2Kr 21,8. — ^{l-l} dal jejich otcům, O' P V a 2Kr 21,8. — ^{m-m} který jim přikázal můj služebník Mojžíš, 2Kr 21,8. — ⁿ⁻ⁿ × P. — ^o × O' L. — P O' různě (např.: jižně). — ^{q-q} i mimo město, O'. — ^{r-r} hle, to je ve slovech, O'. — ^s vidoucích, O' (< *chóžim* místo *chóžáj*, H.); proroka Chánana, P. — ^t v zahradě, O' ∼ P.

(1—20) // 2Kr 21,1—18 (2) :: Dt 18,9 (3) 2Kr 18,4 (4) Dt 12,5,11 1Kr 9,3 (6) : 2Pa 28,3; :: Lv 20,6 (13) : 1Kr 18,39 (14) : 2Pa 27,3

¹⁻⁹ *Menaševovo* nastoupení na trůn i jeho (prvotní) modlářské počínání vypisuje 2Pa až na malé odchylky (např. neuvádí jméno jeho matky, sr 2Kr 21,1; chybí srovnání s Achabem, 2Kr 21,3) shodně s 2Kr 21,1—9.

¹⁰⁻²⁰ Další zprávy o Menaševovi se však v 2Pa značně rozcházejí s popisem v 2Kr. Místo řečí proroků, které uvádí 2Kr 21,10—15, a vypsání dalších ukrutností a modlářství Menaševa (2Kr 21,16) podává 2Pa zprávu o *zajetí Menašeho Asyřany*, o jeho obrácení a návratu na trůn. Jako důvod Menaševa zajetí není uvedena žádná konkrétní událost (odmítnutí vazalských povinností, pakt s nepřáteli Asýrie nebo pod.), nýbrž jen Hospodinův hněv. Také z asyrských zpráv nevíme nic o žádném tažení Asyřanů proti Menaševovi. Naopak lze z nich usuzovat na jeho věrnost Asýrii. Klínopisný nápis na cylindru Esarchadónově (680—669) uvádí judského krále jako vazala, na Ašurbanipalových (668—630/625) nápisech je jmenován jako poplatník. Tím však není vyloučena možnost, že, ač nejméně jmenován, patřil na přelomu poloviny sedmého století mezi palestinské odbojníky proti asyrské nadvládě, které však záhy Ašurbanipal přivedl opět k poslušnosti. Zpráva v 2Pa by mohla být odezvou takové události. 2Pa vidí ovšem v jeho odvléčení do Asýrie, odjinud nedoloženém, Boží soud za přestupování Zákona. Tento trest znamenal pro krále zkoušku, ve které obstál, neboť se pokořil před Hospodinem. Jeho návrat do země a na trůn je chápán jako doklad odpuštění a projev Boží milosti.

Světlo nám do nadhozených otázek patrně vrhne poznámka zpravidla přehlížená, že totiž byl Menaše odvléčen *v řetězech a na háku*. Na asyrských reliéfech bývají zobrazováni poražení králové, jak je vítěz vede s kruhem nebo hákem provlečeným chřípím na provaze jako dravé zvíře. Byl-li Menaše, třeba za činy svého otce, takto vlečen do Asýrie, nebudeme se divit, že po celou svou dlouhou vládu byl poslušným vazalem Asýrie

(Bič, Trois prophètes, 31). V 2Pa je zachycena jiná tradice o tomto králi, která dala vznik i pseudepigraphní Modlitbě Menaševě (viz níže).

Na doklad *Menaševa obrácení* je mu přičtena i modlitební vroucnost i nové úsilí o obnovení čisté bohoslužby v duchu činnosti jeho otce (k. 29—31). Je to ovšem v bibli ojedinělý pohled na Menašeho. 2Kr 21 i Jr 15,4 ho znají jen jako velikého modláře a ani jinde ve SZ nenajdeme přímou ani nepřímou zmínku o jeho obrácení k Hospodinu a jím řízené reformě kultu. Příběh vyplývá ze záměru 2Pa postavit judské krále do příznivějšího světla, i když nejsou zamlčeny jejich nepravosti a hříchy.

Smrt a pohřeb Menašeho jsou popsány stejně jako ve 2Kr.

Modlitba Menašeho, judského krále, když byl zajat a držěn v Babylóně

¹ Pane všemohoucí, Bože našich otců Abrahama, Izáka a Jáкова i jejich spravedlivého potomstva, ² ty jsi učinil nebe i zemi se vším, co je zdobí, ³ ty jsi spoutal moře slovem svého rozkazu, ty jsi uzavřel propast a zapečetil ji hrozným a slavným svým jménem, ⁴ tebe se všechno hroží a chvěje se před tváří tvé moci, ⁵ neboť nelze obstát před tvou velkolepou slávou, a hněv, jímž hrošíš hříšníkům, se nedá snést. ⁶ Avšak nezměrné a nevystižitelné je milosrdenství tvého zaslíbení. ⁷ Neboť ty jsi Pán, nejvyšší, milosrdný, shovívavý a nesmírně milostivý, pocitující litost nad zlem, jež stíhá lid. [Ty jsi, Pane, ve své hojné dobrotivosti slíbil možnost pokání a odpuštění těm, kteří proti tobě zhřešili, a z hojné své štědrosti jsi určil pokání hříšníkům ke spáse.] ⁸ Ty jsi tedy, Pane, Bože spravedlivých, neuložil pokání spravedlivým, Abrahamovi, Izákovi a Jákovovi, kteří proti tobě nezhrěšili, ale uložil pokání [kvůli] mně hříšnému. ⁹ Vždyť jsem zhřešil nad počet zrnek mořského písku. Plno je mých přestoupení, Pane, plno [je mých přestoupení], a nejsem hoden vzhlednout a spatřit nebeskou výši pro množství svých nepravostí. ¹⁰ Jsem sehnut pod mnohými železnými pouty, takže pro své hříchy nemohu pozvednout

hlavu a není pro mne úlevy, neboť jsem tě rozhněval k přehli-
vosti a spáchal jsem, co je před tebou zlé [nečinil jsem tvou
vůli a nezachovával tvá přikázání], postavil jsem ohavné modly
a rozmnožil hanebnosti. ¹¹ A nyní se v srdci skláním na kole-
na, abych si od tebe vyprosil dobrotivost. ¹² Zhřešil jsem,
Pane, zhřešil, doznávám svá přestoupení. ¹³ Žádám tě a prosím:
Buď ke mně shovívavý, Pane, buď ke mně shovívavý [Odpusť
mi, Pane, odpusť mi], nezapuh mě s mými přestoupeními, ne-
setrvávej navěky ve zlobě vůči mně pro mé zlé skutky; a ne-
odsuzuj mě do hlubin země. Protože jsi, Pane [Bože], Bohem
kajících, ¹⁴ zjev i na mně svou dobrotivost. Ty mě nehodného
pro své milosrdenství spasiš ¹⁵ a vždy tě budu chválit za dnu
svého žití, neboť tebe opěvuje veškerá nebeská moc a tvá je
sláva navěky [věků]. Amen.

Tento *pseudepigraf* pochází nejspíše z počátků křesťan-
ské éry. V katolických vydáních bible je uváděn mimo rámec
kanonických textů, kdežto vydání pravoslavná jej uvádějí mezi
tzv. Ódami. — V hranatých závorkách [] jsou uvedeny od-
chylky staroslověnského textu.

j) Amón

33,21—25

Krátká vláda Amónova končí jeho zavražděním.

²¹ Amónovi bylo dvaadvacet let, když začal kralovat, a kra-
loval v Jeruzalémě dva roky. ²² Dopouštěl se toho, co je zlé
v Hospodinových očích, jako se toho dopouštěl jeho otec Me-
naše. Amón obětoval všem tesaným modlám, které udělal jeho
otec Menaše, a sloužil jim. ²³ Ale před Hospodinem se nepo-
kořil, jako se pokořil jeho otec Menaše. Naopak, Amón vinu jen
rozmnožoval. ²⁴ Jeho služebníci se proti němu spikli a usmrtili
ho v jeho domě. ²⁵ Ale lid země pobil všechny, kteří se proti
králi Amónovi spikli. Lid země pak dosadil místo něho za krále
jeho syna Jóšijáše.

(21—25) // 2Kr 21,19—26

^{21—25} Amónovo kralování líčí 2Pa ještě stručněji než 2Kr
21,19—26. Snad proto, že byl záhy zabit, nesnaží se na něm
najít něco dobrého jako u jeho otce, naopak konstatuje, že
'vinu jen rozmnožoval'. Vůbec neuvádí zprávu o jeho pohřbu
(:: 2Kr 21,26).

k) Jóšijáš, horlitel pro Hospodina

34,1—13

Král se zasazuje o čistotu bohoslužby a vymyčuje všechno zpohanště-
lé i na území někdejšího severního Izraele.

34 ¹ Jóšijášovi bylo osm let, když začal kralovat, a kraloval
v Jeruzalémě jedenatřicet let. ² Činil to, co je správné v Hos-
podinových očích, chodil po cestách svého otce Davida a ne-
uchyloval se napravo ani nalevo. ³ V osmém roce svého kra-
lování, ještě jako mladík, začal se dotazovat na slovo Boha
svého otce Davida, a ve dvanáctém roce začal očišťovat Judu
a Jeruzalém od posvátných návrší, posvátných kúlů a tesaných
i litých model. ^{4a} V jeho přítomnosti strhli oltáře baalů^a;
oltářiky pro vykuřování kadidlem, které byly nahoře na nich,
pokácel, posvátné kúly, tesané i lité modly roztránil na padrt
a rozházel po hrobech těch, kdo jim obětovali. ⁵ Kostí kněží
spálil na jejich^b oltářích. Tak provedl očistu Judy a Jeruzalé-
ma. ⁶ V městech kmene Manasesova, Efrajimova a Šimeónova
až po Neftalího a v okolních pustinách^c ⁷ zbořil oltáře; po-
svátné kúly a tesané modly rozdrtil na padrt, po celém území
izraelském pokácel všechny oltářiky pro vykuřování kadidlem.
Potom se vrátil do Jeruzaléma.

⁸ V osmnáctém roce svého kralování, když očistil zemi
i dům, poslal Šáfana, syna Asaljášova, Maasejáše, velitele města,
a kancléře Jóacha, syna Jóachazova, aby opravili dům Hospo-
dina, jeho Boha. ⁹ Přišli k veleknězi Chilkijášovi, aby mu ode-
vzdali stříbro, které bylo doneseno do Božího domu, které
lévijci, strážci prahu, vybrali od kmene Manasesova a Efrajimo-

va^d, ode všech, kdo zůstali z Izraele, a od celého Judy a Benjámina i od obyvatelů^e Jeruzaléma. ¹⁰ Ti je vydali těm, kdo pracovali jako dohlížitelé v Hospodinově domě, aby je vydávali dělníkům, kteří pracovali při Hospodinově domě na opravách poškozené části domu. ¹¹ Dávali^f je řemeslníkům a stavebním dělníkům k nákupu tesaného kamene a dřeva k vazbám a trámům budov, které judští králové nechali zpustnout. ¹² Muži konali dílo poctivě. Nad nimi byli dohlížitelé Jachat a Obadjáš, lévíjci z Meraríovců, dále Zekarjáš a Mešulám z Kehatovců, aby je řídili. Všichni lévíjci uměli hrát na hudební nástroje. ¹³ Nad nosiči a těmi, kdo řídili všechny dělníky při různých pracích, byli lévíjští písaři, dozorcí a vrátní.

a-a Oltáře baalů, které byly před ním, strhl, O'. — b × O'; (oltářích) model, V. — c podle qr; na hoře jejich domů, kt (< bđhar bđtéhęm :: bęcharbótéhęm, qr); prostranstvích, O' P (< bircbótéhęm). — d + a od knížat, O'. — e podle O' P V T a kt :: vrátili se {do}, qr. — f × 2Kr 22,6 (a celý v. poněkud jinak).

(1—7) // 2Kr 22,1n 23,4—14 (2) : 2Pa 29,2 (3n) : Lv 26,30 (5) 1Kr 13,2 (6) : 2Pa 31,1

¹⁻¹³ Text 2Pa 34 je obdobný s 2Kr 22 se dvěma zásadními a několika menšími změnami.

Zásadní:

1) 2Kr uvádí očistu kultu jako důsledek nalezení a přečtení knihy Zákona. Podle 2Pa tak činí král už *deset let před jejím nalezením*. Ve shodě s celkovým záměrem 2Pa má být zdůrazněno, že Jóšijáš už od útlého mládí přilnul celým srdcem k Hospodinu. Skutečnost bude asi taková, že mladý Jóšijáš vskutku prožil mocné obrácení, patrně v důsledku vystoupení proroka Sofonjáše (sr vk 2Kr 22). Ve svém obrodném úsilí pak byl utvrzen nálezem knihy Zákona.

2) 2Pa (:: 2Kr) předpokládá, že Jóšijášovi od počátku podléhá nejen Juda, ale i celé území bývalé severoizraelské říše (vv. 7 a 9) — tedy celý Izrael — a očista se uskutečňuje *na území celé Davidovy říše*. Tento pohled je nesporně zidealizován, ale postupující rozklad asyrské říše dával jistě už kolem r. 630 mladému králi příležitost, aby zasahoval i do přilehlých oblastí, zvláště přímořské a středopalestinské. Kolem r. 630 se datuje i vystoupení proroka Sofonjáše.

Některé z drobných odchylek:

Ve v. 8 jsou vysocí úředníci posláni do chrámu, aby řídili opravu chrámu, kdežto v 2Kr 22,3n posílá král jenom písaře Šáfana, aby byl svědkem při otevření pokladny. — Je zdůrazněna činnost lévíjců. Ve v. 12n máme dokonce doklad, že zpěváci a hudebníci vystupovali také jinak, než při liturgii. Hudebními nástroji se udával rytmus práce, především při přepravě břemen. Byl to všeobecný zvyk: u Asyřanů hudebníci trubkou dávali povel ke zvedání břemene, podle rytmu na strunné nástroje pracovali zedníci. V Egyptě se flétnou určoval rytmus chůze při tahání těžkých nákladů.

l) Nalezení knihy Zákona

34,14—33

Ve svém reformátorském úsilí je král posílen nálezem knihy Zákona v chrámě.

¹⁴ Když se vynášelo stříbro, které bylo doneseno do Hospodinova domu, našel^g kněz Chilkijáš knihu Hospodinova zákona, vydaného skrze Mojžíše. ¹⁵ Chilkijáš ohlásil písaři Šafanovi: „Nalezl jsem v Hospodinově domě knihu Zákona.“ Chilkijáš^h dal tu knihu Šafanovi. ¹⁶ Šafan knihu přinesl králi a podal králi o tom hlášení: „Tvoji služebníci vykonali vše, co jim bylo uloženo. ¹⁷ Stříbro, které se nacházelo v Hospodinově doměⁱ, vyzvedli a vydali dohlížitelům a dělníkům.“ ¹⁸ Dále písař Šafan králi oznámil. „Kněz Chilkijáš mi předal knihu.“ A Šafan ji před králem četl.

¹⁹ Když král uslyšel slova Zákona, roztrhl své roucho. ²⁰ Potom král přikázal Chilkijášovi a Achikamovi, synu Šafanovu, Abdónovi, synu Míkovu^j, písaři Šafanovi a Asajášovi, královskému služebníku: ²¹ „Jděte se dotázat Hospodina ohledně mne i^k lidu, který zůstal v Izraeli a Judsku^k, pokud jde o slova této nalezené knihy. Vždyť je na nás vylito^l velké Hospodinovo rozhořčení za to, že naši otcové nedbali^m na Hospodinovo slovo a nejednali podle toho všeho, co je v této knize napsáno.“

²² Chilkiáš s těmi, ⁿ kdo byli u krále ⁿ, se odebral k prokyni Chuldě, manželce Šalúma, syna Tokhata ^o, syna Chasrova ^p, strážce rouch. Bydlela v Jeruzalémě v Novém Městě. Mluvili s ní o těch věcech. ²³ Odvětila jim: „Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: Vyřídte muži, který vás ke mně poslal: ²⁴ Toto praví Hospodin: »Hle, uvedu zlo na toto místo a na jeho obyvatele, podle všech ^q kleteb zapsaných v té knize ^q, kterou ^r četli před judským králem ^r. ²⁵ Protože mě opustili a jiným bohům pálili kadidlo, a tak mě uráželi vším tím, co svýma rukama udělali, vylilo ^š se mé rozhořčení na toto místo a neuhasne.« ²⁶ A králi judskému, který vás poslal dotázat se Hospodina, vyřídte: Toto praví Hospodin, Bůh Izraele: »Pokud jde o slova, která jsi slyšel: ²⁷ Protože tvé srdce zjihlo a pokořil ses ^s před Bohem ^s, když jsi uslyšel, ^š co mluvil ^s proti tomuto místu a proti jeho obyvatelům, ^t protože ses přede mnou pokořil ^t a roztrhl jsi své roucho a přede mnou plakal, vyslyšel jsem tě, je výrok Hospodinův. ²⁸ Proto tě připojím ke tvým otcům, budeš uložen do svého hrobu v pokoji a tvé oči nespátní nic z toho zla, které uvedu na toto místo ^u a na jeho obyvatele ^u.« I podali toto hlášení králi.

²⁹ Král obeslal a shromáždil ^v všechny starší z Judy a z Jeruzaléma. ³⁰ Potom vystoupil král do Hospodinova domu i všichni judští muži a obyvatele Jeruzaléma, kněží a léviji ^w, veškerý lid, velcí i malí. I předčítal jim všechna slova Knihy smlouvy, nalezené v Hospodinově domě. ³¹ Poté se král postavil na své stanoviště a uzavřel před Hospodinem smlouvu, že ^x budou následovat Hospodina ^x a zachovávat jeho příkazy, svědectví a nařízení z celého srdce a z celé duše a plnit slova smlouvy, jak jsou napsána v této knize. ³² Zavázal k tomu všechny, kdo byli v Jeruzalémě a v Benjamínovi. Obyvatelé Jeruzaléma tedy jednali podle smlouvy Boha, Boha svých otců. ³³ Jóšijáš odstranil všechny ohavnosti ze všech zemí, které patřily Izraelcům. Nařídil všem, kdo byli v Izraeli, aby sloužili Hospodinu, svému Bohu. Neodchýlili se od Hospodina, Boha svých otců, po všechny jeho dny.

g vynesl, T (< hōq' místo mādā, H.). — h + kněz, P. — i-i na opravu domu Hospodinova, P. — j-j Akbórovi, synu Míkajášovu, 2Kr 22,12 a P (sr Jr 26,22 a 36,12). — k-k lidu a celého Judska, 2Kr 22,13). — l:: rozníceno, 2Kr 22,13 (< nittēkā místo niqētā, 2Kr). — m neslyšeli, O' P; neposlouchali 2Kr 22,13 (< lo' šamerū místo lo' šamē'ū, 2Kr). —

n-n ke kterým král mluvil, O'; které král poslal, P V. — o Tikvy, 2Kr 22,14 a P. — p Charchasova, 2Kr 22,14 (< chasrá místo charchas, 2Kr). — q-q slov té knihy, 2Kr 22,16 ~ O'. — r-r četl judský král, 2Kr 22,16. — š sr 2Kr 22,17 a O' (sr pozn. l). — s-s přede mnou, O'; před Hospodinem, P. — š-š dosl. jeho slova; moje slova, O'; slova, která jsem pronesl, P; co jsem mluvil, 2Kr 22,19. — t-t 2Kr 22,19 jinak. — u-u × 2Kr 22,20. — v + k němu, 2Kr 23,1 a P. — w + a proroci, 2Kr 23,2. — x-x dosl. půjdou za Hosp.; půjdou po jeho cestách, P.

{8—33} // 2Kr 22,3—20 + 23,1—3 {24} : Dt 28,15—68 {25} : Jr 7,20 {27} : 2Pa 33,12n {31} : 2Pa 15,12

Oddíl 34,14—32 v podstatě odpovídá textu 2Kr 22,8—23,3. Mimo formální slohové rozdíly je třeba zmínit jen různost jména jednoho z králových vyslanců k prorokyni Chuldě (Abdón :: Akbór). Zato obšírný popis Jóšijášovy radikální čistky v bételské oblasti (2Kr 23,15—20) shrnuje pisatel 2Pa do v. 33 a očistu Jeruzaléma a Judy (2Kr 23,4—14) připisuje už mladému králi (vv. 3—7), jemuž přiznává věk dvanácti let (sr dvanáctiletý Ježíš v chrámě, L 2,42).

m) Slavení hodů beránka za Jóšijáše

35,1—19

Očistné královo úsilí vrcholí společným hodem beránka všeho lidu v Jeruzalémě.

35 ¹ Potom slavil Jóšijáš v Jeruzalémě hod beránka Hospodinu. Čtrnáctého dne prvního měsíce zabíjeli velikonočního beránka. ² Zavázal kněze, aby plnili své povinnosti, a povzbudil je pro službu v Hospodinově domě. ³ Lévijcům, ^a posvěceným pro Hospodina, kteří měli poučovat všechny Izrael, nařídil ^a: „Svatou schránu dejte ^b do domu, který vybudoval izraelský král Šalomoun, syn Davidův. Už ji nebudete nosit na ramenou. ⁴ Ustavte se podle svých otcovských rodů, podle příslušných tříd, podle výnosu Davida, krále izraelského, a ustanovení jeho syna Šalomouna. ⁵ Postavte se ve svatyni podle rozčlenění otcovských rodů svých bratrů z lidu, aby odpovídalo rozdělení lévijců podle

rodů. ⁶ Zabijte velikonočního beránka, ^c posvěťte se ^c a buďte připraveni posloužit svým bratřím a tak splnit Hospodinovo slovo, které vydal skrze Mojžíše.“

⁷ Jósijáš věnoval lidu ovce, beránky a kůzlata, to vše k velikonočním hodům pro každého přítomného, celkem třicet tisíc kusů, k tomu tři tisíce kusů skotu; to vše z královského majetku. ⁸ Jeho velmožové věnovali dobrovolně dary lidu, kněžím i lévijcům: Chilkijáš, Zekarjáš a Jechiel, představení domu Božího ^d, dali kněžím k velikonočním hodům dva tisíce šest set kusů bravu ^e a tři sta kusů skotu. ⁹ Kónanjáš a jeho bratři Šemajáš a Netaneel, dále Chašabjáš, Jeiel a ^f Józabad, předáci lévijců ^f, věnovali lévijcům k velikonočním hodům pět tisíc kusů bravu ^g a pět set kusů skotu. ¹⁰ Když byla bohoslužba připravena, stoupli si kněží ^h podle králova příkazu ^h na svá místa a lévijci se seřadili podle svých tříd. ¹¹ Zabíjeli velikonoční beránky ⁱ. Kněží kropili krví, ⁱ kterou brali z jejich rukou ⁱ, a lévijci stahovali kůže. ¹² Oddělovali části pro zápalnou oběť, když dávali přiděly lidu podle rozčlenění otcovských rodů, a přinášeli je Hospodinu darem, jak je předešláno v Knize Mojžíšově; právě tak si počínali ^k při skotu ^k. ¹³ Připravili velikonočního beránka na ohni podle řádu, ale co bylo posvěceno, vařili v hrncích, kotlících a mísách a spěšně roznášeli všemu lidu. ¹⁴ Potom jej připravili také pro sebe a pro kněze. Zatímco kněží Áronovci obětovali zápalné oběti a tuk až do noci, lévijci připravovali jídlo pro sebe a pro kněze Áronovce. ¹⁵ Také zpěváci Asafovci stáli podle Davidova příkazu na svých místech. Asaf, Héman a Jedútún, vidoucí králův ^l, též vrátí jednotlivých bran se ze své služby nevzdálili, protože jejich bratři lévijci připravovali jídlo i pro ně. ¹⁶ Tak byla v onen den uspořádána celá Hospodinova bohoslužba; slavil se hod beránka a obětovaly se na Hospodinově oltáři zápalné oběti podle příkazu krále Jósijáše. ¹⁷ Izraelci, přítomní toho času na hod beránka, slavili ještě po sedm dní svátek nekvašených chlebů. ¹⁸ V Izraeli nebyl takový hod beránka slaven ode dnů proroka Samuela; ani žádný z izraelských králů neslavil takový hod beránka, jaký slavil Jósijáš, kněží, lévijci a celý Juda i přítomní Izraelci a obyvatelé Jeruzaléma. ¹⁹ Bylo to v osmnáctém roce Jósijášova kralování, ^m kdy se slavil tento hod beránka ^m.

a-a předním v celém Izraeli, řekl, aby se posvětili pro Hospodina, O' ~ P; pro jejichž vyučování byl všechen Izrael posvěcen Hospodi-

nu, řekl, V. — ^b postavili, O'. — ^{c-c} × O'. — ^d Hospodinova, P. — ^e ovci, beránků a kůzlat, O'; rozličného bravu, V. — ^{f-f} × P. — ^g tak O' L P T; × H. — ^{h-h} × P. — ⁱ + podle králova příkazu, P. — ⁱ⁻ⁱ × P T; svou rukou, V. — ^{k-k} až do rána, O'; každého rána, P { < boqer místo *báqār*, H.}. — ^l královi (pl), O' P V T. — ^{m-m} × O'; + 2Kr 23, 24—27, O'.

(1—19) // 2Kr 23,21—23 (1) : 2Pa 30,1 (3) : 2Pa 5,4n Ex 25, 10—15 (4) 1Pa 23 (13) Dt 16,7 Ex 12,8 (15) 1Pa 25 (18) : 2Pa 30,26

^{1—19} Stručné sdělení 2Kr 23,21—23 o *slavení velikonoce* je ve 2Pa bohatě rozvinuto. Podrobně se popisuje průběh slavnosti. Zdůrazňuje se (:: 2Kr) vůdčí úloha krále, který vše řídí, vymezují se úkoly kněží a lévijců. Hod beránka slaví král, kněží i všechen lid společně v chrámě, přesně podle příkazu Dt 16,5n. Tento způsob odpovídá zvyklostem severoizraelským, podnes udržovaným pospolitostí Samaritánů. Rozumíme proto zmínce, že se v Judsku velikonoce takto neslavily od dob Samuelových (v. 18 :: od doby soudců, 2Kr 23,22) až do nalezení Zákona za Jósijáše. O tom, že se podobná slavnost připisuje už Chizkijášovi (2Pa 30), zde není ani zmínky, naopak, výslovně se praví, že „žádný z izraelských králů neslavil takový hod beránka“. Jak můžeme soudit z evangelií, v Ježíšově době nabyl převahy opět způsob jedení beránka po rodinách (sr Mt 26,17nn; Ex 12).

Překvapující je zmínka o *vnesení schrány smlouvy* do chrámu. Lze jí rozumět jen tak, že vlastnímu hodu beránka předcházelo slavnostní procesí. To však nemá pokračovat po skončení hodu do některé jiné svatyně. Záměru králova naopak odpovídalo soustředění celou bohoslužbu do Jeruzaléma. Schrána proto bude mít své trvalé místo v chrámě, jak tomu ostatně bylo už od Šalomouna. Pravděpodobně jen při novoroční slavnosti se vynášela z velesvatyně, ale zase se tam vracela a symbolicky tím naznačovala vjezd Hospodina — Krále (sr Ž 24).

Uvedené množství poraženého a obětovaného dobytka má zdůraznit *velkolepost slavnosti* i hojnost všeho, takže nikdo neměl nedostatek. K užití skotu k hodům sr vk Dt 16,2.

n) Jóšijášovo utkáni s egyptským králem

35,20—27

Jóšijáš se staví do cesty egyptskému králi táhnoucímu na pomoc Asýrii a v boji padne.

²⁰ **Po tom všem, když Jóšijáš dal do pořádku Hospodinův důmⁿ, táhl Néko, král egyptský, ° aby bojoval u Karkemiše na ° Eufratu. Jóšijáš proti němu vytáhl.** ²¹ Néko k němu poslal posly se vzkazem: „Co je ti do mých věcí, judský králi? Dnes netáhnou proti tobě, ^p bojuji s jiným domem^p. Bůh řekl, že si mám pospíšit. Ustup Bohu, který je se mnou, ať tě neuvrhne do zkázy.“ ²² Ale Jóšijáš mu neuhnul, ^q chopil se příležitosti ^q bojovat s ním. Neposlechl Nékových slov, která byla z úst Božích. Přitáhl na pláň u Megida, aby tu bojoval. ²³ Krále Jóšijáše ^r zasáhli střelci^r. Král řekl svým služebníkům: „Odnesete mě, protože jsem těžce raněn.“ ²⁴ Služebníci ho přenesli z válečného vozu, aby ho na jiném voze, který měl s sebou, odvezli a dopravili do Jeruzaléma. Zemřel a byl pohřben ^s v hrobech svých otců^s. Celý juda a Jeruzalém nad Jóšijášem truchlili.

²⁵ Jeremjáš složil na Jóšijáše žalozpěv. Všichni zpěváci a zpěvačky opěvují Jóšijáše ve svých žalozpěvech až podnes. To se stalo v Izraeli zvykem a dále se o tom píše v Žalozpěvech.

²⁶ O ostatních příbězích Jóšijášových i o jeho zbožných činech, odpovídajících tomu, co je psáno v zákoně Hospodinově, ²⁷ o jeho příbězích prvních i posledních, se dále píše v Knize králů izraelských a judských.

n-n X.O'. — o-o proti králi asyrskému k řece, O'; na pomoc králi asyr. . . ., 2Kr 23,29. — p-p tak i V; abych bojoval (s tebou), O'. — q-q pk volný; vchopil se, O'; chystal se, V. — r-r zasáhl farao Néko dvěma šípy, P. — s-s v jeho hrobě, 2Kr 23,30; vedle svých otců, O'.

{20—27} // 2Kr 23,28—30

^{20—27} Zpráva o *Jóšijášově smrti* je ve 2Pa podána obšírněji než v 2Kr 23,29n. Vypráví mj. o vzkazu egyptského faraóna Néka Jóšijášovi, který právě pobýval v oblasti Megida, zřejmě ve snaze připojit si ji také ke své zemi a postupně sjednotit celé někdejší území izraelské. Egyptané znamenali vážné ohrožení jeho snah. Néko sice prohlašoval, že 'dnes' netáhne proti

němu, ale neřekl, co udělá, až se vrátí po pomoci poskytnuté skomírající Asýrii. Proto se mu Jóšijáš postavil na odpor, ačkoli na takové střetnutí nebyl připraven. Bůh, o němž Néko mluvil, není nějakým božstvem egyptského pantheonu, nýbrž sám Hospodin. Ovšem Hospodina se dovolával např. i asyrský Sancherib (2Kr 18,25). Jóšijáš měl zajisté dobré důvody postavit se egyptskému králi do cesty. Zdržením Egyptanů, případně jejich porážkou, mohl oslabit asyrsko-egyptskou koalici, získat vděk Babylóňanů a osvobodit se z pokořujícího vazalství. Mohl by pak v klidu dokončit své reformátorské dílo a obnovit slávu a lesk Davidovy říše. Zahleděl se však příliš vysoko; ve svém zápalu pro věc Hospodinovu se nedotázal po vůli Hospodinově a rozhodl sám, přehlédl, že v dané chvíli je lépe v klidu konat dál dílo obnovy víry a nezasahovat do velmocenské politiky. Spolehl víc na 'vozbou a jezdecktvem' než na Hospodina (sr Ž 20,8) — a doplatil na to. Přesto však stojí Jóšijáš mezi judskými králi na předním místě, jak lze soudit i ze závěrečné zmínky o Jeremjášově žalozpěvu, pro nás ztraceném.

o) Poslední čtyři králové a zajetí babylónské

36,1—21

Judejci se z egyptského područí dostávají do područí a pak i do zajetí babylónského.

36 ¹ Lid země vzal Jóšijášova syna Jóachaza^a a dosadil ho za krále v Jeruzalémě^b po jeho otcí. ² Jóachazovi bylo třiatdvacet let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě tři měsíce^c. ³ Egyptský král jej v Jeruzalémě^d sesadil^d a zemi uložil poplatek sto talentů stříbra a talent zлата^d. ⁴ Za krále nad Judou a Jeruzalémem dosadil jeho bratra Eljakíma a změnil mu jméno na Jójakím. Jóachaza, jeho bratra, dal Néko odvéci do Egypta^f.

⁵ Jójakímovi bylo dvacet pět let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě jedenáct let. Dopouštěl se toho, co je zlé v očích Hospodina, jeho Boha^g. ⁶ Přitáhl na něj Nebúkadnesar, král babylónský, sputal ho bronzovými řetězy a dopravil ho

do Babylóna. ⁷ Část předmětů Hospodinova domu odvezl Nebúkadnesar do Babylóna a dal je do svého babylónského chrámu. ⁸ O ostatních přiběžích Jójakimových i o ohavnostech, jichž se dopouštěl, ^h i o tom, co jej postihlo ^h, se dále píše v Knize ⁱ králů izraelských ⁱ a judských ^k. Po něm se stal králem jeho syn Jójakín.

⁹ Jójakínovi bylo osm ^l let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě ^m tři měsíce a deset ^m dní. Dopouštěl se toho, co je zlé v Hospodinových očích. ¹⁰ Na přelomu roku ho dal král Nebúkadnesar přivést do Babylóna a s ním i vzácné předměty Hospodinova domu. Za krále nad Judou a Jeruzalémem dosadil ⁿ jeho bratra ⁿ Sidkijáše.

¹¹ Sidkijášovi bylo jedenadvacet let, když začal kralovat, a kraloval v Jeruzalémě jedenáct let. ¹² Dopouštěl se toho, co je zlé v očích Hospodina, jeho Boha. Nepokořil se před prorokem Jeremjášem a před výrokem Hospodinovým. ¹³ Dokonce se vzbouřil proti králi Nebúkadnesarovi, který jej zavázal při Bohu přísahou, byl nepoddajně šíje a troufalého srdce a nenavrátil se k Hospodinu, Bohu Izraele. ¹⁴ Rovněž i všichni ^o kněžští předáci ^o a lid ^p se mnohokrát zpronevěřili, jednali podle kdejakých ohavností pronárodů a poskvrnili Hospodinův dům, který si oddělil jako svatý v Jeruzalémě.

¹⁵ Hospodin, Bůh jejich otců, k nim nepřestával posílat své posly, protože měl soucit se svým lidem i se svým příbytkem. ¹⁶ Oni však Boží ^q posly zesměšňovali, pohrdali jeho slovy a jeho proroky prohlašovali za podvodníky, takže Hospodinovo rozhodnutí dolehlo na jeho lid a nebylo, kdo by uzdravil. ¹⁷ Přišel na ně kaldejského krále, jenž mečem vyvraždil ve svatyni jejich mladé muže, neměl soucit ^r s mladými muži ani s pannami ani se starci a kmety ^r; Bůh mu všechny vydal do rukou. ¹⁸ Také všechny předměty Hospodinova domu, velké i malé, poklady Hospodinova domu a poklady královny a jeho velmožů, to vše odvezl do Babylóna. ¹⁹ Dům Boží ^s spálili, jeruzalémské hradby strhli, všechny jeho paláce vypálili a všechno vzácné zařízení bylo zničeno. ²⁰ Pozůstatek lidu, jenž unikl meči, přestěhoval do Babylóna. Stali se otroky, sloužili jemu a jeho synům až ^t do doby, kdy se kralování ujali Peršané ^t. ²¹ Tak se naplnilo slovo Hospodinovo, které mluvil ústy Jeremjáše: „Dokud si země nevynahradí své dny odpočinku, bude odpočívát ^u po všechny dny, co bude zpuštěna ^u, až se vyplní sedmdesát let.“

^a + pomazali ho, O' a 2Kr 23,30. — ^b × O'B a 2Kr 23,30. — ^c + 2Kr 23,31b—33a, O'. — ^{d+d-d} × P. — ^e × O'; + odvedl ho do Egypta, O'. — ^f + a tam zemřel, O' P; O' rozšiřuje text, zvláště o 2Kr 23,34n. — ^g + 2Kr 23,36b a 24,1—4, O'. — ^{h-h} × P. — ⁱ + letopisů, O'. — ^j × O'. — ^k + Jójakím usnul se svými otcí a byl pohřben vedle svých otců v Ganoze (< gan 'uzzá', H. = zahrádě Uzově), O'. — ^l 18, 2Kr 24,8, též O'AL P. — ^{m-m} sto, P. — ⁿ⁻ⁿ bratra jeho otce, O' P V. — ^{o-o} předáci judští a kněží, O'. — ^p + země, O'. — ^q Hospodinovy, P. — ^{r-r} se Sidkijášem, neslitoval se nad jejich pannami, jejich starce odvedli, O'. — ^s Hospodinův, O' P. — ^{t-t} do království Médů, O'. — ^{u-u} × O'B.

(1—10) // 2Kr 23,30—24,17 (4) Jr 22,10—12 (6) Jr 22,18n (7) Ezd 1,7 (10) Jr 22,24—27 (11—21) // 2Kr 24,18—25,21 Jr 52,1—30 (12) Jr 37,2 (14) :: Dt 18,9 (15) Jr 25,4 (16) : L 20,10nn Sk 7,52 (19) Pl 2,6 : Jr 26,6 (21) Jr 25,11n : Lv 26,34

^{1—10} O vládě Jóachaza, Jójakíma a Jójakína vypráví 2Pa daleko stručněji než 2Kr 23,30b — 24,17.

Vládě Jóachaza, kterou 2Kr hodnotí stejně jako vládu jeho nástupců: „Dopouštěl se toho, co je zlé v Hospodinových očích“ (23,32), 2Pa nehodnotí vůbec. Byla příliš krátká, takže král neměl příležitost vykonat něco pozoruhodnějšího. Nicméně v Jóachazovi, kterému dal 'lid země' přednost před jeho starším bratrem a který byl sesazen a zajat nepřátelským Nékem, viděl pisatel 2Pa nejspíše pokračovatele díla Jósijášova.

Jójakíma, dosazeného faraónem na judský trůn, hodnotí i 2Pa odmítavě bez snahy po nějakém zdůvodnění, ale sr vk 2Kr 23,34—37. Proti zprávě, která hovoří o smrti Jójakimově před příchodem Babylóňanů (2Kr 24,1—6), ví 2 Pa o jeho deportaci. Její způsob líčí obdobně jako zajetí Menašeovo Asyřany (33,11b). O dalších osudech a smrti Jójakíma se nezmiňuje. Zpráva o zajetí Jójakimově může mít svůj původ v jisté časové nesrovnalosti. Nebúkadnesar porazil Egypt r. 605. Tehdy se stal Jójakím babylónským vazalem a zůstal jím po tři roky (2Kr 24,1). Pak se vzepřel nadvládě Babylóňanů, ale ti zasáhli až r. 598/7, kdy už vládl Jójakín. Došlo k nějaké trestné výpravě už dříve? Zprávu o ní nemáme a také by byla v rozporu se zmínkou o Jójakimově smrti (2Kr 24,6) a s dodatkem Septuaginty, že byl pohřben vedle svých otců v 'Ganoze', tj. v zahrádě Uzově (2Pa 36,8 O').

Král Jójakín podle 2Pa nastupuje na trůn jako osmileté dítě (:: osmnáctiletý, 2Kr 24,8). Není vyloučeno, že 2Pa změnila rok Nebúkadnesarovy vlády, kdy zajal Jójakína (sr 2Kr

24,12], za stáří tohoto krále. Na rozdíl od 2Kr nezajímá babylónský král Jójakína při obležení Jeruzaléma, nýbrž pro něho dává poslat a přivést ho. Ačkoli právě tento král získal v Babylóně časem zvláštní postavení a mnoho znamenal pro naděje zajatých Judejců, 2Pa se o tom vůbec nezmiňuje (:: 2Kr 25, 27—30). 2Pa také nic neví o deportaci části judského (nebo aspoň jeruzalémského) obyvatelstva spolu s Jójakínem (:: 2Kr 24,14—16).

^{11–19} Rovněž vládu *Sidkijáše*, kterého 2Pa pokládá za Jójakínova bratra (:: 2Kr 24,17; ovšem sr 1Pa 3,16), zkázu Jeruzaléma a zánik judské říše popisuje 2Pa velmi stručně. Zato obšírně a s důrazem ukazuje na příčiny zániku judy: neposlušnost Božího zákona a slov proroků, zejména Jeremjáše. Soucit s lidem a věrnost smlouvě, jejímž symbolem byl Boží dům, vedly Hospodina, že stále znovu napomínal lid skrze své posly — proroky; leč nejen lid, ale i ti, kteří sami měli být tlumočníky Boží vůle, kněží, se zpronevěřovali, Božím poslům se vysmívali a slovem zvěsti pohrdali. Judská říše proto nemohla skončit jinak než zánikem, jak ohlásil Hospodin už v Zákoně přestupníkům smlouvy (Lv 26,27—33).

²⁰ S pozůstatkem lidu v zemi po zániku království 2Pa nepočítá. Proto také o osudech země po deportaci zajatců nemluví. Ale ani o životě zajatců nepodává žádnou zprávu. Celou dobu zajetí komentuje jen slovy, že *se splnilo Hospodinovo slovo*, které oznámil skrze Jeremjáše (Jr 25,11 29,10 sr Lv 26,34n). V předpovědi trestu však byl i záblesk nové milosti.

p) Nástup perského krále Kýra

36,22—23

Perský král Kýros, přemožitel Babylóna, umožňuje zajatým Judejcům návrat do země jejich otců.

²² V prvním roce vlády Kýra, krále perského, se splnilo slovo Hospodinovo, které mluvil ústy Jeremjáše. Hospodin vzbudil ducha perského krále Kýra, že dal po celém svém království rozhlásit a také zapsat: ²³ „Toto praví Kýros, král perský:

»Hospodin, Bůh nebes, mi dal všechna království země. Pověřil mě, abych mu vybuřoval dům v Jeruzalémě, který je v Judsku. Kdokoli z vás, ze všeho jeho lidu — Hospodin, jeho Bůh, buď s ním —, se může vydat na cestu.«“

{22n} Ezd 1,1—3 {22} Iz 44,28; Jr 29,10

²² Závěr knihy ohlašuje *dar nové svobody* za Kýra, krále perského s odvoláním na prorocká slova Jeremjášova (Jr 46,27n 50,18n sr Iz 44,28). Nekončí tedy zprávou o zajetí, beznadějí a zoufalstvím, nýbrž nadějí v záchranu a jistotou triumfu Hospodina, Boha, který třeští a dopouští, ale také vysvobozuje a neopouští.

Citát *Kýrova výnosu* podává 2Pa v podstatě shodně s Ezd 1,2n {jen závěr v. 3 je v Ezd širší}.

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED

Kolem 1200 pronikání izraelských kmenů do Palestiny (Jozue).
Kolem 1130 vítězství severních kmenů nad Sísarou (Debóřina píseň, Sd 5).

Kolem 1050 vítězství Pelištejců u Afeku (smrt Élího).

Kolem 1040 Samuel, prorok a soudce.

Kolem 1025 začátky království:

Saul	kolem 1025
David	kolem 1000 (Jeruzalém hlavním městem)
Šalomoun	kolem 960 (stavba chrámu)
Rozdělené království asi	933.

Judsko	Severní Izrael	Okolní země
(spojnice mezi jmény označuje vztah otec — syn)		
Rechabeám (Roboám) 933—916 Vpád faraóna Šišaka	Jarobeám (Jeroboám) I. 933—911 Vzdorosvatyně v Bét-elu a Danu	V Egyptě farao Šišak (Sešonk) 950—929 Zanechává stělu v Megidu
Abijám (Abiam) — Abijáš 915—913	Nádab 911—910	
Asa (Aza) 912—871 Očista kultu; s aramejským Ben-hadadem prot' Baešovi	Baeša (Báza) 910—887 Éla 887—886 Zimrí (Zamri) 886 (7 dní)	V Damašku král Ben-hadad I. kolem 900
Jóšafat (Jozafat) 870—846 Spojenec Achabův a Joramův	Omří (Amri) 886—875 Samaří hlavním městem Achab 875—853 Manžel foinické princezny Jezabely; vítěz nad Aramejci; vedoucí činitel v protiasyrské koa- lici; prorok Elijáš	V Asýrii král Šalma- neser III. 858—824 Výboje na západ; bitva u Karkaru 853

	Achazjáš (Ochoziáš) 853—852 Vzpouza Moábci, král Méša	
Joram 848—841 Manžel Achabovy dcery Atalji; vzpoura Edómců	Joram 852—841 Boje s Moábci; prorok Eliša (Elizeus)	Méšaova stéla kolem 840 V Aramu Chazael za- vraždí Ben-hadada II.; vítězí nad Izraelem, ale je poražen Šalman- eserem III. 841
Achazjáš (Ochoziáš) 841 (zavražděn) —Královna Atalja 841—835 Davidovci vyvraždění až na Jóaše	Jéhu 841—814 Vyvraždí dům Achabův; zpoplat- něn asyrským Šal- maneserem III. 841; aramejský Chazael obsazuje Zajordání	
Jóaš (Joas) 835—796 Očista kultu; oběť spiknutí	Jóachaz (820?) 814—803 Boje s Ben-hada- dem III.	V Damašku králem Ben-hadad III.
Amasjáš (Amaziáš) (811?) 796—782 oběť spiknutí	Jóaš (Joas) 803—787 Vítězí nad Aramejci i nad Judou; zpo- platněn Adad-nira- rim III. 803	V Asýrii král Adad- nirari III. 810—783, Láme moc Ara- mejců 803
Azarjáš-Uzijáš 781—740 Malomocný; od 750 spoluvládce Jótam; prorok Izajáš (Iz 6,1)	Jarobeám (Jeroboám) II. 787—747 Hospodářský roz- květ; proroci Amos a Ozeáš	
	Zekarjáš (Zachariáš) 747 Úpadek severního království	
	Šalúm (Sallum) 747—746	V Damašku vládne Resin
Jótam (750) 740—735 Proroci Izajáš a Micheáš	Menachem (Manahem) 746—737 Zpoplatněn Tiglat- pileserem III. 737	V Asýrii Tiglat-pileser III. 747—727 Vítězí nad Damaš-

		kem, Izraelem a Babilónií (tam je jmenován Púl)
	Pekachjáš (Pekachia) 736—735	
Achaz (Achas) 735—716? Podrobuje se Asyřanům; damašské vlivy v Jeruzalémě. Asi od 728 Chizkijáš spoluvládce	Pekach 735—732 S damašskými Ara-mejci proti Judsku; Asyřané zabírají část izraelského území 734/733	Damašek podmaněn Asyřany 732
	Hóšéa (Ozee) 732—724 Marně spoléhá na pomoc Egypta; Samaří obleženo, král zajat	V Asýrii Šalmaneser V. 726—722
	722/1 pád Samaří	po něm Sargon II. 722—705

Judsko

Okolní země

Chizkijáš (Ezechiáš) (728) 716—687 Očista kultu; Sancherib obléhá 701 Jeruzalém; šíloašský vodovodní tunel; prorok Izajáš	R. 711 Sargon zabírá pelištejský Ašdód V Asýrii králem Sancherib 704—681
Menašé (Manases) 687—642 Věrný vazal Asyřanů; za jeho vlády není známo jméno žádného proroka	V Asýrii Esarchadón 680—669 Podmaňuje si Egypt 671
Amón 642—640 Oběť spiknutí	V Asýrii Ašurbanipal 668—630/625 Zakladatel ninivské knihovny
Jóšijáš (Jozijáš) 640—609 Pronikavá reforma náboženská; nález knihy Zákona 622; proroci Sofonjáš (630), Nahum (612), začátek působení Jeremjášova; 609 bitva u Megida	V Egyptě od 715 (?) núbijská dynastie; Šabaka (do 696), Tirhákka (685—664); kolem 650 Psamtik I. osvobozuje Egypt z asyrského jha; 625 se osvobozuje i Babilónie (Nabopolassar); v Médii Kyaxares 612 pád Ninive; 606 zničena asyrská říše společným náporům Médů a Babilónianů

Jóachaz 609 Sesazen faraónem Nékem II. a odvečen do Egypta; prorok Abakuk (?)	
Eljakím-Jójakím (Joakim) 609—598 Dosazen Nékem; podrobuje se 605 Nebúkadnesarovi, ale později se vzbouří	V Babilónii králem Nebúkadnesar 604—562 Vítěz nad egyptským Nékem (609—594) u Karkemiše 605
Jójakín (Joachin) 598—597 Za otcovu vzpouru odvečen do Babilónie 597 (tzv. první deportace; v zajetí prorok Ezechiel), 561 omilostněn babilónským králem Evíl-merodakem	
Matanjáš-Sidkijáš (Sedechiáš) 597—587/6 Dosazen Nebúkadnesarem; později od něho odpadá; 587/6 pád Jeruzaléma, zničení chrámu, druhá deportace; v zajetí babilónském (587/6 — 539) prorok zvaný Druhý Izajáš (Iz 40—55)	587/6 dobývá Nebúkadnesar Jeruzalém; za nástupců Nebúkadnesarových úpadek
Gedaljáš (Godolijáš) 587/6 judským místodržitelem; zavražděn	539 vítězí perský Kyros (Cyrus, 551—529), zakladatel veleříše perské, nad Babilónií
538 příchod prvních navrátilců do Judska za Šéšbasara	538 Kyrův edikt dovolující Židům návrat do vlasti
520—515 stavba 'druhého' chrámu, Zerubábelova (Zorobabelova); proroci Ageus a Zacharjáš	Perští králové: Kambyses (529—522), podmanitel Egypta Dareios I. (521—485), poražen Řeky u Maratónu 490 Xerxes (Achašveroš, 485—465), poražen Řeky u Salamíny 480 Artaxerxes I. Longimanus (465—424)
458 přichází do Jeruzaléma zákoník Ezdráš	
445 první pobyt Nehemjášův v Jeruzalémě; opevnění města	
433 návrat Nehemjášův k perskému dvoru do Šúšanu (Súsy)	

432 druhý pobyt Nehemjášův v Jeruzalémě; očista života veřejného i rodinného

Artaxerxes II. Mnémon (404—359), podle některých badatelů působil Nehemjáš teprve za tohoto krále

Alexander Veliký, král Makedonský, vítězem nad Persií 333; 332 v Jeruzalémě; 323 umřel v Babylóně

LITERATURA

- Abel F. M., *Géographie de la Palestine* I. II., 1933—38.
- Alt A., *Israel und Aegypten*, 1909.
- Israels Gaue unter Salomo* (BWAT 13), 1913.
- Die Staatenbildung der Israeliten in Palästina*, 1930.
- Menschen ohne Namen*, v: Archiv orientální 18, 1950, 9—24.
- Festungen und Levitenorte im Lande Juda*, v: Kleine Schriften zur Geschichte des Volkes Israel II., 1953.
- Der Stadtstaat Samaria*, 1954.
- Baron S. W., *A Social and Religious History of the Jews* I.—III., 1937.
- Barton G. A., *A History of the Hebrew People*, 1930.
- Beer G., *Saul, David, Salomo*, 1906.
- Begrich J., *Die Chronologie der Könige von Israel und Juda* . . ., 1929.
- Bentzen A., *Die josianische Reform und ihre Voraussetzungen*, 1926.
- Benzinger I., *Die Bücher der Könige*, 1899.
- Die Bücher der Chronik*, 1901.
- Jahvist und Elohist in den Königsbüchern* (BWAT NF 2), 1921.
- Berlinger J., *Die Peschitta zum 1. Buche der Könige und ihr Verhältnis zu Mas. Texte*, LXX u. Targum, 1897.
- Bič M., *Stopy po drobopravectví v Jisráeli* (Sz studie I.), 1947.
- Palästina od pravěku ke křesťanství* I.—III., 1948—50.
- Trois prophètes dans un temps de ténèbres* (Lectio divina 48), 1968.
- Das Buch Amos*, 1969.
- Dauids Kriegsführung und Salomos Bautätigkeit*, v: *Travels in the World of the OT*, 1974, 1—11.
- Stopami dávných věků*, 1979.
- de Boer P. A. H., „Vive le roi!“, v: VT 5, 1955, 225—231.
- Bright J., *A History of Israel*, 1959.
- Bronner L., *The Stories of Elija and Elisha as Polemics against Baal Worship*, 1968.
- Buber M., *Königtum Gottes*, 2. vyd. 1936.
- Bückers H., *Die Bücher der Chronik oder Paralipomenon*, 1952.
- Buis P., *Josias*, 1958.
- Carlier A., *La chronologie des rois de Juda et d'Israel*, 1953.
- Castelot J. J., *First Book of Chronicles. Second Book of Chronicles*. 1966.
- Causse A., *Du groupe ethnique à la communauté religieuse*, 1937.

- Cheyne T. K., *Decline and Fall of the Kingdom of Judah*, 1908.
- Contenau G., *La civilisation phénicienne*, 1926.
- Cornfeld G., *Von Adam bis Daniel*, 1962.
- Crockett W. D., *A Harmony of the Books of Sam., Ki. and Chron.*, 1907.
- Curtis E. L.—Madsen A. A., *Chronicles* (ICC), 1910.
- Daněk S., *Stát a náboženství*, v: Kalich VIII, 1924 = Vybrané studie, 1977, 13—27.
- Dennefeld L., *Histoire d'Israel et de l'Ancien Orient*, 1935.
- Desnoyers L., *Histoire du peuple hébreu* I.—III., 1922—30.
- Duhm B., *Die Edomiter*, 1893.
- Eberhard O., *Aus Palästinas Legendarium*, 1958.
- Ehrlich E. L., *Der Traum im AT* (BZAW 73), 1953.
- Eissfeldt O., *Einleitung in das AT*, 3. vyd. 1964.
- Erbt W., *Elia, Elisa, Jona*. Beitrag zur Geschichte der 9. u. 8. Jahrhunderte, 1907.
- Fohrer G., *Elia*, 1957.
- Frazer J. G., *The Golden Bough*, 1960; česky: *Zlatá ratolest*, 1977. (1. angl. vyd. I.—II. 1890, 2. vyd. I.—III. 1900, 3. vyd. I.—XII. 1911—15, zkráceně 1922 a částěji).
- Galling K., *Biblisches Reallexikon* (HAT I. 1), 1937. *Die Bücher der Chronik, Esra, Nehemja* (ATD 12), 1954.
- Gerleman G., *Studies in the Septuagint II: Chronicles* (LUA 43,3), 1947.
- Glueck N., *The Other Side of the Jordan*, 1940.
- Goettsberger J., *Die Bücher der Chronik*, 1938.
- Hastings J., *Encyclopaedia of Religion and Ethics* II., 1909.
- Haussig H. W., *Götter und Mythen im Vorderen Orient*, 1965.
- Heller J., *Drei Wundertaten Elisass*, v: ComV 1, 1958/59, 61—70.
- Hitti P. K., *History of the Arabs*, 1937, 3. vyd. 1943.
- Hrozný H., *Die Abweichungen des Codex Vaticanus vom Hebräischen Texte in den Königsbüchern*, 1909 (disert).
- Jacob E., *La tradition historique en Israel*, 1946.
- Jepsen A., *Die Reform des Josia*, v: Baumgärtel-Festschrift, 1959, 97—108. *Die Quellen des Königsbuches*, 1953, 2. vyd. 1956.
- Jirku A., *Altorientalischer Kommentar zum AT* (AKAT), 1923. *Der Kampf um Syrien-Palästina im orientalischen Altertum*, 1926. *Die ägyptischen Listen palästinischer und syrischer Ortsnamen*, 1937.
- Johnson A. R., *Rôle of the King in the Jerusalem Cultus*, v: S. H. Hooke, *The Labyrinth*, 1935.
- Kittel R., *Die Bücher der Könige* (HKAT), 1902. *Der Schlangenstein im Kidrontal bei Jerusalem*, 1908.
- Köhler L., *Theologie des AT*, 1936.
- Kraeling E. G. H., *Aram und Israel*, 1918.
- Kutsch E., *Salbung als Rechtsakt im AT und im Alten Orient*, 1963.
- Labat R., *Le caractère religieux de la royauté assyro-babylonienne*, 1931.
- Landersdorfer S., *Die Bücher der Könige*, 1927.

- Lewy J., *Die Chronologie der Könige von Israel und Juda*, 1927.
- Lods A., *Israel, des origines au VIIIe siècle*, 1930.
- Macdonald J., *The Samaritan Chronicle No II. From Joshua to Nebuchadnezzar*, 1969.
- van der Meer P. E., *The Chronology of Ancient Western Asia and Egypt*, 3. vyd. 1963.
- Montgomery J. A., *The Samaritans*, 1907. *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Kings*, ed. H. Snyder Gehman, 1951, 2. vyd. 1960.
- Mosiman S. K., *Eine Zusammenstellung u. Vergleichung der Paralleltexte der Chronik u. der älteren Bücher des AT*, 1907.
- Noth M., *Das Krongut der israelitischen Könige...*, v: ZDPV 1927, 211nn. *Die israelitischen Personennamen...*, 1928. *Geschichte Israels*, 2. vyd. 1954. *Könige* (I. 1,1—16,34; BK IX. 1—5), 1968.
- Novotný A., *Biblický slovník* I. II., 2. vyd. 1956.
- Oesterley W. O. E.—Robinson T. H., *History of Israel* I. II., 1932.
- Parrot A., *Le temple de Jérusalem*, 1954. *Samarie. Capitale du royaume d'Israel*, 1955.
- Peet T. E., *Egypt and the OT*, 1922.
- Pritchard J. B., *Ancient Near Eastern Texts relating to the OT*, 2. vyd. 1955.
- v. Rad G., *Die levitische Predigt in den Büchern der Chronik*, v: Festschrift Procksch, 1934, 113—124.
- Rehm M., *Textkritische Untersuchungen zu den Parallelstellen der Samuel-Königsbücher und der Chronik*, 1937.
- Robinson H. W., *The History of Israel: Its Facts and Factors*, 1938.
- Robinson T. H., *Decline and Fall of the Hebrew Kingdoms*, 1926.
- Rothstein J. W., *Die Genealogie des Königs Jojachin und seiner Nachkommen* (1Chron 3,17—24), 1902.
- Rudolph W., *Chronikbücher* (HAT), 1955.
- Segert S., *Textkritische Erwägungen in margine des Kommentars zu den Chronikbüchern von W. Rudolph*, v: Archiv Orientální 25, 1957, 671—675.
- Schlögl N., *Die Bücher der Könige u. die Bücher der Chronik*, 1911.
- Šanda A., *Die Bücher der Könige* I. II., 1911—12.
- Thieberger F., *Le roi Salomon et son temps. Un des carrefours de l'histoire*, 1957.
- Thiele E. R., *The Mysterious Numbers of the Hebrew Kings*, 1951.
- Vanutelli P., *Libri synoptici Veteris Testamenti seu librorum Regum et Chronicorum loci paralleli* I. II., 1931—34.
- Vogt E., *Nova chronica Babylonica de pugna apud Karkemiš et expugnatione Ierusalem*, v: Biblica 37, 1956, 389—397.
- Wallace R. S., *Elijah and Elisha*, 1957.
- van Zyl A. H., *The Moabites...*, 1959.

Nový překlad Písma svatého

STARÝ ZÁKON

Překlad s výkladem

Svazek 6

KNIHY KRÁLOVSKÉ A DRUHÁ PARALIPOMENON

Z hebrejského textu v ekumenické spolupráci přeložili a výkladem opatřili

STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE
ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ

*ThDr. Miloš Bič, profesor Komenského fakulty v. v.,
prof. ThDr. Jan Heller, Miroslav Heryán, ThDr. Ladislav Horák,
Milan Mrázek, Rostislav Nechuta, ThDr. Blahoslav Pípal, Slavie Radechovská,
Jiří Ruml, Josef Sládek, Pavel Smetana, Zdeněk Soušek*

ZA CÍRKEV ČESKOSLOVENSKOU-HUSITSKOU
prof. ThDr. Vladimír Kubáč

ZA EVANGELICKOU CÍRKEV METODISTICKOU
Vladislav A. Žák

ZA CÍRKEV PRAVOSLAVNOU
Radivoj Jakovljevič

ZA CÍRKEV ŘÍMSKO-KATOLICKOU
*František Fišer, Lic. theol. Karel Flossmann, Lic. theol. Jaroslav Janoušek,
prof. ThDr. Josef Procházka, Vojtěch Tvrdek*

JAZYKOVÝ PORADCE
PhDr. Ivan Lutterer

Vydal Kalich v Ústředním církevním nakladatelství v Praze roku 1980

Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 4, Přerov

Podle osnovy + Rudolffy Hály a + Josefa Sonberga graficky upravil

ThDr. Miloš Bič

Návrh přebalu a vazby Jaroslav Šváb

Odpovědný redaktor edice Kalich ThDr. Luděk Brož

AA 27,83 — VA 28,50

První vydání

Cena vázaného výtisku 45,— Kčs